

**МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ**

**Кафедра адміністративного, цивільного та господарського
права і процесу**

ПОГОДЖЕНО:
Завідувач кафедри,
доктор юридичних наук, професор
Ніщимна С.О.

«___» _____ 2019 р.

СИЛАБУС
навчального курсу «Екологічне право»
спеціальність 081 «Право»
форма навчання: денна

РОЗРОБНИК:
доцент кафедри,
кандидат технічних наук, доцент
Аніщенко В.О. _____

ЗАТВЕРДЖЕНО:
на засіданні кафедри адміністративного,
цивільного та господарського права і
процесу
Протокол № ___ від «__» _____ 2019 р.

Кредити та кількість
годин: 3 кредити ECTS; години: 18 лекційних, 20
семінарських, 6 практичних та 46 самостійна
робота.

Чернігів

АНОТАЦІЯ КУРСУ

Екологічне право це галузь права, що регулює суспільні відносини в системі «суспільство – навколишнє природне середовище», а саме ті, що пов'язані із використанням природно-ресурсного потенціалу нашої країни (використання всіх видів природних ресурсів, їх корисних властивостей, явищ та процесів природи, певних природних об'єктів, комплексів та територій природного та природно-антропогенного характеру), збереженням та охороною всіх складових докiлля, а також забезпеченням якісного стану навколишнього природного середовища та певного рівня екологічної безпеки.

Актуальність засвоєння основних понять та інститутів екологічного права, є базовими знаннями, якими має володіти кваліфікований юрист, майбутній співробітник правоохоронних органів, державних органів виконавчої влади, а також інших державних і недержавних структур тощо.

Курс навчальної дисципліни «Екологічне право» не тільки висвітлює основні поняття, категорії, інститути екологічного права, що дозволяє уявити його сутність, призначення й роль у врегулюванні сфери екологічних відносин в процесі здійснення господарської та комунально-побутової діяльності в умовах ринкових відносин у відповідності з діючим законодавством, збереження докiлля для майбутніх поколінь, а також впливає на формування еколого-відповідальної поведінки та формування біосферного мислення.

Екологічне право має тісні міжпредметні зв'язки, вивченню даної навчальної дисципліни передують цілий ряд інших навчальних дисциплін, а саме: філософія, соціологія, психологія, основи екології – концепції, теорії та положення яких впливають на формування ноосферного мислення людини, а окремі частини різних галузей права – конституційного права України, адміністративного права, фінансового права, кримінального права, цивільного права, господарського права, міжнародного права містять певні екологізовані норми права, що впливають на екологізації поведінки суб'єктів права та їх відповідальність за стан специфічних суспільних відносин (екологічних відносин).

Отже, екологічне право є комплексною галуззю права, що регулює суспільні відносини у сфері взаємодії суспільства і природи в інтересах теперішнього й майбутнього поколінь людства. Як навчальна дисципліна екологічне право уявляє собою систему основних положень на базі теорії та практики правового регулювання відносин щодо використання природних ресурсів та об'єктів, охорони докiлля та забезпечення екологічної безпеки.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО»

Мета – вивчення основних теоретичних положень науки екологічне право, оволодіння знаннями в галузі діючого екологічного законодавства та

практики його застосування майбутніми фахівцями юристами та співробітниками правоохоронної сфери.

Завданнями вивчення навчальної дисципліни є:

- оволодіння понятійно-термінологічним апаратом еколого-правової сфери;
- вивчення інститутів екологічного права;
- засвоєння правових норм сучасного екологічного законодавства;
- ознайомлення з головними законодавчими актами міжнародного законодавства в галузі екології, охорони природи та забезпечення екологічної безпеки;
- набуття навичок застосування законодавства у правовому регулюванні екологічних відносин;
- набуття навичок самостійної роботи із законодавчою базою в галузі екологічного права;
- набуття вмінь застосовувати отримані знання в галузі екологічного права під час вирішення спірних питань щодо встановлення видів юридичної відповідальності за певні проступки або злочини проти довкілля.

КОМПЕТЕНЦІЇ ОСІБ, ЩО ФОРМУЮТЬСЯ В РЕЗУЛЬТАТІ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

В результаті вивчення змісту навчальної дисципліни «Екологічне право» курсанти (студенти) повинні володіти такими професійними компетенціями:

- здатністю забезпечувати дотримання екологічного законодавства України суб'єктами права;
- здатністю кваліфіковано застосовувати нормативні правові акти у сфері еколого-правової діяльності;
- здатністю виконання посадових обов'язків, пов'язаних із реалізацією єдиної державної екополітики, а також забезпечення правопорядку, безпеки особистості, суспільства та держави в галузі екології;
- здатності давати юридичні консультації, надавати юридичні висновки у сфері професійної діяльності на посаді юриста підприємства-природокористувача;
- здатністю приймати правові рішення і здійснювати юридичні дії у точній відповідності із екологічним законодавством.

В результаті вивчення теоретичних і практичних розділів навчальної дисципліни курсанти (студенти) повинні:

знати:

- на понятійному рівні – відносини, які становлять предмет екологічного права, та їх об'єкт; основні екологічні права громадян, правові форми їх охорони та захисту; гарантії екологічних прав та свобод; джерела екологічного права; особливості правового регулювання окремих видів природокористування;

– на фундаментальному рівні – правові норми, що визначають порядок використання об’єктів навколишнього природного середовища та їх охорону, містять вимоги екологічної безпеки;

– на практично-творчому рівні – основні форми діяльності органів внутрішніх справ та інших правоохоронних органів у охороні навколишнього природного середовища та забезпеченні екологічної безпеки.

вміти:

– на репродуктивному рівні – дати юридичну оцінку екологічним правовідносинам; тлумачити еколого-правові норми чинного законодавства України та використовувати роз’яснення вищих судових та інших органів у процесі застосування норм права; складати документи, що опосередковують реалізацію екологічних прав громадян; вирішувати справи, пов’язані з охороною навколишнього природного середовища, раціональним використанням природних ресурсів та забезпеченням екологічної безпеки;

– на евристичному (алгоритмічному) рівні – правильно і свідомо застосовувати набуті теоретичні знання та норми чинного екологічного законодавства України при вирішенні конкретних справ, що виникають у практичній діяльності різних державних органів чи окремих громадян, у їх взаємовідносинах; вміти у належній формі викласти результати проведеної роботи – скласти проект рішення чи відповіді відповідного державного органу, заяви громадян (наприклад, із метою одержання інформації про стан навколишнього природного середовища) тощо; сприяти забезпеченню дотримання екологічного правопорядку, реалізації екологічних прав особи, вирішувати питання ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та попередження інших екологічних криз;

– на творчому рівні – знаходити необхідні правові норми, що вміщуються у великому масиві нормативно-правових актів не тільки екологічного законодавства, а також актів суміжних галузей законодавства для застосування у конкретній професійній ситуації; узагальнювати практику застосування екологічного законодавства та робити відповідні висновки.

СТРУКТУРА І ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Кредити ECTS – 3	Загальна кількість години – 90, в тому числі: лекції – 18; семінарські заняття – 20; практичні заняття – 6; самостійна робота – 46.
------------------	--

**Об'єм навчальної дисципліни за видами навчальних занять і
самостійної роботи курсантів (студентів)**

№ з/п	Назва теми	Всього годин	лекції	семінарські заняття	практичні заняття	самостійна робота
Розділ 1. Екологічне право – комплексна галузь права						
1	Тема 1. Екологічне право як галузь права: загальна характеристика	4	2	-	-	2
2	Тема 2. Джерела екологічного права	4	-	2	-	2
3	Тема 3. Екологічні права і обов'язки громадян	4	-	2	-	2
№ з/п	Назва теми	Всього годин	лекції	семінарські заняття	практичні заняття	самостійна робота
4	Тема 4. Право власності на природні ресурси і право природокористування	6	2	-	-	4
5	Тема 5. Екологічна безпека та її правове забезпечення	4	-	2	-	2
Всього за Розділ 1		22	4	6	-	12
Розділ 2. Державне управління та охорона НПС						
6	Тема 6. Державне управління в екологічній сфері	4	-	2	-	2
7	Тема 7. Правове забезпечення оцінки якості довкілля	6	2	-	2	2
8	Тема 8. Економіко-правовий механізм забезпечення охорони навколишнього природного середовища	6	-	2	-	4
9	Тема 9. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення	8	2	2	2	2
Всього за Розділом 2		24	4	6	4	10
Розділ 3. Правова охорона земель, надр та вод України						
10	Тема 10. Правовий режим використання та охорона земель	6	-	-	2	4
11	Тема 11. Правовий режим використання та охорона	6	2	-	-	4

	надр					
12	Тема 12. Правовий режим використання та охорона вод	6	-	2	-	4
	Всього за Розділом 3	18	2	2	2	12
Розділ 4. Правова охорона лісів, рослинного та тваринного світу, атмосферного повітря, об'єктів, що підлягають особливій охороні						
13	Тема 13. Правовий режим використання і охорона лісів та інших об'єктів рослинного світу	6	2	2	-	2
14	Тема 14. Правовий режим використання та охорона тваринного світу	6	2	2	-	2
15	Тема 15. Правове регулювання охорони атмосферного повітря	6	2	2	-	2
16	Тема 16. Правовий режим використання та охорони природних ресурсів й умов територій, що підлягають особливій охороні	8	2	-	-	6
	Всього за Розділом 4	26	8	6	-	12
	Всього за семестр	90	18	20	6	46
	Усього годин	90	18	20	6	46

АНОТАЦІЯ РОЗДІЛІВ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Розділ 1. Екологічне право – комплексна галузь права

Тема 1. Екологічне право як галузь права: загальна характеристика

Вчення про взаємодію суспільства і природи. Теоретичні основи екології. Еколого-правова політика України, її завдання та зміст у сучасних умовах. Роль екологічного права у реалізації екологічної політики. Пріоритети екологічного права. Всебічне сприяння екологізації суспільства. Етапи становлення та розвитку екологічного права України як галузі права. Поняття, предмет, методи екологічного права. Поняття і види екологічних правовідносин, їх структура, зміст. Підстави виникнення, зміни і припинення екологічних правовідносин. Методи правового регулювання в екологічному праві. Принципи екологічного права. Завдання екологічного права.

Система екологічного права як науки та навчальної дисципліни. Співвідношення екологічного права з іншими галузями права України. Функції та місце екологічного права в системі права України. Охорона навколишнього природного середовища – провідна функція екологічного

права. Значення вивчення екологічного права для працівників правоохоронних органів.

Тема 2. Джерела екологічного права

Поняття, класифікація та особливості джерел екологічного права України. Загальновизнані принципи і норми міжнародного права – джерела екологічного права. Конституція України як джерело екологічного права. Розвиток і реалізація конституційних основ екологічного права. Закони та кодекси України, що регулюють використання й охорону природних об'єктів і територій. Підзаконні нормативно-правові акти як джерела екологічного права.

Нормативно-правові акти органів місцевого самоврядування як джерела екологічного права. Локальні екологічні нормативно-правові акти – джерела екологічного права. Кодифікація екологічного законодавства. Екологічні стандарти в системі екологічного права: поняття та види. Комплексні нормативні акти як джерела екологічного права. Чинність міжнародно-правових форм в системі джерел екологічного права. Юридична природа роз'яснень вищих судових інстанцій щодо застосування екологічного законодавства.

Тема 3. Екологічні права і обов'язки громадян

Поняття «екологічна правоздатність», «екологічна дієздатність», «екологічна правосуб'єктність».

Суб'єкти екологічного права, їх різновиди та повноваження. Специфічні та спеціальні суб'єкти екологічних правовідносин.

Поняття і види екологічних прав громадян. Екологічні інтереси та особливості їх правового захисту. Право громадян на, безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище (екологічну безпеку). Право громадян на одержання повної і достовірної інформації про стан навколишнього природного середовища (екологічну інформацію).

Тема 4. Право власності на природні ресурси і право природокористування

Поняття, зміст і форми права власності на природні об'єкти. Місце природних ресурсів в системі відношення власності. Економічний та юридичний зміст власності на природні ресурси. Конституційні основи права власності на природні ресурси. Право власності на природні об'єкти природо-ресурсних кодексів. Кодекс про надра, водний кодекс, земельний, лісовий та цивільний кодекси України. Охорона та захист право власності на природні ресурси. Захист право власності на природні ресурси, умови та порядок застосування визначається цивільним та цивільно-процесуальним законодавством.

Поняття і види права природокористування. Пріоритети права природокористування. Принципи права природокористування. Об'єктивне і суб'єктивне право природокористування. Право загального і спеціального

природокористування та їх ознаки. Особливості права орендного природокористування. Правосуб'єктність природокористувачів Об'єкти права природокористування. Правові форми використання природних ресурсів в орендних правовідносинах. Зміст права природокористування. Права і обов'язки суб'єктів орендних правовідносин природокористування.

Підстави припинення права природокористування. Особливості припинення та зміни орендних правовідносин природокористування. Форми і методи захисту прав суб'єктів правовідносин природокористування.

Тема 5. Екологічна безпека та її правове забезпечення

Юридична природа екологічної безпеки.

Поняття екологічного ризику та його місце в системі правовідносин екологічної безпеки. Правові засади забезпечення екологічної безпеки.

Ядерна та радіаційна (радіоекологічна) безпека в системі екологічної безпеки.

Правові аспекти біологічної безпеки при поводженні з генетично-модифікованими організмами.

Розділ 2. Державне управління та охорона НПС

Тема 6. Державне управління в екологічній сфері

Поняття, ознаки і зміст управління в галузі екології. Види та форми управління в галузі екології. Державне управління в галузі екології. Громадське управління в галузі екології. Місцеве самоврядування в галузі екології. Спеціальне управління в галузі екології. Облік природних ресурсів. Планування використання і охорони природних ресурсів. Проведення екологічної експертизи. Стандартизація і нормування в галузі охорони навколишнього природного середовища. Здійснення контролю за виконанням і охороною природних ресурсів.

Органи управління природокористуванням і охороною навколишнього природного середовища та їх компетенція. Система і компетенція органів державного управління в галузі екології. Правові форми громадського управління в галузі екології. Організація самоврядування в галузі екології. Взаємодія державного і громадського управління в галузі екології.

Функції управління в галузі екології. Класифікація функцій управління в галузі екології. Юридичні форми прогнозування в галузі екології. Правова організація екологічної експертизи. Екологічна стандартизація і нормування. Екологічне інформаційне забезпечення. Правові форми екологічного контролю. Правові форми розподілу і перерозподілу природних ресурсів. Правове регулювання ведення природноресурсових кадастрів, Червоної книги. Правова організація ресурсопорядження. Правові засади екологічного ліцензування. Правові основи екологічного моніторингу.

Тема 7. Правове забезпечення оцінки якості довкілля

Зміст понять: «якість довкілля», «вплив на довкілля», «планова діяльність».

Сфера застосування оцінки впливу на довкілля. Звіт з оцінки впливу на довкілля.

Громадське обговорення у процесі оцінки впливу на довкілля.

Висновок з оцінки впливу на довкілля.

Оцінка транскордонного впливу на довкілля.

Відповідальність за порушення законодавства про оцінку впливу на довкілля.

Тема 8. Економіко-правовий механізм забезпечення охорони навколишнього природного середовища

Поняття, призначення та структура економіко-правового механізму забезпечення охорони довкілля. Загальна характеристика основних елементів економічного механізму забезпечення охорони навколишнього природного середовища – збори за спеціальне використання природних ресурсів, збори за забруднення навколишнього природного середовища, система фінансування заходів охорони довкілля, економічне стимулювання природоохоронної діяльності, екологічне страхування.

Екологічні та природоресурсні податки та збори.

Тема 9. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення

Юридична відповідальність за екологічні правопорушення. Позитивна та негативна відповідальність у галузі екології. Теорія поділу відповідальності в галузі екології на активну та ретроспективну, її актуальність у галузі екології. Поняття відповідальності в екологічному праві. Підстави і умови еколого-правової відповідальності. Соціально-правова характеристика екологічних правопорушень. Класифікація екологічних правопорушень. Поняття, склад, особливості екологічних правопорушень як підстави юридичної відповідальності в галузі екології. Адміністративна, кримінальна, цивільна та дисциплінарна відповідальність за порушення екологічного законодавства. Поняття екологічної шкоди. Види екологічної шкоди. Відшкодування шкоди, заподіяної навколишньому природному середовищу. Відшкодування шкоди, заподіяної порушеннями екологічного законодавства.

Юридична відповідальність, передбачена спеціальними нормативно-правовими актами (спеціальна відповідальність). Відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю та життю громадян внаслідок екологічного правопорушення. Підстави звільнення від відповідальності в галузі екології. Система профілактичних заходів, що спрямовані на усунення причин і умов, які сприяють екологічним правопорушенням. Профілактика екологічних правопорушень правоохоронними органами. Роль правоохоронних органів у забезпеченні екологічного правопорядку. Правові форми еколого-правової відповідальності. Правове стимулювання еколого-правової відповідальності.

Проблеми застосування дисциплінарних стягнень за екологічні правопорушення. Ефективність адміністративної відповідальності за екологічні правопорушення. Проблеми криміналізації екологічних правопорушень. Форми соціальної профілактики екологічних правопорушень і злочинів.

Розділ 3. Правова охорона земель, надр та вод України

Тема 10. Правовий режим використання та охорони земель

Поняття правового режиму використання, відновлення і охорони земель. Земля як об'єкт правового регулювання використання, відновлення і охорони. Склад земельного фонду. Правове забезпечення приватизації земель. Поняття, предмет, методи і система земельного права. Земельні правовідносини: поняття і види. Підстави виникнення, суб'єкти, об'єкти, зміст і підстави припинення земельних правовідносин. Право власності на землю.

Особливості управління в галузі використання, відновлення і охорони земель. Функції управління в галузі використання, відновлення і охорони земель. Форми використання громадської думки при здійсненні управління в галузі використання, відновлення і охорони земель.

Форми й методи охорони земель, Зміст правової охорони земель. Правове забезпечення відшкодування збитків власникам і користувачам земель, втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва у разі вилучення (викупу) земель для державних і громадських потреб. Земельно-правова охорона земель. Відшкодування шкоди, заподіяної порушенням земельного законодавства. Земельні правопорушення як підстави адміністративної і кримінальної відповідальності. Організаційно-правові заходи охорони земель. Система органів, що забезпечують охорону земель. Здійснення контролю за використанням і охороною земель. Стимулювання раціонального використання і охорони земель. Моніторинг земель. Юридична відповідальність за порушення земельного законодавства. Види юридичної відповідальності.

Тема 11. Правовий режим використання та охорона надр

Надра як об'єкти правового регулювання, використання і охорони. Особливості правового режиму надр. Фонд надр. Законодавство про надра. Предмет, принципи і система гірничого права. Зміст права власності на надра. Правові форми і методи захисту права власності на надра.

Право користування надрами та його види. Правове регулювання геологічного вивчення надр. Правові форми видобування корисних копалин. Правове забезпечення використання надр, не пов'язане з їх видобуванням. Правові засади видобування загальнопоширених корисних копалин і торфу. Суб'єкти, об'єкти та зміст права користування надрами. Особливості управління в галузі використання і охорони надр. Правові форми розподілу і перерозподілу надр. Правові засади ведення кадастру родовищ корисних

копалин. Правові форми контролю за дотриманням законодавства в галузі використання і охорони надр.

Правова охорона надр. Забезпечення екологічної безпеки у процесі охорони і використання надр. Особливості відшкодування шкоди, заподіяної порушеннями законодавства про надра. Специфіка правової охорони надр континентального шельфу і мінеральних ресурсів виключної морської економічної зони. Проблеми відшкодування шкоди, заподіяної порушенням законодавства про надра. Підстави припинення права користування надрами. Поняття і зміст правової охорони надр. Основні вимоги в галузі охорони надр. Органи, що здійснюють охорону надр. Відповідальність за порушення законодавства про надра. Види відповідальності. Порушення законодавства про надра як підстави адміністративної і кримінальної відповідальності.

Тема 12. Правовий режим використання та охорона вод

Води як об'єкти правового регулювання використання, відновлення і охорони. Склад водного фонду. Юридична класифікація водних об'єктів. Поняття, предмет і система водного права. Місце водного права в системі природноресурсового і екологічного права. Водне законодавство. Право власності на води. Суб'єкти, об'єкти, зміст, підстави виникнення, зміни і припинення права власності на води. Форми і методи захисту права власності на води. Поняття та види права водокористування. Підстави виникнення, зміни і припинення права водокористування. Суб'єкти, об'єкти, зміст права водокористування.

Особливості управління в галузі використання, відновлення і охорони вод. Правові форми планування використання, відновлення і охорони вод. Облік і ведення державного водного кадастру. Правове забезпечення розподілу і перерозподілу вод. Контроль за додержанням законодавства в галузі використання, відновлення і охорони вод. Розгляд спорів в галузі права водокористування. Правові форми охорони вод. Гарантії правової охорони вод від забруднення і виснаження, Відшкодування збитків, заподіяних проведенням водогосподарських заходів, припиненням або зміною умов водокористування. Майнова відповідальність за шкоду, заподіяну порушенням водного законодавства. Водні правопорушення як підстави адміністративної і кримінальної відповідальності

Розділ 4. Правова охорона лісів, рослинного та тваринного світу, атмосферного повітря

Тема 13. Правовий режим використання і охорона лісів та інших об'єктів рослинного світу

Ліс як об'єкт правового регулювання використання, відтворення і охорони. Лісовий фонд України. Лісові ресурси. Корисні властивості лісів. Групи лісів. Поняття, предмет, принципи і система лісового права. Співвідношення лісового, природноресурсового і екологічного права. Лісове законодавство. Лісові правовідносини: поняття і види. Підстави виникнення, зміни і припинення лісових правовідносин. Суб'єкти, об'єкти, зміст лісових правовідносин. Захист прав суб'єктів лісових правовідносин.

Право власності на ліси. Особливості суб'єктного і об'єктного складу права власності на ліси. Захист права власності на ліси. Право лісокористування та його види. Правове регулювання заготівлі деревини, живиці, другорядних лісових матеріалів. Право побічного лісокористування. Особливості реалізації права культурно-оздоровчого, рекреаційного, спортивного, туристичного і науково-дослідного лісокористування.

Особливості управління використання, відтворення та охорони лісів. Функції управління в галузі використання, відтворення і охорони лісів. Правові форми розподілу і перерозподілу лісів. Правове регулювання лісовпорядкування. Правові засади державного обліку лісового фонду і ведення лісового кадастру. Контроль за використанням, відтворенням,

захистом та охороною лісів. Вирішення спорів в галузі використання, відтворення, захисту і охорони лісів.

Економічне стимулювання використання, відтворення, захисту і охорони лісів. Правові форми відтворення лісів. Правове забезпечення охорони і захисту лісів. Зміст правової охорони лісів. Майнова відповідальність за шкоду, заподіяну порушенням лісового законодавства. Майнова відповідальність за порушення правил відпуску деревини на пні. Особливості майнової (таксової) відповідальності за шкоду, заподіяну видам рослин (лісових), занесених до Червоної Книги України. Порушення лісового законодавства як підстави адміністративної і кримінальної відповідальності.

Тема 14. Правовий режим використання та охорона тваринного світу

Тваринний світ як об'єкт правового регулювання використання, відтворення і охорони. Об'єкти тваринного світу. Поняття, предмет, принципи і система фауністичного права. Співвідношення фауністичного, природноресурсового і екологічного права. Законодавство про тваринний світ. Фауністичні правовідносини: поняття, види, підстави виникнення і припинення. Суб'єкти, об'єкти, зміст фауністичних правовідносин.

Право власності на тваринний світ. Форми права власності на тваринний світ. Суб'єкти та об'єкти права власності на тваринний світ. Повноваження власників тваринного світу. Правові форми набуття у власність тваринного світу. Право використання тваринного світу, його форми та види. Правове регулювання мисливства та рибальства. Особливості права використання тваринного світу у наукових, культурно-освітніх, виховних і естетичних цілях. Підстави і умови припинення права використання тваринного світу.

Особливості управління в галузі використання, відтворення і охорони тваринного світу. Правові засади здійснення моніторингу і контролю за додержанням законодавства про тваринний світ. Державний облік ведення кадастру тваринного світу, Червоної Книги України. Правові форми розподілу і перерозподілу тваринного світу. Моніторинг і контроль у галузі використання, відтворення і охорони тваринного світу.

Правове забезпечення охорони тваринного світу. Зміст правової охорони тваринного світу. Правові форми охорони тваринного світу. Юридична відповідальність у системі заходів охорони тваринного світу. Особливості майнової (таксової) відповідальності за шкоду, заподіяну знищенням і незаконним добуванням диких звірів і птахів, не занесених до Червоної Книги.

Майнова (таксова) відповідальність за збитки, заподіяні незаконним добуванням і знищенням цінних видів риб, водних безхребетних, живих організмів «сидячих видів», що є природним багатством континентального шельфу, живих організмів виключної (морської) економічної зони і андромних видів риб. Особливості майнової (таксової) відповідальності за шкоду, заподіяну видам тварин, занесеним до Червоної Книги України.

Порушення законодавства у галузі використання, відтворення і охорони тваринного світу як підстави адміністративної і кримінальної відповідальності.

Тема 15. Правове регулювання охорони атмосферного повітря

Атмосферне повітря як об'єкт правового регулювання охорони і використання. Концепція охорони і використання атмосферного повітря як загальної спадщини людства. Проблеми становлення і розвитку атмосферного права. Законодавство про охорону атмосферного повітря. Співвідношення атмосферного, природноресурсового, природоохоронного і екологічного права.

Атмосфероохоронні правовідносини: поняття, види, підстави виникнення, зміни і припинення. Суб'єктний, об'єктний склад і зміст атмосфероохоронних правовідносин.

Правова охорона атмосферного повітря. Зміст правової охорони атмосферного повітря. Правові форми охорони атмосферного повітря. Правове регулювання використання атмосферного повітря. Суб'єкти, об'єкти, зміст права використання атмосферного повітря у якості сировини основного виробничого призначення. Економіко-правові заходи щодо забезпечення ефективного використання і охорони атмосферного повітря.

Особливості управління в галузі охорони і використання атмосферного повітря. Стандартизація і нормування в галузі охорони і використання атмосферного повітря. Державний облік у галузі охорони атмосферного повітря. Моніторинг у галузі охорони атмосферного повітря. Контроль у галузі охорони атмосферного повітря. Порушення у галузі охорони атмосферного повітря як підстави юридичної відповідальності. Особливості майнової відповідальності за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону атмосферного повітря. Особливості правопорушень в галузі охорони атмосферного повітря.

Тема 16. Правовий режим використання та охорони природних ресурсів й умов територій, що підлягають особливій охороні

Поняття та основні складові національної екологічної мережі України. Природні території та об'єкти особливої державної охорони як ключові території екомережі.

Правовий режим використання та охорони природно-заповідного фонду.

Правовий режим використання та охорони курортних, лікувально-оздоровчих зон і курортів, рекреаційних зон, виключної (морської) економічної зони та науково цінних природних комплексів.

Юридична відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд.

ЗМІСТОВНА ХАРАКТЕРИСТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, ЗАВДАНЬ НА ІНДИВІДУАЛЬНЕ ОПРАЦЮВАННЯ ЗГІДНО БЮДЖЕТУ АУДИТОРНИХ ГОДИН ЗА НАВЧАЛЬНИМ ПЛАНОМ

СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

№ з/п	Назва тем	Кількість годин
1	Тема 2. Джерела екологічного права	2
2	Тема 3. Екологічні права і обов'язки громадян	2
3	Тема 5. Екологічна безпека та її правове забезпечення	2
4	Тема 6. Державне управління в екологічній сфері	2
5	Тема 8. Економіко-правовий механізм забезпечення охорони навколишнього природного середовища	2
6	Тема 9. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення	2
7	Тема 12. Правовий режим використання та охорона вод	2
8	Тема 13. Правовий режим використання і охорона лісів та інших об'єктів рослинного світу	2
9	Тема 14. Правовий режим використання та охорона тваринного світу	2
10	Тема 15. Правове регулювання охорони атмосферного повітря	2
	Разом	20

Тема 2. Джерела екологічного права

Мета: закріплення знань основних положень концепції розвитку екологічного права в Україні; визначення системи екологічного права; ознайомлення з видами джерел екологічного права.

Основні поняття теми: джерела екологічного права, система екологічного права, природоресурсне право, антропоохоронне право, охорона природи, охорона навколишнього природного середовища, природокористування, відтворення природи (довкілля та його складових), конституційна функція охорони навколишнього природного середовища.

План

1. Концепція розвитку екологічного права в Україні
2. Система екологічного права як галузі права
3. Система екологічного права як навчальної дисципліни
4. Загальна характеристика джерел екологічного права (їх класифікація)
5. Конституція України як джерело екологічного права
6. Закон України про охорону навколишнього природного середовища: загальна та детальна характеристика

7. Кодекси і закони, що регулюють охорону і використання окремих об'єктів природи
8. Підзаконні нормативні акти як джерела екологічного права
9. Міжнародні договори як джерела екологічного права.

Контрольні питання

1. Дайте характеристику системи джерел екологічного права та класифікацію актів екологічного законодавства.
2. Доведіть, що Конституція України є джерелом екологічного права.
3. Визначте співвідношення екологічного права та екологічного законодавства.
4. Якими, на вашу думку, мають бути напрями вдосконалення екологічного законодавства?

Завдання для індивідуальної роботи

(теми рефератів або есе, або презентації тощо)

1. Загальна характеристика джерел екологічного права.
2. Законодавчі акти як джерела екологічного права
3. Підзаконні нормативні акти як джерела екологічного права
4. Міжнародно-правові акти в системі джерел екологічного права
5. Конституційні норми як основне джерело екологічного права.
6. Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища” як джерело екологічного права.
7. Основні джерела природоохоронного законодавства і права.
8. Основні джерела законодавства про екологічну безпеку людини і безпечність довкілля.
9. Проблеми конституційного закріплення екологічних питань.

Рекомендована література

Основна

1. Гетьман А.П. (ред.) Екологічне право - Харків: "Право" 2013. - 432 с.
2. Гетьман А.П., Разметаєва С.В., Анісімова Г.В. Навчально-методичний посібник з Екологічного права України - Харків: "Право", 2012.- 93с.
3. Шуміло О.М., Зуєв В.А., Бригадир І.В. та ін. Екологічне право України. Особлива частина. - К.: Центр учбової літератури, 2013. — 432 с.
4. Конституція України [Текст] : за станом на 1 березня 2009 р. / Верховна Рада України. – Офіц. Вид. – К. : Парлам. Вид-во, 2009. – 67 с.
5. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку від 14 червня 1992 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=995_455.
6. Стокгольмська декларація (щодо питань навколишнього середовища) від 16 червня 1972 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=995_454.

7. Конвенція по морському праву от 30 апреля 1982 года [Електронний ресурс]. – Режим доступа : www.un.org/russian/documen/ convents/ lawsea.html.
8. Конвенція про доступ до інформації і участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, від 25 червня 1998 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
9. Конвенція про цивільну відповідальність за ядерну шкоду в ред. Від 12 вересня 1997 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=995_006.
10. Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовища існування водоплавних птахів від 2 лютого 1971 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
11. Водний кодекс України від 6 червня 1995 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
12. Гірничий закон України від 6 жовтня 1999 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
13. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=436-15>.
14. Господарський процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=1798-12>
15. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
16. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=80731-10>.
17. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
18. Кримінальний кодекс України в ред. 11.03.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=2341-14>.
19. Лісовий кодекс України [Текст] : за станом на 8 лютого 2006 року // Урядовий кур'єр. – 2006. – 18 лютого.
20. Про охорону атмосферного повітря [Електронний ресурс] : Закон України від 21 червня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
21. Про охорону земель [Електронний ресурс] : Закон України від 19 червня 2003 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
22. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] : Закон України від 25 липня 1991 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
23. Про питну воду та питне водопостачання [Електронний ресурс] : Закон України від 10 січня 2002 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

24. Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи [Електронний ресурс] : Закон України від 27 лютого 1991 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

25. Про природно-заповідний фонд [Електронний ресурс] : Закон України від 16 липня 1992 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

26. Про рослинний світ [Електронний ресурс] : Закон України від 9 квітня 1999 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

27. Про тваринний світ [Електронний ресурс] : Закон України від 13 грудня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

28. Про Червону книгу України [Електронний ресурс] : Закон України від 7 лютого 2002 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

Допоміжна

1. Аніщенко В.О., Олійник О.І., Зенченко О.О. Екологічне право: Навчальний посібник. 2-ге видання, доповнене – Чернігів: Десна Поліграф, 2015. – 264 с.

2. Кобецька Н.Р. Екологічне право України. Підручник. 2-ге видання, перероблене і доповнене. Київ. Видавництво: Юрінком Інтер, 2011. — 352 с.

3. Рябець К.А. Екологічне право України Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 438 с.

Тема 3. Екологічні права та обов'язки громадян

Мета: визначення суб'єктів екологічних правовідносин; розгляд сутності поняття та вивчення екологічних прав громадян; розгляд та вивчення екологічних обов'язків громадян та основних способів їх захисту.

Основні поняття теми: екологічна правоздатність, екологічна дієздатність, суб'єкти екологічного права, екологічні права громадян, види екологічних прав громадян, обов'язки громадян в галузі екології, еколого-правове становище особи (громадянина), правові гарантії екологічних прав громадян; методи, способи та форми захисту екологічних прав громадян.

План

1. Загальна характеристика екологічних прав громадян.
2. Право громадян на безпечне для життя та здоров'я навколишнє природне середовище.
3. Інші екологічні права громадян:
 - право громадян на екологічну інформацію;
 - право громадян на участь у публічних слуханнях або відкритих засіданнях з питань впливу запланованої діяльності на навколишнє природне середовище на стадіях розміщення, проектування, будівництва і реконструкції об'єктів та у проведенні громадської екологічної експертизи;
 - право громадян на об'єднання в громадські природоохоронні формування;
 - право громадян на здійснення загального та спеціального використання природних ресурсів;

- право громадян на участь в обговоренні проєкті екологічно значущих рішень;
 - право на одержання екологічної освіти;
 - право громадян на участь у розробці та здійсненні заходів щодо охорони навколишнього природного середовища;
 - право на відшкодування шкоди, заподіяної порушенням права на безпечне довкілля.
4. Гарантії реалізації екологічних прав громадян.
 5. Захист екологічних прав громадян.
 6. Обов'язки громадян у галузі охорони навколишнього природного середовища.

Контрольні питання

1. Дайте визначення еколого-правового статусу людини і громадянина та назвіть його складові елементи.
2. У чому, на вашу думку, полягають відмінності між екологічним статусом людини та екологічним статусом громадянина?
3. Які законодавчі акти визначають загальні екологічні права людини?
4. Як врегульовані екологічні права людини в Конституції України?
5. Які міжнародні договори України стосуються захисту екологічних прав людини?
6. Розкрийте сутність права на безпечне для життя і здоров'я довкілля. Які існують юридичні критерії для визначення безпеки або небезпеки навколишнього середовища?
7. Що таке екологічна інформація? Які види відомостей вона містить у собі?
8. Чи можуть бути засекречені відомості, що становлять екологічну інформацію?
9. В якому порядку задовольняється право громадян на отримання екологічної інформації?
10. Які обов'язки державних органів і посадових осіб кореспондують право громадян на екологічну інформацію?
11. Які гарантії передбачені законодавством для забезпечення реалізації та захисту екологічних прав?
12. Охарактеризуйте систему екологічних обов'язків за законодавством України.

Завдання для індивідуальної роботи (теми рефератів або есе, або презентації тощо)

1. Порівняльно-правовий аналіз еколого-правового статусу людини і громадянина (зарубіжне законодавство для порівняння обирається за бажанням студента: пострадянських країн, окремих країн ЄС, ЄС у цілому або США).
2. Міжнародно-правове регулювання екологічних прав людини.
3. Місце екологічних прав людини в загальній системі прав людини.
4. Історичні аспекти формування системи екологічних прав людини.
5. Захист екологічних прав як запорука вирішення глобальних екологічної проблеми.
6. Міжнародно-правове та національне регулювання права на безпечне для життя і здоров'я довкілля.
7. Міжнародно-правове та національне регулювання права на екологічну інформацію.
8. Механізми гарантування екологічних прав.
9. Правове регулювання екологічних обов'язків: шляхи вдосконалення.
10. Правові засади обмеження екологічних прав людини.
11. Екологічні права іноземців в Україні.

Рекомендована література

Основна

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. із змінами від 8 грудня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141; 2005. – № 2. – Ст. 44.
2. Стокгольмська декларація (щодо питань навколишнього середовища) від 16 червня 1972 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=995_454.
3. Водний кодекс України від 6 червня 1995 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
4. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
5. Лісовий кодекс України [Текст] : за станом на 8 лютого 2006 року // Урядовий кур'єр. – 2006. – 18 лютого.
6. Про охорону атмосферного повітря [Електронний ресурс] : Закон України від 21 червня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
7. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] : Закон України від 25 липня 1991 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
8. Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи [Електронний ресурс] : Закон України від 27 лютого 1991 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

9. Про природно-заповідний фонд [Електронний ресурс] : Закон України від 16 липня 1992 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

10. Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них [Електронний ресурс] : Закон України від 6 лютого 2003 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

11. Про рослинний світ [Електронний ресурс] : Закон України від 9 квітня 1999 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

12. Про тваринний світ [Електронний ресурс] : Закон України від 13 грудня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

Допоміжна

1. Рябець К.А. Екологічне право України Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 438 с.

2. Козак, З. Доступ до правосуддя з питань довкілля [Текст] : посібник / З. Козак, І. Тустановська. – Львів : Мета, 2002. – 200 с.

3. Мікієвич, М. М. Європейське право навколишнього середовища [Текст]: навч. посібник / М. М. Мікієвич, Н. І. Андрусевич, Т. О. Будякова. – Львів : ЕПЛ, 2004. – 256 с.

Тема 5. Екологічна безпека та її правове забезпечення

Мета: розгляд юридичної природи екобезпеки та її видів; визначення місця екологічного ризику в системі правовідносин екобезпеки; розгляд правових аспектів різних видів екобезпеки.

Основні поняття теми: ризик, екологічний ризик, мінімальний поріг екологічного ризику, екологічна небезпека, екологічна безпека, якість довкілля, норми якості довкілля, безпечне довкілля, ядерна та радіаційна (радіоекологічна) безпека, генетично модифіковані організми, біологічна безпека, право екологічної безпеки.

План

1. Юридична природа екологічної безпеки
2. Поняття екологічного ризику та його місце в системі правовідносин екологічної безпеки
3. Правові засади забезпечення екологічної безпеки
4. Ядерна та радіаційна (радіоекологічна) безпека в системі екологічної безпеки
5. Правові аспекти біологічної безпеки при поводження з генетично-модифікованими організмами

Контрольні питання

1. Дайте визначення поняття екологічної безпеки як правової та соціальної категорії.
2. Розкрийте поняття екологічного ризику та визначте його місце в системі правовідносин екологічної безпеки.
3. Дайте характеристику правового регулювання транснаціональної екологічної безпеки.

4. Які органи здійснюють державне управління в галузі забезпечення екологічної безпеки?
5. Назвіть гарантії захисту права людини та населення на екологічну безпеку.
6. Розкрийте зміст правових заходів щодо забезпечення екологічної безпеки.
7. Який порядок оголошення території зоною надзвичайної екологічної ситуації?
8. Які заходи вживаються в зонах надзвичайної екологічної ситуації?
9. Які види і заходи юридичної відповідальності передбачені за порушення вимог щодо забезпечення екологічної безпеки?

Завдання для індивідуальної роботи

(теми рефератів або есе, або презентації тощо)

1. Поняття екологічної безпеки як правової та соціальної категорії.
2. Поняття екологічного ризику та його місце в системі правовідносин екологічної безпеки.
3. Характеристика правового регулювання транснаціональної екологічної безпеки.
4. Органи які здійснюють державне управління в галузі забезпечення екологічної безпеки.
5. Гарантії захисту права людини та населення на екологічну безпеку.
6. Зміст правових заходів щодо забезпечення екологічної безпеки.
7. Порядок оголошення території зоною надзвичайної екологічної ситуації.
8. Заходи, що вживаються в зонах надзвичайної екологічної ситуації.
9. Види і заходи юридичної відповідальності передбачені за порушення вимог щодо забезпечення екологічної безпеки.

Рекомендована література

Основна

1. Конституція України [Текст] : за станом на 1 березня 2009 р. / Верховна Рада України. – Офіц. Вид. – К. : Парлам. Вид-во, 2009. – 67 с.
2. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку від 14 червня 1992 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=995_455.
3. Стокгольмська декларація (щодо питань навколишнього середовища) від 16 червня 1972 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=995_454.
4. Конвенція про доступ до інформації і участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, від 25 червня 1998 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
5. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку [Електронний ресурс] : Закон України від 8 лютого 1995 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

6. Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів [Текст] : Закон України від 31 травня 2007 року // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 35. – Ст. 484.

7. Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру [Електронний ресурс] : Закон України від 8 червня 2000 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

8. Про зону надзвичайної екологічної ситуації [Електронний ресурс] : Закон України від 13 липня 2002 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

9. Про охорону атмосферного повітря [Електронний ресурс] : Закон України від 21 червня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

10. Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи [Електронний ресурс] : Закон України від 27 лютого 1991 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

Допоміжна

1. Андрейцев, В. І. Право екологічної безпеки [Текст] : навчальний та науково-практичний посібник / В. І. Андрейцев. – Київ : Знання-Прес, 2002. – 332с.

2. Андрейцев В.І. та ін. Екологічне право: Особлива частина: Підруч. для студ. юрид. Вузів і фак.: Повний акад. Курс /За ред. акад. АПрН В.І. Андрейцева. – К.: Істина, 2001. – 544с.

3. Аніщенко В.О., Олійник О.І., Зенченко О.О. Екологічне право: Навчальний посібник. 2-ге видання, доповнене – Чернігів: Десна Поліграф, 2015. – 264 с.

4. Гетьман А.П. (ред.) Екологічне право - Харків: "Право" 2013. - 432 с.

5. Гетьман А.П., Разметаєва С.В., Анісімова Г.В. Навчально-методичний посібник з Екологічного права України - Харків: "Право", 2012.- 93с.

6. Гетьман А.П., Шульга М.В., Бредіхіна В.Л. та ін. Правове регулювання екологічної безпеки в Україні. - Навчальний посібник. — Х.: Право, 2012. — 296 с.

7. Екологічне право України. Академічний курс [Текст] : підручник / за заг. Ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : Юридична думка. – 2005. – 848 с.

8. Камінська Н.В. Екологічне право [Текст]: навч. Посібник /Н.В.Камінська, А.І.Камінський, І.С.Куненко.- Вид.2-ге, доп. I

9. перероб.- Київ: Дакор, 2013.- 247 с.

10.Кобецька Н.Р. Екологічне право України. Підручник. 2-ге видання, перероблене і доповнене. Київ. Видавництво: Юрінком Інтер, 2009. — 352 с.

11.Шуміло О.М., Зуєв В.А., Бригадир І.В. та ін. Екологічне право України. Особлива частина. - К.: Центр учбової літератури, 2013. — 432 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Міністерство екології та природних ресурсів України [Елект. ресурс.]. – Режим доступу : <http://www.menr.gov.ua/>
2. Головне державне об'єднання правової інформації Міністерства юстиції України [Елект. ресурс.]. – Режим доступу : <http://www.gdo.kiev.ua/>
3. Український юридичний портал [Елект. ресурс.]. – Режим доступу : <http://www.zakoni.com.ua>

Тема 6. Державне управління в екологічній сфері

Мета: розгляд поняття, ознак і змісту, видів та форм управління в галузі екології; розгляд компетенції органів управління природокористуванням і охороною навколишнього природного середовища; розгляд функцій управління в галузі екології та їх класифікація.

Основні поняття теми: Управління в галузі екології, системи органів управління в галузі екології, механізм управління в галузі природокористування; охорони навколишнього природного середовища та екологічної безпеки, державне та громадське управління в екологічній сфері, інструменти управління в галузі екології, функції державного управління в екологічній сфері.

План

1. Поняття управління, його мети, основних ознак в галузі екології
2. Поняття державного управління в галузі охорони навколишнього природного середовища
3. Органи державного управління загальної компетенції та охарактеризуйте їх функції й повноваження
4. Органи державного управління спеціальної компетенції
5. Інші органи державного управління в галузі охорони навколишнього природного середовища
6. Основні функції управління в галузі охорони навколишнього природного середовища
7. Державний моніторинг навколишнього природного середовища
8. Державний облік у галузі природокористування й охорони навколишнього природного середовища. Ведення державних кадастрів природних ресурсів
9. Стандартизація і нормування в галузі охорони навколишнього природного середовища
10. Лімітування в галузі природокористування
11. Екологічне ліцензування
12. Екологічне інформаційне забезпечення
13. Екологічний контроль: державний, відомчий і виробничий, громадський.

Контрольні питання

1. Охарактеризуйте поняття, види та особливості управління в сфері використання і охорони навколишнього середовища.
2. Визначте принципи управлінської діяльності в сфері екології. Як вони співвідносяться з принципами екологічного права як галузі?

3. У чому, на вашу думку, полягають відмінності управління в сфері екології від інших сфер управлінської діяльності?
4. Розкрийте повноваження органів загальної компетенції в сфері управління використанням і охороною довкілля.
5. Окресліть структуру, завдання і повноваження Міністерства охорони навколишнього природного середовища України. У чому сутність відносин Мінприроди з органами поресурсного управління?
6. Назвіть урядові органи в структурі Мінприроди. У чому особливості їхнього правового статусу?
7. Які повноваження мають контрольні-інспекційні органи в сфері охорони довкілля?
8. Охарактеризуйте правовий статус органів поресурсного управління.
9. Що таке екологічний моніторинг? Які його основні завдання та види?
10. Чим відрізняється юридичне значення висновків державної та громадської екологічних експертиз?
11. Що таке екологічне планування? Які існують види екологічних програм? Чим вони відрізняються від планів?
12. Розкрийте сутність обліку природних ресурсів. Які види природноресурсових кадастрів вам відомі? Щодо яких природних ресурсів кадастри не ведуться та які форми обліку при цьому використовуються?
13. Дайте характеристику функції екологічного нормування та стандартизації. Які органи уповноважені на прийняття екологічних стандартів і нормативів?

Завдання для індивідуальної роботи
(теми рефератів або есе, або презентації тощо)

1. Поняття, сутність і значення екологічної функції держави.
2. Методи еколого-управлінської діяльності.
3. Трансформації в системі органів управління в сфері природокористування та охорони довкілля: причини, сутність, наслідки.
4. Система і компетенція органів управління в сфері використання та охорони земель.
5. Система і компетенція органів управління в сфері використання та охорони лісів та нелісової рослинності.
6. Система і компетенція органів управління в сфері використання та охорони надр.
7. Система і компетенція органів управління в сфері використання та охорони вод.
8. Система і компетенція органів управління в сфері використання та охорони тваринного світу.
9. Система і компетенція органів управління в сфері використання та охорони атмосферного повітря.

10. Система і компетенція органів управління в сфері використання та охорони природно-заповідного фонду.

11. Розмежування компетенції органів виконавчої влади на місцях і органів місцевого самоврядування в сфері природокористування та охорони довкілля.

Рекомендована література

Основна

1. Конституція України [Текст] : за станом на 1 березня 2009 р. / Верховна Рада України. – Офіц. Вид. – К. : Парлам. Вид-во, 2009. – 67 с.

2. Конвенція про доступ до інформації і участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, від 25 червня 1998 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

3. Водний кодекс України від 6 червня 1995 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

4. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

5. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

6. Лісовий кодекс України [Текст] : за станом на 8 лютого 2006 року // Урядовий кур'єр. – 2006. – 18 лютого.

7. Про екологічну експертизу [Електронний ресурс] : Закон України від 9 лютого 1995 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

8. Про охорону атмосферного повітря [Електронний ресурс] : Закон України від 21 червня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

9. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] : Закон України від 25 липня 1991 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

10. Про природно-заповідний фонд [Електронний ресурс] : Закон України від 16 липня 1992 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

11. Про тваринний світ [Електронний ресурс] : Закон України від 13 грудня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

Допоміжна

1. Аніщенко В.О., Олійник О.І., Зенченко О.О. Екологічне право: Навчальний посібник. 2-ге видання, доповнене – Чернігів: Десна Поліграф, 2015. – 264 с.

2. Гетьман А.П. (ред.) Екологічне право - Харків: "Право" 2013. - 432 с.

3. Гетьман А.П., Разметаєва С.В., Анісімова Г.В. Навчально-методичний посібник з Екологічного права України - Харків: "Право", 2012.- 93с.

4. Камінська Н.В. Екологічне право [Текст]: навч. Посібник /Н.В.Камінська, А.І.Камінський, І.С.Куненко.- Вид.2-ге, доп. І перероб.- Київ: Дакор, 2013.- 247 с.

5. Кобецька Н.Р. Екологічне право України. Підручник. 2-ге видання, перероблене і доповнене. Київ. Видавництво: Юрінком Інтер, 2009. — 352 с.
6. Рябець К.А. Екологічне право України Навчальний посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 438 с.
7. Шуміло О.М., Зуєв В.А., Бригадир І.В. та ін. Екологічне право України. Особлива частина. - К.: Центр учбової літератури, 2013. — 432 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Міністерство екології та природних ресурсів України [Елект. ресурс.]. – Режим доступу : <http://www.menr.gov.ua/>
2. Вісник Верховного Суду України [Елект. ресурс.]. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/>
3. Головне державне об'єднання правової інформації Міністерства юстиції України [Елект. ресурс.]. – Режим доступу : <http://www.gdo.kiev.ua/>
4. Голос України [Елект. ресурс.]. – Режим доступу : <http://www.golos.com.ua/>
5. Інформаційний центр Міністерства юстиції України [Елект. ресурс.]. – Режим доступу : <http://www.informjust.kiev.ua/>
6. Право України [Елект. ресурс.]. – Режим доступу : <http://pravoua.com.ua/ua/index.php?linkmy=golovna>
7. Правовий експерт [Елект. ресурс.]. – Режим доступу : <http://lawexpert.com.ua>
8. Український юридичний портал [Елект. ресурс.]. – Режим доступу : <http://www.zakoni.com.ua>
9. Український юрист [Елект. ресурс.]. – Режим доступу : <http://ukrjurist.com/>
10. Урядовий кур'єр [Елект. ресурс.]. – Режим доступу : <http://ukurier.gov.ua/uk/>

Тема 8. Економіко-правовий механізм забезпечення охорони навколишнього природного середовища

Мета: розгляд поняття, ознак і змісту, видів та форм управління в галузі екології; розгляд компетенції органів управління природокористуванням і охороною навколишнього природного середовища; розгляд функцій управління в галузі екології та їх класифікація.

Основні поняття теми: економіко-правовий механізм природокористування та охорони навколишнього природного середовища, інструменти економіко-правового механізму управління в галузі екології, правові засади екологічного менеджменту, екологічного інспектування, екологічного аудиту, екологічного стимулювання, фінансовий механізм правового забезпечення охорони довкілля, екологічне оподаткування.

План

1. Поняття про економіко-правовий механізм природокористування та охорони навколишнього природного середовища
2. Фінансування екологічних заходів.

3. Екологічний податок:
 - платники податку та податкові агенти;
 - об'єкт та база оподаткування;
 - види ставок податку в галузі природокористування та охорони довкілля;
 - екологічне страхування;
 - екологічний аудит;
 - екологічний менеджмент.

Контрольні питання

1. Дайте визначення економіко-правового механізму в сфері природокористування та охорони довкілля.
2. Назвіть складові елементи економіко-правового механізму в сфері природокористування і охорони довкілля.
3. Розкрийте правовий режим справляння збору за спеціальне природокористування.
4. Розкрийте правовий режим справляння збору за забруднення довкілля.
5. Які заходи визнаються чинним законодавством природоохоронними і фінансуються за рахунок державного і місцевих бюджетів?
6. Які існують недержавні джерела фінансування природоохоронної діяльності.
7. Хто може бути екологічним аудитором?
8. Назвіть мету і завдання еколога-аудиторської діяльності?
9. Які види діяльності визнаються законодавством джерелами підвищеної екологічної небезпеки?
10. В яких випадках екологічне страхування є обов'язковим?

Завдання для індивідуальної роботи

(теми рефератів або ессе, або презентації тощо)

1. Еволюція економіко-правового механізму природокористування та охорони довкілля в період незалежності України.
2. Зарубіжний і міжнародний досвід економічного стимулювання раціонального природокористування та охорони довкілля.
3. Правова природа екологічного аудиту та його місце в системі регулювання екологічних відносин.
4. Проблеми реалізації екологічного аудиту в Україні.
5. Екологічні фонди та їх роль у фінансуванні природоохоронної діяльності.
6. Проблемні питання механізму екологічного страхування.
7. Економічні важелі стимулювання енергозбереження.

Рекомендована література

Основна

1. Конституція України [Текст] : за станом на 1 березня 2009 р. / Верховна Рада України. – Офіц. Вид. – К. : Парлам. Вид-во, 2009. – 67 с.

2. Водний кодекс України від 6 червня 1995 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
3. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
4. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
5. Лісовий кодекс України [Текст] : за станом на 8 лютого 2006 року // Урядовий кур'єр. – 2006. – 18 лютого.
6. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку [Електронний ресурс] : Закон України від 8 лютого 1995 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
7. Про екологічний аудит [Електронний ресурс] : Закон України від 24 червня 2004 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
8. Про екологічну експертизу [Електронний ресурс] : Закон України від 9 лютого 1995 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
9. Про об'єкти підвищеної небезпеки [Електронний ресурс] : Закон України від 18 січня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
10. Про охорону атмосферного повітря [Електронний ресурс] : Закон України від 21 червня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
11. Про охорону земель [Електронний ресурс] : Закон України від 19 червня 2003 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
12. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] : Закон України від 25 липня 1991 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

Допоміжна

1. Аніщенко В.О., Олійник О.І., Зенченко О.О. Екологічне право: Навчальний посібник. 2-ге видання, доповнене – Чернігів: Десна Поліграф, 2015. – 264 с.
2. Гетьман А.П. (ред.) Екологічне право - Харків: "Право" 2013. - 432 с.
3. Гетьман А.П., Разметаєва С.В., Анісімова Г.В. Навчально-методичний посібник з Екологічного права України - Харків: "Право", 2012.- 93с.
4. Гетьман А.П., Шульга М.В., Бредіхіна В.Л. та ін. Правове регулювання екологічної безпеки в Україні. - Навчальний посібник. — Х.: Право, 2012. — 296 с.
5. Камінська Н.В. Екологічне право [Текст]: навч. Посібник /Н.В.Камінська, А.І.Камінський, І.С.Куненко.- Вид.2-ге, доп. І перероб.- Київ: Дакор, 2013.- 247 с.
6. Кобецька Н.Р. Екологічне право України. Підручник. 2-ге видання, перероблене і доповнене. Київ. Видавництво: Юрінком Інтер, 2009. — 352 с.
7. Шуміло О.М., Зуєв В.А., Бригадир І.В. та ін. Екологічне право України. Особлива частина. - К.: Центр учбової літератури, 2013. — 432 с.

Тема 9. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення

Мета: розгляд поняття, мети та функцій юридичної відповідальності в галузі екології; розгляд класифікації екологічних правопорушень та основних причин їх виникнення; розгляд сутності адміністративної, дисциплінарної, цивільно-правової та кримінальної відповідальності.

Основні поняття теми: юридична відповідальність за екологічні правопорушення, екологічна спрямованість; екологічна небезпека; екологічна протиправність, класифікація екологічних правопорушень, еколого-майновий делікт (наступає майнова відповідальність); еколого-правовий проступок (наступає дисциплінарна відповідальність); еколого-адміністративне правопорушення (наступає адміністративна відповідальність); екологічний злочин види юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.

План

1. Поняття юридичної відповідальності в галузі екології
2. Мета та функції юридичної відповідальності за екологічні правопорушення
3. Класифікація екологічних правопорушень та основні причини їх виникнення
4. Предмет, об'єкт та суб'єкти правопорушень в галузі екології
5. Адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення.
6. Дисциплінарна відповідальність за екологічні правопорушення.
7. Цивільно-правова відповідальність за екологічні правопорушення.
8. Кримінальна відповідальність за екологічні правопорушення.

Контрольні питання

1. Дайте визначення юридичної відповідальності за екологічні правопорушення та охарактеризуйте її ознаки.
2. Що таке екологічне правопорушення. Як його відрізнити від інших протиправних дій?
3. Які існують види екологічних правопорушень?
4. Як взаємодіють норми екологічного законодавства з нормами інших галузей у регулюванні юридичної відповідальності за екологічні правопорушення?
5. Яким чином заходи дисциплінарного характеру застосовуються до порушників екологічного законодавства?
6. Які види дисциплінарних проступків у галузі охорони довкілля передбачає Кодекс України «Про адміністративні правопорушення»? Які санкції встановлені за їх вчинення?
7. Які органи уповноважені застосовувати заходи адміністративної відповідальності до порушників екологічного законодавства?
8. У чому особливості адміністративної відповідальності юридичних осіб за екологічні правопорушення?

9. Що таке екологічний злочин? Які їх склади передбачає Кримінальний кодекс України?
10. Дайте характеристику екологічної шкоди (поняття, особливості, структура).
11. Визначте загальні умови притягнення до цивільної відповідальності у разі порушення екологічного законодавства.
12. В яких випадках цивільна відповідальність за екологічну шкоду може наставати незалежно від вини особи, яка її заподіяла?
13. В яких випадках для обчислення розміру екологічної шкоди використовуються таксовий, нормативний і розрахунковий методи? У чому їхні переваги та недоліки?

Завдання для індивідуальної роботи

(теми рефератів або есе, або презентації тощо)

1. Основні доктринальні підходи до визначення категорії «юридична відповідальність за екологічні правопорушення».
2. Перспективна і ретроспективна відповідальність у сфері охорони навколишнього середовища.
3. Екологічне правопорушення як підстава юридичної відповідальності.
4. Кримінально-правова охорона довкілля.
5. Розмежування кримінальної та адміністративної відповідальності за екологічні правопорушення.
6. Штрафні та правовідновлювальні санкції за екологічні правопорушення: поняття, сутність, проблеми ефективності.
7. Проблема виділення самостійного виду юридичної відповідальності за екологічним правом.
8. Поняття і структура екологічної шкоди.
9. Основні методи обчислення розміру шкоди, заподіяної порушеннями екологічного законодавства.

При опрацюванні зазначених питань та виконанні ІНДЗ слід скористатися переліком рекомендованої до теми літератури.

Рекомендована література

Основна

1. Конституція України [Текст] : за станом на 1 березня 2009 р. / Верховна Рада України. – Офіц. Вид. – К. : Парлам. Вид-во, 2009. – 67 с.
2. Конвенція про цивільну відповідальність за ядерну шкоду в ред. Від 12 вересня 1997 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=995_006.
3. Водний кодекс України від 6 червня 1995 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
4. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=80731-10>.
6. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/>.
7. Кримінальний кодекс України в ред. 11.03.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=2341-14>.
8. Лісовий кодекс України [Текст] : за станом на 8 лютого 2006 року // Урядовий кур'єр. – 2006. – 18 лютого.
9. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку [Електронний ресурс] : Закон України від 8 лютого 1995 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/>.
10. Про мисливське господарство та полювання [Електронний ресурс] : Закон України від 22 лютого 2000 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/>.
11. Про об'єкти підвищеної небезпеки [Електронний ресурс] : Закон України від 18 січня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/>.
12. Про охорону атмосферного повітря [Електронний ресурс] : Закон України від 21 червня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/>.
13. Про охорону земель [Електронний ресурс] : Закон України від 19 червня 2003 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/>.
14. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] : Закон України від 25 липня 1991 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/>.
15. Про рослинний світ [Електронний ресурс] : Закон України від 9 квітня 1999 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/>.
16. Про тваринний світ [Електронний ресурс] : Закон України від 13 грудня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/>.
17. Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення [Електронний ресурс] : Закон України від 13 грудня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/>.
18. Про Червону книгу України [Електронний ресурс] : Закон України від 7 лютого 2002 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/>.
19. Цивільний кодекс України в ред. 12.03.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=435-15>.
20. Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довілля [Електронний ресурс] : постанова Пленуму Верховного Суду України від 10 грудня 2004 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=435-15>.

Допоміжна

1. Аніщенко В.О., Олійник О.І., Зенченко О.О. Екологічне право: Навчальний посібник. 2-ге видання, доповнене – Чернігів: Десна Поліграф, 2015. – 264 с.
2. Гетьман А.П. (ред.) Екологічне право - Харків: "Право" 2013. - 432 с.
3. Гетьман А.П., Разметаєва С.В., Анісімова Г.В. Навчально-методичний посібник з Екологічного права України - Харків: "Право", 2012.- 93с.
4. Камінська Н.В. Екологічне право [Текст]: навч. Посібник /Н.В.Камінська, А.І.Камінський, І.С.Куненко.- Вид.2-ге, доп. І перероб.- Київ: Дакор, 2013.- 247 с.
5. Кобецька Н.Р. Екологічне право України. Підручник. 2-ге видання, перероблене і доповнене. Київ. Видавництво: Юрінком Інтер, 2009. — 352 с.
6. Рябець К.А. Екологічне право України Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 438 с.
7. Сурілова О.О. Порівняльне екологічне право. Навчальний посібник. — О.: Видавництво:"Фенікс", 2010 рік, 220 с.
8. Шуміло О.М., Зуєв В.А., Бригадир І.В. та ін. Екологічне право України. Особлива частина. - К.: Центр учбової літератури, 2013. — 432 с.

Тема 12. Правовий режим використання та охорони вод

Мета: розгляд поняття «води», «водні ресурси», «водний фонд держави», видів водних об'єктів, що підлягають правовій охороні; розгляд права власності водними об'єктами та права водокористування; розгляд правового режиму охорони водних об'єктів та юридичної відповідальності за порушення водного законодавства.

Основні поняття теми: водні ресурси, водні відносини, водний фонд держави, види водних об'єктів, види права на водні об'єкти, види водокористування, загальне та спеціального водокористування, право первинного та вторинного водокористування, охорона водних ресурсів, водоохоронні зони, басейновий принцип, види юридичної відповідальності за порушення водного законодавства.

План

1. Води як об'єкт використання та охорони.
2. Види водних об'єктів та їх значення для існування життя на планеті.
3. Склад водного фонду України. Кадастр водних ресурсів держави.
4. Загальна характеристика права власності водними об'єктами.
5. Право водокористування та його види.
6. Державне управління використанням та охороною вод.
7. Права, обов'язки та обмеження прав водокористувачів.
8. Правовий режим охорони водних об'єктів
9. Юридична відповідальність за порушення водного законодавства.

Контрольні питання

1. Дайте визначення понять «води», «водний об'єкт», «водний ресурс», «водойма».

2. Поясніть, чим відрізняються між собою водойми і водотоки; озера, ставки і водосховища; природні і штучні водойми. Чи впливають природні характеристики вказаних об'єктів на їх правовий режим?
3. Які водні об'єкти належать до об'єктів загальнодержавного значення?
4. Чим первинні водокористувачі відрізняються від вторинних?
5. Дайте класифікацію права використання вод залежно від цільової ознаки.
6. Розкрийте зміст і особливості права загального і спеціального водокористування.
7. Які права та обов'язки передбачені законодавством для водокористувачів?
8. Які органи і в якому порядку видають дозволи на спеціальне водокористування?
9. Які суб'єкти можуть бути орендодавцями водних об'єктів?
10. На яких підставах може припинятися право спеціального водокористування?
11. Які заходи передбачені законодавством по боротьбі із шкідливою дією вод?
12. Визначте напрямки правової охорони водних об'єктів і розкрийте зміст заходів, що здійснюються у межах кожного напрямку.
13. Які види відповідальності встановлені за порушення водного законодавства?

Завдання для індивідуальної роботи

(теми рефератів або ессе, або презентації тощо)

1. Колізії між водним і земельним законодавством і шляхи їх вирішення.
2. Проблеми реалізації права приватної і комунальної власності на води.
3. Правове регулювання водопостачання для питних і побутових потреб населення та якості питної води.
4. Правовий режим водних об'єктів, віднесених до категорії лікувальних.
5. Правова охорона підземних вод.
6. Правова охорона внутрішніх і територіальних вод України.
7. Правове регулювання використання вод для потреб гідроенергетики і водного транспорту.
8. Правовий режим використання водних об'єктів для потреб рибного і мисливського господарства.
9. Підстави і порядок обмеження загального водокористування.
10. Правове регулювання оренди водних об'єктів.

Рекомендована література

Основна

1. Конституція України [Текст] : за станом на 1 березня 2009 р. / Верховна Рада України. – Офіц. Вид. – К. : Парлам. Вид-во, 2009. – 67 с.

2. Конвенция по морскому праву от 30 апреля 1982 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.un.org/russian/document/convents/lawsea.html.
3. Водний кодекс України від 6 червня 1995 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
4. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
5. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] : Закон України від 25 липня 1991 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

Допоміжна

1. Аніщенко В.О., Олійник О.І., Зенченко О.О. Екологічне право: Навчальний посібник. 2-ге видання, доповнене – Чернігів: Десна Поліграф, 2015. – 264 с.
2. Гетьман А.П. (ред.) Екологічне право - Харків: "Право" 2013. - 432 с.
3. Гетьман А.П., Разметаєва С.В., Анісімова Г.В. Навчально-методичний посібник з Екологічного права України - Харків: "Право", 2012.- 93с.
4. Камінська Н.В. Екологічне право [Текст]: навч. Посібник /Н.В.Камінська, А.І.Камінський, І.С.Куненко.- Вид.2-ге, доп. I перероб.- Київ: Дакор, 2013.- 247 с.
5. Кобецька Н.Р. Екологічне право України. Підручник. 2-ге видання, перероблене і доповнене. Київ. Видавництво: Юрінком Інтер, 2009. — 352 с.
6. Рябець К.А. Екологічне право України Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 438 с.
7. Сурілова О.О. Порівняльне екологічне право. Навчальний посібник. — О.: Видавництво:"Фенікс", 2010 рік, 220 с.

Тема 13. Правовий режим використання і охорона лісів та інших об'єктів рослинного світу

Мета: розгляд лісу, лісових ресурсів як об'єктів правової охорони; розгляд прав власності на ліси та права лісокористування; розгляд основних способів захисту, правової охорони лісів та рослинного світу, відповідальності за порушення законодавства в даній галузі.

Основні поняття теми: лісові ресурси, лісові правовідносини, лісовий фонд держави, відтворення лісів, охорона лісів, раціональне використання лісових ресурсів, право власності та право лісокористування, загальне та спеціальне використання лісових ресурсів, побічне лісокористування, групи лісів, Зелена книга України, Червона книга України, юридична відповідальність за порушення лісового законодавства.

План

1. Ліс як об'єкт правової охорони і використання. Поняття державного лісового фонду.
2. Поділ лісів на групи та їх правовий режим.

3. Право використання лісових ресурсів та його види.
4. Право побічного лісокористування.
5. Захист прав суб'єктів лісових відносин.
6. Правова охорона лісів.
7. Юридична відповідальність за порушення лісового законодавства.
8. Рослинний світ як об'єкт правової охорони та використання
9. Правове регулювання використання та охорони рослинного світу
10. Управління і контроль у сфері охорони та використання рослинного світу
11. Юридична відповідальність за порушення законодавства про рослинний світ

Контрольні питання

1. Охарактеризуйте співвідношення норм Закону України “Про рослинний світ” і Лісового кодексу України.
2. В яких випадках ліси можуть перебувати у приватній власності?
3. Які органи забезпечують державне управління в галузі використання та охорони рослинного світу?
4. Які суб'єкти можуть здійснювати постійне лісокористування?
5. Окресліть коло прав та обов'язків постійних і тимчасових лісокористувачів.
6. Що таке розрахункова лісосіка? Який порядок її визначення?
7. Визначте, в яких випадках для здійснення спеціального лісокористування необхідно отримати лісовий квиток, а в яких – лісорубний квиток. Чим відрізняється лісорубний ордер від лісорубного квитка? Які органи їх надають?
8. Який порядок здійснення побічних лісових користувань і заготівлі другорядних лісових матеріалів?
9. Як справляється плата за спеціальне лісокористування?
10. Який порядок ведення та юридичне значення Червоної книги України?

Завдання для індивідуальної роботи

(теми рефератів або ессе, або презентації тощо)

1. Трансформація правового режиму відносин з приводу використання та охорони рослинного світу в період незалежності України.
2. Розмежування лісів державної і комунальної власності.
3. Правовий режим приватної власності на ліси в Україні.
4. Особливості правового режиму земельних ділянок лісгосподарського призначення.
5. Правове регулювання використання та охорони нелісової рослинності в межах населених пунктів.
6. Функціональний поділ лісів і його юридичне значення.
7. Поняття та зміст лісовпорядкування.
8. Поняття, призначення та порядок ведення державного лісового кадастру.

9. Заготівля деревини як вид спеціального використання лісових ресурсів.
10. Правове регулювання здійснення заготівлі побічних лісових користувань і заготівлі другорядних лісових матеріалів.
11. Правове забезпечення лісовідновлення.
12. Особливості майнової відповідальності за порушення лісового законодавства.

Рекомендована література

Основна

1. Конституція України [Текст] : за станом на 1 березня 2009 р. / Верховна Рада України. – Офіц. Вид. – К. : Парлам. Вид-во, 2009. – 67 с.
2. Кримінальний кодекс України в ред. 11.03.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=2341-14>.
3. Лісовий кодекс України [Текст] : за станом на 8 лютого 2006 року // Урядовий кур'єр. – 2006. – 18 лютого.
4. Про мораторій на проведення суцільних рубок на гірських схилах в ялицево-букових лісах карпатського регіону [Електронний ресурс] : Закон України від 10 лютого 2000 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
5. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] : Закон України від 25 липня 1991 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
6. Про природно-заповідний фонд [Електронний ресурс] : Закон України від 16 липня 1992 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
7. Про рослинний світ [Електронний ресурс] : Закон України від 9 квітня 1999 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
8. Про Червону книгу України [Електронний ресурс] : Закон України від 7 лютого 2002 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
9. Цивільний кодекс України в ред. 12.03.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=435-15>.
10. Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля [Електронний ресурс] : постанова Пленуму Верховного Суду України від 10 грудня 2004 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=435-15>.

Допоміжна

1. Аніщенко В.О., Олійник О.І., Зенченко О.О. Екологічне право: Навчальний посібник. 2-ге видання, доповнене – Чернігів: Десна Поліграф, 2015. – 264 с.
2. Гетьман А.П. (ред.) Екологічне право - Харків: "Право" 2013. - 432 с.
3. Гетьман А.П., Разметаєва С.В., Анісімова Г.В. Навчально-методичний посібник з Екологічного права України - Харків: "Право", 2012.- 93с.

4. Камінська Н.В. Екологічне право [Текст]: навч. Посібник /Н.В.Камінська, А.І.Камінський, І.С.Куненко.- Вид.2-ге, доп. І перероб.- Київ: Дакор, 2013.- 247 с.
5. Кобецька Н.Р. Екологічне право України. Підручник. 2-ге видання, перероблене і доповнене. Київ. Видавництво: Юрінком Інтер, 2009. — 352 с.
6. Рябець К.А. Екологічне право України Навчальний посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 438 с.
7. Сурілова О.О. Порівняльне екологічне право. Навчальний посібник. — О.: Видавництво: «Фенікс», 2010 рік. 220 с.

Тема 14. Правовий режим використання та охорона тваринного світу

Мета: розгляд правової охорони об'єктів тваринного світу; розгляд видів користування тваринним світом та правовий режим; розгляд правових заходів охорони тваринного світу та відповідальності за порушення законодавства в даній галузі.

Основні поняття теми: тваринний світ, об'єктів тваринного світу, види користування тваринним світом, мисливство, мисливське господарство, рибальство, припинення права користування тваринним світом, заходів щодо охорони, поліпшення екологічних систем, в яких перебуває і складовою частиною яких є тваринний світ, охорона тваринного світу, види юридичної відповідальності за порушення законодавства в галузі використання, відтворення та охорони тваринного світу.

План

1. Тваринний світ як об'єкт правової охорони та використання.
2. Поняття та види користування тваринним світом.
3. Правове регулювання мисливства.
4. Правове регулювання рибальства.
5. Правове регулювання інших видів використання тваринного світу.
6. Правові заходи охорони тваринного світу.
7. Контроль у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу.
8. Відповідальність за порушення законодавства про охорону, використання і відтворення тваринного світу.

Контрольні питання

1. В яких випадках відносини з приводу тварин, їх частин і продуктів життєдіяльності мають характер еколого-правових і регулюються фауністичним законодавством?
2. Розкрийте особливості права власності на об'єкти тваринного світу.
3. Які органи здійснюють управління в галузі використання та охорони тваринного світу?
4. Які документи посвідчують законність здійснення полювання?
5. Які заходи охорони тваринного світу передбачені при здійсненні мисливства і полювання?

6. Який порядок використання мисливських угідь?
7. Які види рибальства передбачені чинним законодавством і який порядок їх здійснення?
8. Які вимоги щодо обігу об'єктів тваринного світу встановлені чинним законодавством?
9. Які правомочності надаються іноземцям щодо використання об'єктів тваринного світу в Україні?
10. Які заходи відповідальності передбачені за порушення законодавства про тваринний світ?

Завдання для індивідуальної роботи
(теми рефератів або ессе, або презентації тощо)

1. Особливості здійснення рибальства та водного добувного промислу в територіальних і внутрішніх морських водах України.
2. Правове регулювання розведення диких тварин у неволі та створення зоологічних колекцій.
3. Правове регулювання використання корисних властивостей життєдіяльності тварин.
4. Правовий режим використання мисливських угідь в Україні.
5. Правове регулювання здійснення рибальства у виключній (морській) економічній зоні України.
6. Порядок виникнення та припинення права власності на об'єкти тваринного світу.
7. Порядок і умови здійснення полювання іноземцями в Україні.
8. Правове регулювання здійснення любительського рибальства.
9. Особливості правового режиму використання та охорони тварин, занесених до Червоної книги України.

Рекомендована література

Основна

1. Конституція України [Текст] : за станом на 1 березня 2009 р. / Верховна Рада України. – Офіц. Вид. – К. : Парлам. Вид-во, 2009. – 67 с.
2. Конвенція по морському праву от 30 апреля 1982 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.un.org/russian/document/convents/lawsea.html.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=80731-10>.
4. Про мисливське господарство та полювання [Електронний ресурс] : Закон України від 22 лютого 2000 року. – Режим доступа : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
5. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] : Закон України від 25 липня 1991 року. – Режим доступа : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

6. Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них [Електронний ресурс] : Закон України від 6 лютого 2003 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

7. Про тваринний світ [Електронний ресурс] : Закон України від 13 грудня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

8. Про Червону книгу України [Електронний ресурс] : Закон України від 7 лютого 2002 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

9. Цивільний кодекс України в ред. 12.03.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=435-15>.

10. Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля [Електронний ресурс] : постанова Пленуму Верховного Суду України від 10 грудня 2004 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=435-15>.

Допоміжна

1. Аніщенко В.О., Олійник О.І., Zenchenko O.O. Екологічне право: Навчальний посібник. 2-ге видання, доповнене – Чернігів: Десна Поліграф, 2015. – 264 с.

2. Гетьман А.П. (ред.) Екологічне право - Харків: "Право" 2013. - 432 с.

3. Гетьман А.П., Разметаєва С.В., Анісімова Г.В. Навчально-методичний посібник з Екологічного права України - Харків: "Право", 2012.- 93с.

4. Камінська Н.В. Екологічне право [Текст]: навч. Посібник /Н.В.Камінська, А.І.Камінський, І.С.Куненко.- Вид.2-ге, доп. І перероб.- Київ: Дакор, 2013.- 247 с.

5. Кобецька Н.Р. Екологічне право України. Підручник. 2-ге видання, перероблене і доповнене. Київ. Видавництво: Юрінком Інтер, 2009. — 352 с.

6. Рябець К.А. Екологічне право України Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 438 с.

7. Сурілова О.О. Порівняльне екологічне право. Навчальний посібник. — О.: Видавництво:"Фенікс", 2010 рік, 220 с.

Тема 15. Правове регулювання охорони атмосферного повітря

Мета: визначення особливостей атмосферного повітря, як об'єкта правової охорони; розгляд правових заходів щодо дотримання якості атмосферного повітря та державного управління в даній галузі; розгляд видів відповідальності за порушення законодавства в галузі охорони атмосферного повітря.

Основні поняття теми: атмосферне повітря як об'єкт правової охорони, атмосферне повітря як ресурс та об'єкт правової охорони в міжнародному праві, нормативи якості атмосферного повітря (гранично допустимі концентрації забруднюючих речовин – ГДК, гранично допустимі викиди забруднюючих речовин – ГДВ, тимчасово узгоджені нормативи викидів –ТУВ), предмет атмосфероохоронного законодавства, юридична

відповідальність за порушення законодавства про охорону атмосферного повітря.

План

1. Атмосферне повітря як об'єкт використання та правової охорони.
2. Стандартизація і нормування використання та охорони атмосферного повітря.
3. Правові заходи охорони атмосферного повітря.
4. Контроль в галузі охорони повітря.
5. Юридична відповідальність за порушення законодавства про охорону атмосферного повітря.

Контрольні питання

1. Дайте визначення поняття “правова охорона атмосферного повітря”.
2. Чи може бути атмосферне повітря об'єктом права власності?
3. Який порядок встановлення лімітів використання атмосферного повітря як сировини основного виробничого призначення?
4. Охарактеризуйте механізм встановлення та справляння плати за спеціальне використання атмосферного повітря.
5. Які органи здійснюють управління в галузі охорони атмосферного повітря?
6. У чому особливості правового режиму функціонування пересувних і стаціонарних джерел забруднення атмосферного повітря?
7. Які заходи передбачені з метою охорони атмосферного повітря від шкідливого впливу фізичних і біологічних факторів?
8. Як здійснюється облік об'єктів, що можуть шкідливо вплинути на стан атмосферного повітря?
9. Який порядок здійснення діяльності, спрямованої на штучні зміни стану атмосфери та атмосферних явищ?
10. Які заходи відповідальності встановлені за порушення законодавства про охорону атмосферного повітря?

Завдання для індивідуальної роботи

(теми рефератів або есе, або презентації тощо)

1. Правове регулювання діяльності, що впливає на погоду і клімат.
2. Правові засади охорони озонового шару: національне і міжнародно-правове регулювання.
3. Поняття та порядок організації моніторингу у сфері охорони атмосферного повітря.
4. Кіотський протокол до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та його значення для України.
5. Правова охорона атмосферного повітря від забруднення пересувними джерелами.
6. Правова охорона атмосферного повітря при здійсненні космічної діяльності.

7. Відшкодування шкоди, заподіяної порушеннями законодавства про атмосферне повітря.
8. Організаційно-економічні заходи щодо охорони атмосферного повітря.
9. Нормативи екологічної безпеки атмосферного повітря.

Рекомендована література

Основна

1. Конституція України [Текст] : за станом на 1 березня 2009 р. / Верховна Рада України. – Офіц. Вид. – К. : Парлам. Вид-во, 2009. – 67 с.
2. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку від 14 червня 1992 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=995_455.
3. Стокгольмська декларація (щодо питань навколишнього середовища) від 16 червня 1972 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=995_454.
4. Кримінальний кодекс України в ред. 11.03.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=2341-14>.
5. Про охорону атмосферного повітря [Електронний ресурс] : Закон України від 21 червня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

Допоміжна

1. Аніщенко В.О., Олійник О.І., Зенченко О.О. Екологічне право: Навчальний посібник. 2-ге видання, доповнене – Чернігів: Десна Поліграф, 2015. – 264 с.
2. Гетьман А.П. (ред.) Екологічне право - Харків: "Право" 2013. - 432 с.
3. Гетьман А.П., Разметаєва С.В., Анісімова Г.В. Навчально-методичний посібник з Екологічного права України - Харків: "Право", 2012.- 93с.
4. Камінська Н.В. Екологічне право [Текст]: навч. Посібник /Н.В.Камінська, А.І.Камінський, І.С.Куненко.- Вид.2-ге, доп. І перероб.- Київ: Дакор, 2013.- 247 с.
5. Кобецька Н.Р. Екологічне право України. Підручник. 2-ге видання, перероблене і доповнене. Київ. Видавництво: Юрінком Інтер, 2009. — 352 с.
6. Рябець К.А. Екологічне право України Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 438 с.
7. Сурілова О.О. Порівняльне екологічне право. Навчальний посібник. — О.: Видавництво:"Фенікс", 2010 рік, 220 с.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

№	Назва тем практичних занять	Кількість
---	-----------------------------	-----------

з/п		ГОДИН
1	Тема 7. Правове забезпечення оцінки якості довкілля	2
2	Тема 9. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення	2
3	Тема 10. Правовий режим використання та охорона земель	2
	Разом	6

Тема 7. Правове забезпечення оцінки впливу довкілля

Мета: засвоїти термінологічні поняття; вивчити алгоритм проведення оцінки впливу на довкілля певних суб'єктів господарювання.

Основні поняття теми: якість довкілля, оцінка впливу на довкілля, завдання оцінки впливу на довкілля, об'єкти і суб'єкти оцінки впливу а довкілля, участь громадськості в процедурі оцінки впливу на довкілля, сфера застосування оцінки впливу на довкілля, звіт з оцінки впливу на довкілля, висновок з оцінки впливу на довкілля, оцінка транскордонного впливу на довкілля, відповідальність за порушення законодавства про оцінку впливу на довкілля.

Ситуаційні задачі або вправи

1. Вивчення нормативно-правової документації щодо визначення оцінки впливу на довкілля.

2. Ознайомлення з процедурою проведення оцінки впливу на довкілля.

3. Вивчення процедури участі громадськості у забезпеченні проведення оцінки впливу на довкілля.

4. Рішення ситуаційних задач:

2.1. Скласти загальний план проведення оцінки впливу на довкілля для введення в дію ТОВ «Хімпром» після капітального ремонту основного технологічного обладнання.

2.2. Скласти загальний алгоритм визначення оцінки впливу на довкілля фермерського господарства, основним видом діяльності якого є вирощування зернових культур (кукурудзи, пшениці, вівса, інших).

2.3. Скласти план (програму) участі громадськості у забезпеченні проведення оцінки впливу на довкілля мусоропереробного підприємства ТОВ «Альфа».

Рекомендована література

Основна

1. Конституція України [Текст] : за станом на 1 березня 2009 р. / Верховна Рада України. – Офіц. Вид. – К. : Парлам. Вид-во, 2009. – 67 с.

2. Про оцінку впливу на довкілля [Електронний ресурс] : Закон України від 23 травня 2017 року. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19>

3. Конвенція про доступ до інформації і участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, від 25 червня 1998 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

4. Про екологічний аудит [Електронний ресурс] : Закон України від 24 червня 2004 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

5. Про об'єкти підвищеної небезпеки [Електронний ресурс] : Закон України від 18 січня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

6. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] : Закон України від 25 липня 1991 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Міністерство екології та природних ресурсів України [Елект. ресурс.]. – Режим доступу : <http://www.menr.gov.ua/>

Тема 9. Юридична відповідальність з а екологічні правопорушення

Мета: закріпити теоретичні знання в галузі юридичної відповідальності за екологічні правопорушення; навчитися розв'язувати ситуаційні задачі в галузі визначення виду юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.

Основні поняття теми: юридична відповідальність за екологічні правопорушення, екологічна спрямованість; екологічна небезпека; екологічна протиправність, класифікація екологічних правопорушень, еколого-майновий делікт (наступає майнова відповідальність); еколого-правовий проступок (наступає дисциплінарна відповідальність); еколого-адміністративне правопорушення (наступає адміністративна відповідальність); екологічний злочин види юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.

План

1. Ситуаційні задачі

Задача 1. Громадянин Сафонов В. І. в останній декаді грудня зрубав у лісі 5 ялин, одну з яких залишив у себе, а 4 - намагався реалізувати на найближчому ринку, де й був затриманий працівником слідчого відділу Чернігівського відділу поліції Головного управління Національної поліції України в Чернігівській області.

Яким нормативно-правовим актом передбачена відповідальність за дане правопорушення? Яка відповідальність може мати місце у відношенні Сафонова В. І.? Змінилася б міра відповідальності, якби дерева були зрублені в іншу пору року?

Задача 2. Шофер підприємства ТОВ «Пролісок» Яковенко Г. Г. перевозив аміачну воду та вирішив використати її для вилову риби. Для цього він злив у річку 200 л. цієї води, а рибу, що спливла, виловлював сачком.

Укажіть можливі види відповідальності за дане правопорушення.

Задача 3. Під час зливу дизельного палива помічник капітана морського судна не перевіряв правильність закриття зливальних клапанів і

наявність заглушок, у результаті чого паливо вилилося за борт, чим була спричинена істотна шкода навколишньому середовищу.

Назвіть можливі види відповідальності за екологічні правопорушення. Дайте правову оцінку даної ситуації.

2. Практичні завдання

Завдання 1. Зробіть порівняльний аналіз правопорушень передбачених Законом «Про охорону навколишнього природного середовища», Кримінальним кодексом і Кодексом про адміністративні правопорушення, у вигляді таблиці:

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», стаття	Кримінальний кодекс України, стаття	Кодекс України про адміністративні правопорушення, стаття
---	-------------------------------------	---

Завдання 2. Зробіть порівняльний аналіз екологічних правопорушень, за які передбачена кримінальна та адміністративна відповідальність, у вигляді таблиці:

Кодекс України про адміністративні правопорушення, стаття	Кримінальний кодекс України, стаття
---	-------------------------------------

Завдання 3. Скласти схему щодо наступних питань (кількість балів за одне завдання – 1):

1. Склад екологічного правопорушення.
2. Адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення:
 - 1) вид правопорушення, за який передбачається відповідальність; 2) суб'єкти, до яких застосовується відповідальність; 3) санкції; 4) суб'єкти застосування відповідальності).
3. Цивільно-правова відповідальність за екологічні правопорушення:
 - 1) вид правопорушення, за який передбачається, який передбачає відповідальність; 2) суб'єкти, до яких застосовується відповідальність; 3) підстави; 4) суб'єкти застосування відповідальності).

Рекомендована література

Основна

1. Конституція України [Текст] : за станом на 1 березня 2009 р. / Верховна Рада України. – Офіц. Вид. – К. : Парлам. Вид-во, 2009. – 67 с.
2. Конвенція про цивільну відповідальність за ядерну шкоду в ред. Від 12 вересня 1997 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=995_006.
3. Водний кодекс України від 6 червня 1995 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
4. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=80731-10>.
6. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
7. Кримінальний кодекс України в ред. 11.03.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=2341-14>.
8. Лісовий кодекс України [Текст] : за станом на 8 лютого 2006 року // Урядовий кур'єр. – 2006. – 18 лютого.
9. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку [Електронний ресурс] : Закон України від 8 лютого 1995 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
10. Про мисливське господарство та полювання [Електронний ресурс] : Закон України від 22 лютого 2000 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
11. Про об'єкти підвищеної небезпеки [Електронний ресурс] : Закон України від 18 січня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
12. Про охорону атмосферного повітря [Електронний ресурс] : Закон України від 21 червня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
13. Про охорону земель [Електронний ресурс] : Закон України від 19 червня 2003 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
14. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] : Закон України від 25 липня 1991 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
15. Про рослинний світ [Електронний ресурс] : Закон України від 9 квітня 1999 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
16. Про тваринний світ [Електронний ресурс] : Закон України від 13 грудня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

17. Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення [Електронний ресурс] : Закон України від 13 грудня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
18. Про Червону книгу України [Електронний ресурс] : Закон України від 7 лютого 2002 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
19. Цивільний кодекс України в ред. 12.03.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=435-15>.
20. Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля [Електронний ресурс] : постанова Пленуму Верховного Суду України від 10 грудня 2004 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=435-15>.

Допоміжна

1. Аніщенко В.О., Олійник О.І., Зенченко О.О. Екологічне право: Навчальний посібник. 2-ге видання, доповнене – Чернігів: Десна Поліграф, 2015. – 264 с.
2. Гетьман А.П. (ред.) Екологічне право - Харків: "Право" 2013. - 432 с.
3. Гетьман А.П., Разметаєва С.В., Анісімова Г.В. Навчально-методичний посібник з Екологічного права України - Харків: "Право", 2012.- 93с.
4. Камінська Н.В. Екологічне право [Текст]: навч. Посібник /Н.В.Камінська, А.І.Камінський, І.С.Куненко.- Вид.2-ге, доп. І перероб.- Київ: Дакор, 2013.- 247 с.
5. Кобецька Н.Р. Екологічне право України. Підручник. 2-ге видання, перероблене і доповнене. Київ. Видавництво: Юрінком Інтер, 2009. — 352 с.
6. Рябець К.А. Екологічне право України Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 438 с.
7. Сурілова О.О. Порівняльне екологічне право. Навчальний посібник. — О.: Видавництво:"Фенікс", 2010 рік, 220 с.
8. Шуміло О.М., Зуєв В.А., Бригадир І.В. та ін. Екологічне право України. Особлива частина. - К.: Центр учбової літератури, 2013. — 432 с.

Тема 10. Правовий режим використання, відновлення та охорони земельних ресурсів в Україні

Мета: розгляд основних понять земельного законодавства; розгляд компетенції органів управління і охорон земель в Україні; розгляд основних правових способів охорони земельних ресурсів в Україні та видів юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства.

Основні поняття теми: земля, земельні ресурси, земельні ділянки, категорії земель: землі сільськогосподарського призначення; землі житлової та громадської забудови; землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення; землі оздоровчого призначення; землі рекреаційного призначення; землі історико-культурного призначення; землі лісового фонду; землі водного фонду; землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення, загальне та спеціальне використання земельних ресурсів, право власності, право постійного користування, право землекористування, земельний кадастр, охорона ґрунтів, раціональне землекористування, юридична відповідальність за порушення земельного законодавства.

План

1. Питання для повторення теоретичного матеріалу:

1. Дайте визначення земельного права. Яке місце воно займає в правовій системі України?
2. Назвіть особливості землі як об'єкта земельних відносин. Чим відрізняється ця категорія у земельному і міжнародному праві?
3. Які функції виконує земля? Поясніть їх значення.
4. Охарактеризуйте ЗК України як джерело земельного права. У чому, на ваш погляд, полягають особливості цього нормативного документа?
5. Які ще існують джерела земельного права України? Чи можуть бути ними звичаї, міжнародні договори та судові прецеденти?
6. На яких правових титулах використовується земля в Україні?
7. Визначте поняття, суб'єктів та об'єкти права власності на землю. У чому особливості правового становища іноземних суб'єктів у земельних відносинах?
8. Розкрийте правовий режим права постійного землекористування.
9. Дайте розгорнуту характеристику правового регулювання оренди землі.
10. Які обмежені речові права на землю вам відомі? Який правовий режим їх здійснення?
11. Які заходи щодо охорони земель передбачені земельним законодавством?
12. Що являють собою стандарти й нормативи в галузі охорони земель? Які органи компетентні на встановлення таких стандартів і нормативів?

2. Ситуаційні задачі

Задача 1. Керівники транспортних організацій мають прохання розповісти про порядок користування земельними ділянками у смугах відведення, які їх розміри для магістральних доріг і доріг місцевого значення.

Чи можуть землі транспорту використовуватися для вторинного землекористування, якщо так, то в яких?

Задача 2. Чи мають право сільські ради виділяти ділянки для ведення особистого селянського господарства громадянам, які не проживають і не працюють на території сільської ради?

Задача 3. Приватно-орендне сільськогосподарське підприємство «Мрія» звернулося до суду з позовом про відшкодування збитків на суму 300 тис. грн., завданих самовільним захопленням земельної ділянки членом цього підприємства громадянином В. Остапенко.

У судовому засіданні громадянин В. Остапенко пояснила, що вона, крім своєї, користувалася присадибною ділянкою померлих батьків у розмірі 0,32 га оскільки є їх спадкоємицею. На цій ділянці гр. Остапенко збудувала хлів, інші господарські споруди для вирощування тварин, птиці, ведення тепличного господарства.

Суд вирішив, що громадянин В. Остапенко повинна відшкодувати завдані приватно-орендному підприємству «Мрія» збитки.

Чи законне рішення суду? Як вирішити справу?

Задача 4. Громадянин Р. Петренко, що проживає в м. Південному, звернувся до прокуратури з проханням пояснити йому, чи законно вчинив міськвиконком, коли вилучив у нього земельну ділянку, що розташована в центрі міста.

Ділянка була надана для будівництва приватного будинку, але забудовник не освоїв його через нестачу коштів та хворобу.

У зв'язку з тим, що для міської забудови потрібна була земельна ділянка, відведена громадянину В. Петренку, міськвиконком запропонував гр. Петренку переселитися в квартиру зі всіма зручностями.

Як вирішити справу, враховуючи те, що гр. Петренко на ділянці заклав фруктовий сад і посадив ягідник?

Задача 5. На території дослідного господарства «Новатор» дирекцією було виділено 50 га земель громадянину С. Чумаку для ведення фермерського господарства.

Чи законно діяла дирекція дослідного господарства? Дайте розгорнуту відповідь.

Рекомендована література

Основна

1. Конституція України [Текст] : за станом на 1 березня 2009 р. / Верховна Рада України. – Офіц. Вид. – К. : Парлам. Вид-во, 2009. – 67 с.

2. Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовища існування водоплавних птахів від 2 лютого 1971 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

3. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

4. Про державну реєстрацію прав на нерухоме майно та їх обмежень [Електронний ресурс] : Закон України від 1 липня 2004 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

5. Про охорону земель [Електронний ресурс] : Закон України від 19 червня 2003 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
6. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] : Закон України від 25 липня 1991 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

Допоміжна

1. Аніщенко В.О., Олійник О.І., Zenchenko O.O. Екологічне право: Навчальний посібник. 2-ге видання, доповнене – Чернігів: Десна Поліграф, 2015. – 264 с.
2. Гетьман А.П. (ред.) Екологічне право - Харків: "Право" 2013. - 432 с.
3. Гетьман А.П., Разметаєва С.В., Анісімова Г.В. Навчально-методичний посібник з Екологічного права України - Харків: "Право", 2012.- 93с.
4. Камінська Н.В. Екологічне право [Текст]: навч. Посібник /Н.В.Камінська, А.І.Камінський, І.С.Куненко.- Вид.2-ге, доп. І перероб.- Київ: Дакор, 2013.- 247 с.
5. Кобецька Н.Р. Екологічне право України. Підручник. 2-ге видання, перероблене і доповнене. Київ. Видавництво: Юрінком Інтер, 2009. — 352 с.
6. Рябець К.А. Екологічне право України Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 438 с.
7. Сурілова О.О. Порівняльне екологічне право. Навчальний посібник. — О.: Видавництво:"Фенікс", 2010 рік, 220 с.
8. Шуміло О.М., Зуєв В.А., Бригадир І.В. та ін. Екологічне право України. Особлива частина. - К.: Центр учбової літератури, 2013. — 432 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА

З навчальної дисципліни «Екологічне право» на самостійну роботу згідно тематичного плану, наданого далі для тем 1-16, відведено 46 годин (табл. представлена нижче), в т.ч. на індивідуальні науково-дослідні завдання. Тому курсанти (студенти) повинні їх відпрацювати, скориставшись даними методичними порадами.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Екологічне право як галузь права: загальна характеристика	2
2	Тема 2. Джерела екологічного права	2
3	Тема 3. Екологічні права і обов'язки громадян	2
4	Тема 4. Право власності на природні ресурси і право природокористування	4
5	Тема 5. Екологічна безпека та її правове забезпечення	2
6	Тема 6. Державне управління в екологічній сфері	2
7	Тема 7. Правове забезпечення оцінки якості довкілля	2
8	Тема 8. Економіко-правовий механізм забезпечення охорони навколишнього природного середовища	4

9	Тема 9. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення	2
10	Тема 10. Правовий режим використання та охорона земель	4
11	Тема 11. Правовий режим використання та охорона надр	4
12	Тема 12. Правовий режим використання та охорона вод	4
13	Тема 13. Правовий режим використання і охорона лісів та інших об'єктів рослинного світу	2
14	Тема 14. Правовий режим використання та охорона тваринного світу	2
15	Тема 15. Правове регулювання охорони атмосферного повітря	2
16	Тема 16. Правовий режим використання та охорони природних ресурсів й умов територій, що підлягають особливій охороні	6
	Разом	46

Самостійна робота формує у курсантів (студентів) уміння і навички самостійної пізнавальної діяльності, вона одночасно сприяє розвитку й інших структурних компонентів особистості. Крім того, працюючи самостійно, курсанти навчаються вирішувати задачі, виконувати практичні завдання й справи тощо.

Самостійність пізнання ціннісна ще й тим, що без неї неможливе формування поглядів, переконань, наукової позиції курсантів (студентів).

Самостійна робота передбачає опрацювання питань як у письмовому, так і в усному вигляді.

При самостійній роботі курсантів (студентів) можуть використовуватися аудіовізуальні пристрої, зокрема, *відеофільми, комп'ютерні тестові програми, інтерактивні засоби навчання (слайди, відео-проектори, інтерактивні дошки тощо)*.

Методи самостійної роботи подані на Рис. 1.

Рис. 1. Методи самостійної роботи курсантів (студентів)

Деякі пояснення та методичні поради курсанту (студенту) для якісного виконання самостійної роботи

Читання. Метод роботи з підручниками, нормативно-правовими актами, навчально-методичними посібниками та науковою періодикою фахового спрямування сприяє розширенню наукових знань курсантів, формуванню умінь самостійної пізнавальної діяльності. Метод застосовується для осмислення й закріплення наукової інформації, вже отриманої курсантами під час лекцій і семінарських занять, а також для самостійного первинного придбання, розширення знань без участі викладача.

Робота з текстами передбачає не тільки ознайомлення зі змістом науково-методичного, аврального-методичного та іншого матеріалу, але й виділення головної думки, переказ прочитаного, складання певного (простого або складного) плану власної відповіді або коментаря (бесіди), складання таблиць або схем на основі прочитаного матеріалу тощо.

Курсанти, що виявляють особливий інтерес до визначених галузей знань, можуть звертатися до різних наукових праць, не передбаченим навчальними планами, і самостійно розширювати і поглиблювати наукові знання. Для цього викладач має пропонувати до кожної теми списки наукової літератури для самостійної роботи.

Конспектування. Здійснюється курсантами (студентами) в таких різновидах: зі слуху, при читанні або під час перегляду певних роликів, частин телепередач тощо. У будь-якому з випадку вони використовують наступні способи конспектування: записують головне й одночасно

осмислюють записане; ведуть опорний конспект із більш глибоким осмисленням тексту; сприймають інформацію одночасно органами слуху і зору, конспектують або здійснюють короткий запис її після завершення перегляду ролика або програми.

Написання рефератів, есе – це самостійні письмові роботи за обраною темою курсантом (студентом) для написання даних робіт курсанту (студенту) необхідно зібрати та проаналізувати певну кількість літературних джерел за обраною тематикою, узагальнити та систематизувати науковий матеріал з дотриманням певних вимог.

Структура реферату повинна бути наступною: титульний аркуш, зміст, вступ, основна частина, висновки, список використаних джерел.

Вимоги до реферату:

- у вступі формулюються актуальність, мета, завдання, практичне значення теми (2-3 стор.);

- основна частина містить аналіз наукової літератури, тобто огляд певної кількості провідних вчених, які присвятили свої наукові праці даній тематиці. Матеріал основної частини має бути розділений на розділи, кожен з яких повинен мати назву та відображати зміст;

- висновки повинні характеризувати у стислому вигляді результати дослідження, мають бути чіткими й лаконічними (1-2 стор.);

- список використаних джерел оформлюється в алфавітному порядку.

Текст реферату повинен бути надрукованим з інтервалом 1,5 на одній сторінці стандартного аркуші білого паперу формату А4. Необхідно строго дотримуватися наступних вимог: поля (верхнє, нижнє – 20 мм, лівє – 25 мм, правє – 15 мм). Нумерація сторінок починається з титульного аркушу, на якому проставляється прихована нумерація, на всіх наступних сторінках видима нумерація у правому верхньому куті. Посилання на використані джерела відповідно до списку використаних джерел проставляються по тексту обов'язково у квадратних дужках.

Есе (від франц. *essai* – спроба, проба, нарис) — прозаїчне висловлювання невеликого об'єму і вільної композиції, що виражає індивідуальні враження і міркування з конкретного приводу або питання і свідомо не претендує на вичерпну відповідь. Складається курсантом (студентом) за обраною тематикою у довільній формі. Оформлюється на одній сторінці стандартного аркуші білого паперу формату А4.

Заповнення таблиць, складання схем. Таблиця – це письмова форма представлення знання, в якій використовуються символи, що приведені певну знакову систему, певні дані статистики або інші відомості, що розташовані у певному порядку за рядками й стовпчиками.

За окремими темам навчальної дисципліни курсант (студент) має заповнювати таблиці, де ним будуть занесені певні тематичні показники тощо.

Схема – сукупність взаємопов'язаних частин будь-якого питання, спрощене зображення, викладання чогось у загальних або основних рисах, кресленик, що пояснює певні положення, принципи або представляє основну

ідею певної моделі процесу, сукупність елементів та ланок зв'язку, які виконують основні та допоміжні функції тощо.

За окремими темам навчальної дисципліни курсант (студент) має вміти складати схематичне зображення певного алгоритму дій або структуру певної системи.

Підготовка презентацій. Це процес створення певного проекту для презентації та демонстрації знань з певної обраної тематики, що надає курсантам (студентам) групи візуально побачити й одночасно почути промову своїх одногрупників щодо їх уявлення про зміст певної тематики та можливо переконання їх в певних аргументах під час обговорення проблематичних питань обраної теми проекту (презентації).

Курсант (студент) або їх група у кількості 2-3 особи мають змогу не тільки освоїти певний навчальний матеріал, але й застосувати свої творчі здібності для його викладення так, щоб представлений матеріал зрозуміли їх одногрупники.

Тестування. Кожній курсант (студент) виконує тестові завдання з екологічного права, що є важливою складовою частиною освітнього процесу.

Тестування може бути проведено за допомогою певного програмного забезпечення під керівництвом викладача у комп'ютерному класі. Комп'ютерне тестування дає можливість курсанту (студенту) самостійно оцінити рівень своїх знань з певної теми курсу або в цілому по навчальній дисципліні, а викладачу – систематизувати і спростити процес оцінки якості знань осіб, які навчаються.

Виконання тестів сприяє поглибленому засвоєнню загальних положень екологічного права, відображає здатності курсанта (студента) до самостійної роботи над літературою, допомагає відпрацюванню навичок узагальнення матеріалів державно-правової практики і правильного застосування норм права у практичній діяльності.

Виконання тестів повинно допомогти уважному ознайомленню з програмою курсу, обов'язковому прочитанню навчального матеріалу та засвоєнню основних понять екологічного права.

Виконанню тестових завдань повинно передувати глибоке вивчення всієї рекомендованої до теми літератури. Для того щоб мати повне уявлення за обраною тематикою, є сенс спочатку вивчити певний розділ підручника, навчального посібника у відповідності з навчальним планом дисципліни, занотувати для себе важливі питання, що допоможе запам'ятати навчальний матеріал.

Так, наприклад, проведення комп'ютерного тестування дає право курсанту (студенту), який його проходив, отримати певні бали за його результатами та врахувати їх для визначення підсумкової оцінки за певним розділом (блоком) або заліку з навчальної дисципліни.

Рішення задач, проблемних ситуацій. При виконанні вправ курсанти повинні насамперед зрозуміти їх сутність, потім вибрати оптимальні шляхи своїх дій і, нарешті, пояснити і довести їх правильність або правомірність. Запропоновані курсанту (студенту) задачі або проблемні ситуації повинні

бути уважно прочитані, визначена основна проблема, що потребує рішення, знайдені джерела, що регулюють питання з даної теми (нормативно-законодавча база), дають змогу дати відповідь на поставлені питання задачі або вирішення проблемної ситуації по суті.

Такі завдання розвивають навички самостійно працювати з нормативно-законодавчою базою, науковою літературою, методичними рекомендаціями та вміння приймати та обґрунтувати власні рішення щодо поставленого питання чи вирішення ситуації, а також застосовувати свої творчі здібності.

Експертиза. Метод простий у застосуванні і дуже ефективний для розвитку аналітичних здібностей, рефлексії. Він широко використовується для експертної оцінки дій курсантів (студентів) під час педагогічних, пізнавальних, ділових ігор; при аналізі реферативних доповідей, рішення індивідуальних науково-дослідних завдань, рішення ситуаційних завдань тощо. Курсанти (студенти), що виступають у ролі експертів, повинні добре володіти навчальним матеріалом, знати проблему обговорення й оцінки.

Метод експертизи застосовується в двох формах – письмової й усної, причому друга більш популярна. Він відіграє значну роль у професійній підготовці курсантів, для яких дуже важливо розвивати аналітичне мислення.

Навчальні дослідження. До навчальних досліджень відносяться самостійні роботи, написання реферативних доповідей, індивідуальних науково-дослідних завдань тощо. Виконання навчально-дослідницької роботи курсантів (студентів) жадає від них високого ступеня самостійності і пізнавальної активності. Навчальні дослідження сприяють розвиткові умінь ведення наукового пошуку і формуванню аналітичного мислення, а також поглиблюють інтерес до тієї або іншої науки.

Відеострічка. Ціль методу – допомогти курсантам (студентам) побачити себе, свою навчальну діяльність, свої дії, по можливості не тільки навчального, але і професійного характеру, з боку. Але для цього необхідно зробити запис, фіксацію навчального фрагмента, педагогічної практики і відтворити за допомогою відеокамери або комп'ютера. Потім курсант (студент) самостійно переглядає на телеекрані й аналізує ці фрагменти, вирішуючи, як треба або як не треба діяти. Даний метод привертає увагу тому, що курсант (студент) як би відокремлює події на екрані і суб'єктів цих подій від себе, аналізує них з боку «чужим поглядом». Причому перегляд відеострічки, а потім і аналіз можуть повторитися. У випадку труднощів курсант (студент) звертається за консультацією до викладача. Метод створює можливість максимальної адаптації до індивідуально-типологічних особливостей курсанта (студента). Але використовувати його вдається не настільки часто через відсутність необхідного устаткування.

Таким чином, методи самостійної роботи курсантів (студентів) можуть бути використані в аудиторії – на семінарських і практичних заняттях – за участю викладача. Коли ж методи застосовуються курсантами (студентами) поза аудиторією (більш активно на старших курсах) – курсанти (студенти) цілком самостійні.

Одним з результатів самостійної роботи стає виконання індивідуального науково-дослідного завдання (ІНДЗ). При виконанні ІНДЗ курсант (студент) проводить необхідні дослідження, використовує і наводить доказовий та ілюстративний матеріал у викладі схем, доречних прикладів тощо та потім оформлює його у вигляді реферату (відповідно до вимог щодо оформлення реферату) або презентації (є більш бажаною формою).

Викладач організовував обговорення найкращих ІНДЗ в групі, де серед курсантів (студентів) обираються опоненти, які обов'язково виступають по закінченні розгляду ІНДЗ. Допомогти в цьому процесі може така схема аналізу доповіді під час презентації (представлення реферату).

а) як розкрито тему в її теоретичній і практичній частинах: чи виявив курсант (студент) знання науково-методичної літератури з проблеми, чи зумів практично оцінити її; чи витримав систему викладу, логічний зв'язок між частинами доповіді? та ін..;

б) чи переконав доповідач у важливості розробки цієї теми?

в) якою мірою в доповіді розкрито зміст?

г) як ви оцінюєте манеру викладу доповідача (культура мовлення, темп, зв'язок з аудиторією)?

д) чи відповідають висновки тим завданням, які поставлені в доповіді?

При оформленні індивідуального навчально-дослідного завдання курсанти повинні дотримуватися встановлених вимог.

У сучасних умовах зростає частка самостійної роботи курсантів (студентів), що актуалізує значення методів даної групи. Сформований у роки навчання досвід самостійної роботи й освоєні методи допоможуть курсантам (студентам) у професійній діяльності не зупинятися на досягнутому, постійно оновлювати власні знання.

Бюджет часу, питання та методичні вказівки щодо самосійного опрацювання по темам навчальної дисципліни

Розділ 1. Екологічне право – комплексна галузь права

Тема 1. Екологічне право як галузь права: загальна характеристика

Із бюджету часу на самостійну роботу з даної теми виділяються 2 (дві) академічні години. За цей час курсанти (студенти) мають вивчити такі питання:

1. Передумови виникнення та розвитку екологічних правовідносин.
2. Поняття екологічного права, етапи його формування та розвитку.
3. Предмет та об'єкти екологічного права.
4. Метод екологічного права.
5. Принципи екологічного права.
6. Співвідношення екологічного права з іншими галузями права.
7. Перспективи розвитку екологічного права.
8. Концепція розвитку екологічного права в Україні
9. Система екологічного права як галузі права
10. Система екологічного права як навчальної дисципліни

При самостійному засвоєнню теми слід звернути увагу на основні проблеми:

1. Основні положення щодо функціонування людини і суспільства в навколишньому середовищі. Значення, яке вони мають для екологічного права?

2. Співвідношення понять «екологія», «навколишнє середовище», «навколишнє природне середовище», «довкілля».

3. Наукові концепції щодо пояснення юридичної природи екологічного права? Вміння обґрунтувати власну думку з цього питання.

4. Предмет екологічного права та метод еколоого-правового регулювання.

5. Суть принципів правової охорони довкілля. Як вони співвідносяться з принципами екологічного права?

6. Доктринальні підходи до визначення системи принципів екологічного права? Вміння обґрунтувати власну думку та розкрити зміст принципів.

7. Поняття системи екологічного права та характеристика її складових елементів.

8. Поняття екологічного права як науки. Найвідоміші представники сучасної науки екологічного права та предметна галузь їхніх досліджень.

9. Екологічне право як навчальна дисципліна.

Вивчення теми доцільно розпочати з розгляду науково-методологічних засад взаємодії людини (суспільства) і природи. Слід мати на увазі, що природа – це об'єктивна реальність, яка існує незалежно від суспільства, від волі і свідомості людини та розвивається за об'єктивними природними

законами, тобто закономірностями фізичної, хімічної, біологічної та інших форм руху матерії.

Без розуміння того, що являють собою об'єктивні закони розвитку природи, як вони проявляються у взаємодії з суспільством, як людина впливає на природу, тобто без чіткого уявлення про сутність і структуру зв'язків у системі «людина – суспільство – природа» правове регулювання відносин з приводу використання, відтворення, охорони навколишнього природного середовища і правозастосовна діяльність у цій сфері будуть або неефективними і навіть шкідливими, або ж неієвими. Через це вивченню власне юридичних питань у курсі екологічного права передуює розгляд основних положень щодо сутності і форм взаємодії суспільства та природи, які є стратегічно важливими для розробки науково-методологічних основ екологічного права.

Насамперед слід звернути увагу на екологічну єдність людини і природи, неможливість людського буття без забезпечення оптимальних природних умов; неможливість уникнення антропогенного впливу на довкілля; історичну та економічну зумовленість взаємодії суспільства і природи. Використовуючи названі положення, екологічне право має сформулювати принципи та мету подальшого розвитку людини в сфері природокористування та охорони навколишнього природного середовища.

Важливо засвоїти, що особливістю відносин, які регулює екологічне право, є два інтереси, які лежать у їхній основі: екологічний та економічний. Людина є частиною природи, ланкою в системі природних зв'язків. З одного боку, вона виступає як суб'єкт, що активно впливає на природу за допомогою спеціально створених знарядь і засобів праці. Вона використовує речовини й енергію природи з метою отримання необхідних людському суспільству матеріальних благ. І з вдосконаленням засобів виробництва, розвитку науково-технічного прогресу вплив людини на природу стає все більш руйнівним.

З іншого боку, людина як частина природного середовища є не лише суб'єктом споживання ресурсів, але й об'єктом природи, залежним від стану і якості довкілля, що відчуває його вплив і потребує забезпечення екологічної безпеки.

Звідси взаємодія людини і природи здійснюється в двох основних напрямках: а) використання природних об'єктів і ресурсів; б) охорона довкілля. При цьому використання природних ресурсів виражає економічні інтереси суспільства, спрямовані на задоволення його матеріальних потреб. Охорона довкілля – це екологічні інтереси суспільного розвитку, пов'язані із забезпеченням якості та різноманіття навколишнього середовища. Разом з тим існує і навіть повинна переважати в цивілізованому суспільстві змішана форма взаємодії – еколого-економічна, яка передбачає раціональне природокористування, тобто науково обґрунтоване, ефективне використання природних об'єктів і ресурсів у поєднанні з природоохоронними вимогами.

Виходячи з цього, основною метою екологічного права є забезпечення правовими засобами балансу між екологічними й економічними інтересами

суспільства, створення оптимальних правових моделей функціонування відносин у сфері взаємодії людини і суспільства, які дозволили б поєднати інтенсивне економічне зростання із підтриманням якості та безпеки навколишнього середовища.

Вивчаючи екологічне право як юридичну форму екологічних відносин, необхідно проаналізувати основні наукові концепції щодо правової природи та назви галузі права, з'ясувати поняття екологічного права та його місце в правовій системі України. При цьому бажано висвітлити аргументи, які підтверджують або спростовують ту чи іншу концепцію. Далі студент повинен сформулювати свій погляд щодо проблеми і, виходячи з цього, дати поняття екологічного права та з'ясувати його соціальну роль і призначення. Завершити вивчення вказаного блоку проблем необхідно демонстрацією зв'язків екологічного права з іншими галузями у вітчизняній системі права.

Розгляд предмета та методу екологічного права має бути логічним продовженням аналізу юридичної природи галузі. Слід з'ясувати поняття предмета екологічного права та охарактеризувати основні види суспільних відносин, які він охоплює. При аналізі методу потрібно показати співвідношення цивільно-правових і адміністративно-правових засад у регулюванні екологічних правовідносин, висвітлити специфіку способів і прийомів, за допомогою яких екологічне право впливає на поведінку суб'єктів цих відносин.

Вивчення принципів екологічного права має ґрунтуватися, з одного боку, на аналізі норм екологічного законодавства, насамперед ст. 3 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», з іншого боку – на доктринальних положеннях, розроблених у науці екологічного права. Слід дати визначення поняття принципів, навести їх перелік, охарактеризувавши кожен принцип окремо, та показати значення принципів екологічного права для правозастосування та правотворчості в сфері регулювання еколого-правових відносин.

Особливу увагу слід звернути на визначення поняття системи екологічного права та розгляд її структурних елементів (Загальної та Особливої частин, підгалузей, простих і складних інститутів). При цьому потрібно мати на увазі, що дискусії стосовно юридичної природи екологічного права та його місця в правовій системі України спричиняють неоднозначність трактування внутрішньої структури та побудови галузі. Отже, уявлення про систему екологічного права потребують відповідної аргументації, що має ґрунтуватися на сутності й особливостях предмета та методу (методів) еколого-правового регулювання.

Логічним продовженням розгляду системи екологічного права є вивчення поняття екологічного права як науки та навчальної дисципліни, співвідношення між цими поняттями та екологічним правом як галуззю. Слід звернути увагу на історію розвитку та сучасний стан науки екологічного права (при цьому подати інформацію про найбільш видатних вітчизняних і зарубіжних вчених та їхній внесок у розвиток науки екологічного права), її взаємозв'язок з іншими юридичними та неюридичними науками.

З цієї теми передбачений наступний перелік тематики індивідуальних навчально-дослідних завдань (на вибір та складання плану відповіді відводиться 0,5 години академічного часу):

1. Історичний розвиток правового регулювання екологічних відносин.
2. Поняття екологічного права і його місце у правовій системі України.
3. Проблеми правового забезпечення виконання норм екологічного права.
4. Особливості еколого-правової науки на сучасному етапі її розвитку в контексті європейської інтеграції України.

При опрацюванні зазначених питань та виконанні ІНДЗ слід скористатися переліком рекомендованої до теми літератури.

Рекомендована література:

Основна:

1. Аніщенко В.О., Олійник О.І., Зенченко О.О. Екологічне право: Навчальний посібник. 2-ге видання, доповнене – Чернігів: Десна Поліграф, 2015. – 264 с.
2. Гетьман А.П. (ред.) Екологічне право - Харків: "Право" 2013. - 432 с.
3. Гетьман А.П., Разметаєва С.В., Анісімова Г.В. Навчально-методичний посібник з Екологічного права України - Харків: "Право", 2012.- 93с.
4. Кобецька Н.Р. Екологічне право України. Підручник. 2-ге видання, перероблене і доповнене. Київ. Видавництво: Юрінком Інтер, 2009. — 352 с.
5. Рябець К.А. Екологічне право України Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 438 с.
6. Шуміло О.М., Зуєв В.А., Бригадир І.В. та ін. Екологічне право України. Особлива частина. - К.: Центр учбової літератури, 2013. — 432 с.

Додаткова

1. Лико Д.В. : Навч. пос. – Фізична екологія. -К.: Кондор, 2009. - 480 с.
2. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням: Підручник /За заг. Ред.. Л.Г. Мельника, М.К. Шапочки. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. – 759 с.

Інтернет-ресурси

1. www.mama-86.kiev.ua (Всеукраїнська екологічна громадська організація “МАМА-86”)

Тема 2. Джерела екологічного права

Із бюджету часу на самостійну роботу з даної теми виділяються 2 (дві) академічні години. За цей час курсанти (студенти) мають вивчити такі питання:

1. Загальна характеристика джерел екологічного права (їх класифікація)
2. Конституція України як джерело екологічного права

3. Закон України про охорону навколишнього природного середовища: загальна та детальна характеристика

4. Кодекси і закони, що регулюють охорону і використання окремих об'єктів природи

5. Підзаконні нормативні акти як джерела екологічного права

6. Міжнародні договори як джерела екологічного права

При самостійному засвоєнню теми слід звернути увагу на основні проблеми:

1. Характеристика системи джерел екологічного права та класифікація актів екологічного законодавства.

2. Конституція України як джерело екологічного права.

3. Співвідношення екологічного права та екологічного законодавства.

4. Напрями вдосконалення екологічного законодавства. Вміння обґрунтувати власну думку

Питання джерел екологічного права та системи екологічного законодавства є одними з найбільш складних і проблемних у навчальному курсі. По-перше, курсантам (студентам) слід звернути увагу на те, що нормативні акти є хоча й основним, але не єдиним різновидом джерел галузі. Важлива роль в еколого-правовому регулюванні належить міжнародним договорам, що у встановленому порядку набули чинності для України. Крім того, джерелами екологічного права можуть бути правові звичаї та прецеденти Європейського суду з прав людини та Європейської комісії з прав людини.

По-друге, необхідно враховувати, що первинна кодифікація екологічного законодавства в основному була завершена до 1995 року, тобто до прийняття основоположних для правової системи України документів – Конституції і Цивільного кодексу. Відповідно, деякі з чинних екологічних законів і кодексів їм не відповідають і застосовуються лише в тій частині, в якій не вступають з ними в суперечність. Нині відбувається повторна кодифікація екологічного законодавства, однак цей процес далекий від завершення, що утворює істотні проблеми в регулюванні екологічних відносин.

З цієї теми передбачений наступний перелік тематики індивідуальних навчально-дослідних завдань (на вибір та складання плану відповіді відводиться 0,5 години академічного часу):

1. Загальна характеристика джерел екологічного права.

2. Законодавчі акти як джерела екологічного права

3. Підзаконні нормативні акти як джерела екологічного права

4. Міжнародно-правові акти в системі джерел екологічного права

5. Конституційні норми як основне джерело екологічного права.

6. Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища” як джерело екологічного права.

7. Основні джерела природоохоронного законодавства і права.

8. Основні джерела законодавства про екологічну безпеку людини і безпечність довкілля.

9. Проблеми конституційного закріплення екологічних питань.

При опрацюванні зазначених питань та виконанні ІНДЗ слід скористатися переліком рекомендованої до теми літератури.

Рекомендована література:

Основна:

1. Гетьман А.П. (ред.) Екологічне право - Харків: "Право" 2013. - 432 с.
2. Гетьман А.П., Разметаєва С.В., Анісімова Г.В. Навчально-методичний посібник з Екологічного права України - Харків: "Право", 2012.- 93с.
3. Шуміло О.М., Зуєв В.А., Бригадир І.В. та ін. Екологічне право України. Особлива частина. - К.: Центр учбової літератури, 2013. — 432 с.
4. Конституція України [Текст] : за станом на 1 березня 2009 р. / Верховна Рада України. – Офіц. Вид. – К. : Парлам. Вид-во, 2009. – 67 с.
5. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку від 14 червня 1992 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=995_455.
6. Стокгольмська декларація (щодо питань навколишнього середовища) від 16 червня 1972 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=995_454.
7. Конвенція по морському праву от 30 апреля 1982 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.un.org/russian/document/convents/lawsea.html.
8. Конвенція про доступ до інформації і участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, від 25 червня 1998 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
9. Конвенція про цивільну відповідальність за ядерну шкоду в ред. Від 12 вересня 1997 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=995_006.
10. Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовища існування водоплавних птахів від 2 лютого 1971 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
11. Водний кодекс України від 6 червня 1995 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
12. Гірничий закон України від 6 жовтня 1999 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
13. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=436-15>.
14. Господарський процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=1798-12>
15. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

16. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=80731-10>.

17. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/>.

18. Кримінальний кодекс України в ред. 11.03.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=2341-14>.

19. Лісовий кодекс України [Текст] : за станом на 8 лютого 2006 року // Урядовий кур'єр. – 2006. – 18 лютого.

20. Про охорону атмосферного повітря [Електронний ресурс] : Закон України від 21 червня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/>.

21. Про охорону земель [Електронний ресурс] : Закон України від 19 червня 2003 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/>.

22. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] : Закон України від 25 липня 1991 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/>.

23. Про питну воду та питне водопостачання [Електронний ресурс] : Закон України від 10 січня 2002 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/>.

24. Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи [Електронний ресурс] : Закон України від 27 лютого 1991 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/>.

25. Про природно-заповідний фонд [Електронний ресурс] : Закон України від 16 липня 1992 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/>.

26. Про рослинний світ [Електронний ресурс] : Закон України від 9 квітня 1999 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/>.

27. Про тваринний світ [Електронний ресурс] : Закон України від 13 грудня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/>.

28. Про Червону книгу України [Електронний ресурс] : Закон України від 7 лютого 2002 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/>.

Додаткова

1. Аніщенко В.О., Олійник О.І., Зенченко О.О. Екологічне право: Навчальний посібник. 2-ге видання, доповнене – Чернігів: Десна Поліграф, 2015. – 264 с.

2. Кобецька Н.Р. Екологічне право України. Підручник. 2-ге видання, перероблене і доповнене. Київ. Видавництво: Юрінком Інтер, 2009. — 352 с.

3. Рябець К.А. Екологічне право України Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 438 с.

Інтернет-ресурси

1. www.mama-86.kiev.ua (Всеукраїнська екологічна громадська організація “МАМА-86”)

Тема 3. Екологічні права і обов'язки громадян

Із бюджету часу на самостійну роботу з даної теми виділяються 2 (дві) академічні години. За цей час курсанти (студенти) мають вивчити такі питання:

1. Загальна характеристика екологічних прав громадян.
2. Право громадян на безпечне для життя та здоров'я навколишнє природне середовище.
3. Інші екологічні права громадян.
4. Гарантії реалізації екологічних прав громадян.
5. Захист екологічних прав громадян.
6. Обов'язки громадян у галузі охорони навколишнього природного середовища.

При самостійному засвоєнню теми слід звернути увагу на основні проблеми:

1. Загальна характеристика екологічних прав громадян.
2. Право громадян на безпечне для життя та здоров'я навколишнє природне середовище.
3. Гарантії реалізації екологічних прав громадян.
4. Захист екологічних прав громадян.
5. Обов'язки громадян у галузі охорони навколишнього природного середовища.

Екологічні права та обов'язки становлять основу еколого-правового статусу людини і громадянина, тобто правового становища фізичної особи у галузі екологічних правовідносин. Вивчення еколого-правового статусу людини і громадянина має ґрунтуватися на загальних знаннях студентів у галузі гуманітарного права, отриманих насамперед з курсів теорії права, конституційного та цивільного права.

Екологічні права громадян визначають сукупну міру можливої та дозволеної поведінки людини у сфері належності природних об'єктів, їх використання, відновлення та охорони навколишнього природного середовища. Ця міра включає в себе можливість безпосередньо користуватися природою, вимагати від держави, фізичних та юридичних осіб виконання їхніх обов'язків щодо охорони навколишнього природного середовища у випадку погіршення його якості, а також звертатися за державним або громадським захистом своїх порушених прав. Екологічні права громадян закріплені Конституцією України, екологічними кодексами та законами. У загальній формі ці права перераховані у ст. 9 Закону України «Про навколишнє природне середовище».

Вказану норму студентам слід детально опрацювати, з'ясувавши зміст кожного з наведених прав.

Особливе місце серед екологічних прав громадян займає право на безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище. Це фундаментальне право, що належить людині внаслідок її існування, є необхідною умовою життя і тому невід'ємне від особи так само, як право на

життя, на особисту недоторканність тощо. Це право закріплене в ст. 50 Конституції України й низці інших еколого-правових нормативних актів. Екологічна безпека – це такий стан навколишнього природного середовища, за якого забезпечується попередження погіршення екологічного стану та виникнення небезпеки для здоров'я людей. Отже, право на безпечне навколишнє природне середовище – це юридично закріплена можливість мешкати у природному середовищі, що не завдає шкоди здоров'ю та життю, а у випадку порушення цього права – вимагати його захисту у встановленому законом порядку.

Чинне екологічне законодавство України визначає юридичні критерії безпеки навколишнього природного середовища – нормативи екологічної безпеки. Тому для кращого розуміння сутності права на безпечне для життя і здоров'я довкілля варто повторити вже пройдений матеріал щодо функцій екологічного управління, зокрема функції екологічної стандартизації і нормування.

Право на безпечне навколишнє природне середовище забезпечується системою взаємопов'язаних політичних, економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів. Найбільш дієвими гарантіями реалізації цього права є можливість природокористування, звернення за захистом до державних органів, створення громадських природоохоронних об'єднань та участь у їх діяльності, обговорення екологічних питань тощо.

У подальшому вивченні теми слід детально розглянути й інші найважливіші конституційні екологічні права людини – право на екологічну інформацію та на відшкодування шкоди, завданої порушенням законодавства про охорону довкілля. Необхідно розглянути гарантії реалізації цих прав та особливості їх охорони.

Важливим є питання щодо підстав обмеження та припинення екологічних прав, а також з'ясування кола екологічних прав, які не можуть бути обмежені або припинені.

Поряд з екологічними правами громадяни мають обов'язки, передбачені Конституцією, Законом України “Про охорону навколишнього природного середовища” та іншими еколого-правовими нормативними актами. Слід вивчити систему загальних обов'язків, а також розглянути спеціальні обов'язки, визначені поресурсовим законодавством.

З цієї теми передбачений наступний перелік тематики індивідуальних навчально-дослідних завдань (на вибір та складання плану відповіді відводиться 0,5 години академічного часу):

1. Порівняльно-правовий аналіз еколого-правового статусу людини і громадянина (зарубіжне законодавство для порівняння обирається за бажанням студента: пострадянських країн, окремих країн ЄС, ЄС у цілому або США).
2. Міжнародно-правове регулювання екологічних прав людини.
3. Місце екологічних прав людини в загальній системі прав людини.
4. Історичні аспекти формування системи екологічних прав людини.

5. Захист екологічних прав як запорука вирішення глобальних екологічної проблеми.

6. Міжнародно-правове та національне регулювання права на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

7. Міжнародно-правове та національне регулювання права на екологічну інформацію.

8. Механізми гарантування екологічних прав.

9. Правове регулювання екологічних обов'язків: шляхи вдосконалення.

10. Правові засади обмеження екологічних прав людини.

11. Екологічні права іноземців в Україні.

При опрацюванні зазначених питань та виконанні ІНДЗ слід скористатися переліком рекомендованої до теми літератури.

Рекомендована література

Основна:

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. із змінами від 8 грудня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141; 2005. – № 2. – Ст. 44.

2. Стокгольмська декларація (щодо питань навколишнього середовища) від 16 червня 1972 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=995_454.

3. Водний кодекс України від 6 червня 1995 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

4. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

5. Лісовий кодекс України [Текст] : за станом на 8 лютого 2006 року // Урядовий кур'єр. – 2006. – 18 лютого.

6. Про охорону атмосферного повітря [Електронний ресурс] : Закон України від 21 червня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

7. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] : Закон України від 25 липня 1991 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

8. Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи [Електронний ресурс] : Закон України від 27 лютого 1991 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

9. Про природно-заповідний фонд [Електронний ресурс] : Закон України від 16 липня 1992 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

10. Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них [Електронний ресурс] : Закон України від 6 лютого 2003 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

11. Про рослинний світ [Електронний ресурс] : Закон України від 9 квітня 1999 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

12. Про тваринний світ [Електронний ресурс] : Закон України від 13 грудня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

Додаткова:

1. Кобецька Н.Р. Екологічне право України. Підручник. 2-ге видання, перероблене і доповнене. Київ. Видавництво: Юрінком Інтер, 2009. — 352 с.
2. Рябець К.А. Екологічне право України Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 438 с.
3. Козак, З. Доступ до правосуддя з питань довкілля [Текст] : посібник / З. Козак, І. Тустановська. – Львів : Мета, 2002. – 200 с.
4. Мікієвич, М. М. Європейське право навколишнього середовища [Текст] : навч. посібник / М. М. Мікієвич, Н. І. Андрусевич, Т. О. Будякова. – Львів : ЕПЛ, 2004. – 256 с.

Тема 4. Право власності на природні ресурси і право природокористування

Із бюджету часу на самостійну роботу з даної теми виділяються 4 (чотири) академічні години. За цей час курсанти (студенти) мають вивчити такі питання:

1. Поняття та зміст права власності на природні ресурси.
2. Природні ресурси як надбання українського народу.
3. Форми власності на природні ресурси.
4. Суб'єкти права власності на природні ресурси.
5. Зміст права власності на природні ресурси.
6. Поняття права природокористування та його види.
7. Право загального та спеціального природокористування.
8. Постійне та тимчасове природокористування.
9. Право користування природними ресурсами загальнодержавного та місцевого значення.
10. Принципи права природокористування.

При самостійному засвоєнню теми слід звернути увагу на основні проблеми щодо права власності на природні ресурси (1,5 години академічного часу):

1. Особливості права власності на природні ресурси. Об'єктивне і суб'єктивне право власності на природні ресурси.
2. Відмінні риси правового режиму права власності на природні ресурси.
3. Види права власності на природні ресурси.
4. Коло суб'єктів права державної, комунальної та приватної власності на природні ресурси.
5. Зміст права власності на природні ресурси.
6. Юридичні факти (фактичні склади), що є підставами виникнення та припинення права власності на природні ресурси.
7. Відмінності загальних та спеціальних підстав виникнення і припинення права власності на природні ресурси.
8. Систему гарантій права власності на природні ресурси.

9. Види порушень права власності на природні ресурси. Види відповідальності, які за них встановлюються.

10. Форми і зміст охорони права власності на природні ресурси.

Вивчаючи поняття права власності на природні ресурси, насамперед слід повторити загальні цивільно-правові положення щодо права власності, а потім відстежити особливості правового регулювання відносин власності на природні ресурси. Для отримання повного уявлення про проблему необхідно проаналізувати також еволюцію відносин власності в цій сфері за період незалежності України.

Право власності на природні ресурси розглядається в об'єктивному (широкому) і суб'єктивному (вузькому) значеннях. В об'єктивному значенні – це сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини з приводу належності об'єктів природи одним особам і відчуженості таких об'єктів від інших осіб. Право власності на природні ресурси в суб'єктивному значенні – це право конкретного суб'єкта володіти, користуватися і в дозволених законом рамках розпоряджатися певними частинами природних об'єктів.

При розгляді змісту права власності на природні ресурси зверніть увагу на сутність і характер права володіння природними ресурсами, права користування та обмежений характер права розпорядження природними ресурсами. Право володіння означає фактичне володіння річчю, яке має юридичне значення. Щодо природних ресурсів, то володіння, як правило, виражається у віднесенні природного об'єкта до відання власника, закріпленні його за власником (наприклад, земельної ділянки з визначеними межами за фермерським господарством). Право володіння належить будь-якому власнику, якщо, звичайно, об'єкт не передано у користування чи оренду іншим особам. Право користування об'єктом природи – це право здійснювати його безпосередню господарську експлуатацію з метою вилучення його корисних властивостей і якостей, отримання інших благ. Право користування також зберігається у власника в тому разі, коли об'єкт не передано в оренду чи в користування іншим суб'єктам.

Право розпорядження є основним повноваженням власника, яке і відрізняє його від користувачів. Якщо відбувається передача цього права, то змінюється і власник об'єкта. Право розпорядження природним об'єктом – це право визначати його юридичну долю, вчиняти дії, спрямовані на зміну його юридичного статусу. У найбільш повному обсязі це право належить державі, яка може передавати природні ресурси у власність іншим суб'єктам, надавати їх у користування та вилучати у користувачів, видавати нормативно-правові акти, які визначають режим тих чи інших природних об'єктів. Певні обмеження права власності на природні ресурси встановлені для приватних і комунальних власників. Законодавство обмежує перелік угод, які можуть бути вчинені з природними об'єктами. Крім того, приватні власники не мають права самостійно змінювати цільове призначення природного об'єкта, погіршувати його якість, знищувати тощо. Ці обмеження пов'язані зі специфікою природних ресурсів як об'єктів власності, що, незважаючи на приналежність конкретним суб'єктам, продовжують лишатися невід'ємними

елементами навколишнього природного середовища, зберігати екологічні взаємозв'язки з іншими природними компонентами.

Особливості права розпорядження щодо окремих суб'єктів мають бути окреслені стосовно держави, територіальних громад, фізичних та юридичних осіб, а також іноземних суб'єктів.

Об'єкти права власності на природні ресурси істотно відрізняються від традиційних об'єктів цивільно-правових відносин власності, тому слід урахувати їхні відмінні риси, які значною мірою визначають сутність права власності на природні ресурси. Студентам потрібно мати на увазі, що не всі природні ресурси можуть бути привласнені, а лише ті, які піддаються індивідуалізації. Такі ж природні ресурси, як наприклад енергія вітру чи сонячна радіація, хоча й активно використовуються людством, але привласнені бути не можуть. Крім того, на право власності на природні ресурси впливають як екологічні (пов'язаність із навколишнім середовищем, включення в систему екологічних взаємозв'язків, природне походження тощо), так і економічні (визнання природних ресурсів національним багатством, відсутність вартості в розумінні витрат людської праці на створення, особливості оцінки тощо) чинники, що зумовлюють особливий режим його здійснення.

Установивши спільні характеристики природних ресурсів як об'єктів права власності, слід окремо розглянути землю, водні об'єкти, надра, тваринний і рослинний світ, природно-заповідний фонд як об'єкти права власності. Питання щодо можливості існування права власності на атмосферне повітря залишається дискусійним, тому треба мати з цього приводу власну позицію, врахувавши чинні нормативні положення та їх відповідність природним характеристикам атмосферного повітря й повітряного простору в межах території України.

Суб'єктами права власності на природні ресурси виступають держава (державна власність), територіальні громади (комунальна власність), юридичні і фізичні особи. Реформування законодавства про власність на природні ресурси в Україні дало можливість іноземним суб'єктам (іноземним державам, фізичним особам, що не є громадянами України, іноземним юридичним особам) бути власниками окремих природних об'єктів в Україні за умов, визначених в законі. Тому необхідно розглянути ці питання та з'ясувати сутність проблем у реалізації іноземними суб'єктами права власності на природні ресурси в Україні.

Наступним важливим блоком у темі є коло підстав і порядок виникнення права власності на природні ресурси й припинення цього права. При вивченні цього блоку варто детально вивчити класифікацію підстав виникнення (припинення) права власності на природні ресурси, а також звернути особливу увагу на момент виникнення права власності і характер документів, які це право посвідчують.

Завершувати вивчення теоретичних питань права власності на природні ресурси доцільно аналізом видів порушень права власності на природні ресурси, форм охорони цього права і гарантій його здійснення.

При самостійному засвоєнню теми слід звернути увагу на основні проблеми щодо права природокористування (1,5 години академічного часу):

1. Право природокористування в об'єктивному і суб'єктивному розумінні.
2. Зміст права природокористування.
3. Об'єкти і суб'єктів права природокористування.
4. Основні відмінності між загальним і спеціальним природокористуванням.
5. Класифікацію права природокористування залежно від об'єктного і суб'єктного складу.
6. Систему прав та обов'язків природокористувачів. Які заходи правової охорони передбачені для забезпечення прав природокористувачів?
7. Підстави виникнення та припинення права природокористування.

Право природокористування тривалий час виступало основним і найбільшим інститутом екологічного права, оскільки природні ресурси перебували лише в державній власності й іншим суб'єктам надавалися лише у користування. У сучасних умовах його роль, з одного боку, дещо знизилася в результаті законодавчого закріплення плюралізму власності на природні об'єкти, з іншого – з'явилися нові види природокористування, невідомі радянському законодавству, які мають забезпечити правовий інструментарій для оптимальної реалізації прав та економічних інтересів власників і користувачів природних об'єктів, а також раціональну і невиснажливу експлуатацію природних ресурсів.

При вивченні теми слід звернути увагу на аналіз термінології, що використовується в нормативно-правових актах, які регулюють відносини природокористування. Так, в екологічному законодавстві застосовуються терміни «використання» природних ресурсів і «користування» природними ресурсами. Термін «використання» природних ресурсів за змістом ширший, ніж «користування», він охоплює випадки експлуатації природних ресурсів як на праві дозвільного природокористування, оренди, обмежених речових прав (емфітевзис, суперфіцій, сервітут), так і на праві власності. Термін «користування» позначає використання природних об'єктів особами, що не є їхніми власниками.

Необхідно мати на увазі, що право природокористування розглядається в об'єктивному і суб'єктивному значеннях. Право природокористування в об'єктивному розумінні – це інститут Загальної частини екологічного права, в якому об'єднані норми, що визначають спільні положення для права користування всіма видами природних об'єктів, включаючи і норми, які регулюють їх комплексне використання. Право природокористування розвивалося шляхом формування та удосконалення права користування окремими видами природних об'єктів, а саме: права землекористування, права водокористування, права лісокористування, права користування надрами, права користування тваринним світом тощо. Незважаючи на певну специфіку, ці види права природокористування мають спільні ознаки. До того ж усі природні об'єкти тісно пов'язані між собою в

навколишньому природному середовищі і, як правило, не можуть існувати відокремлено один від одного, що дозволяє усі правові норми, які закріплюють загальні права користування різними видами природних об'єктів, об'єднати в правовий інститут.

У суб'єктивному розумінні – це забезпечена законом можливість безпосередньої експлуатації природного об'єкта з метою одержання певних благ, забезпечення потреб та інтересів природокористувача. Суб'єктивне право природокористування визначає можливу поведінку суб'єктів у межах екологічного законодавства по вилученню корисних властивостей і якостей об'єкта з метою реалізації своїх екологічних інтересів.

Право природокористування виникає з приводу використання різних екологічних об'єктів. Ними можуть бути конкретні природні об'єкти, їх складові частини, які піддаються або не піддаються індивідуалізації, окремі властивості і якості цих об'єктів природи.

Чинне екологічне законодавство перебуває у стадії реформування, не всі еколого-правові нормативні акти узгоджені між собою. Слід мати на увазі, що тривалий час природні об'єкти перебували лише в державній власності, й повноваження по наданню їх у користування розподілялися між центральними та місцевими органами влади, а також органами місцевого самоврядування залежно від того, до яких ресурсів належить відповідний об'єкт – загальнодержавного чи місцевого значення. Така класифікація збереглася в чинному законі «Про охорону навколишнього природного середовища», Водному кодексі України та деяких інших актах, ухвалених у процесі первинної кодифікації екологічного законодавства України. Однак реформування екологічних відносин на засадах різноманіття власності на природні ресурси базується на принципі, згідно з яким розпоряджатися (у тому числі передавати у користування) природним об'єктом повинен його власник. Отже, повноваження по наданню в користування об'єктів державної власності належить державі в особі органів державної влади, комунальної власності – територіальним громадам в особі органів місцевого самоврядування, приватної власності – відповідно фізичним та юридичним особам. Такий підхід передбачено, зокрема, ЗК 2001 року, ЛК України в редакції 2006 року. Останній, наприклад, взагалі не розмежовує лісові ресурси на такі, що мають загальнодержавне та місцеве значення. Хоча такий розподіл і збережено в законі «Про охорону навколишнього природного середовища», однак з прийняттям оновленої редакції ЛК ця класифікація лісових ресурсів не має практичного застосування. Студентам потрібно зрозуміти описану проблему й враховувати класифікацію об'єктів природокористування на ресурси загальнодержавного й місцевого значень у необхідних випадках. Крім того, слід взяти до уваги належність природного об'єкта на праві власності тому чи іншому суб'єктові.

Суб'єктами права природокористування є юридичні або фізичні особи, в тому числі й іноземні, які у визначеному законом порядку набули права користування природними об'єктами або ресурсами для відповідних цілей

і мають у зв'язку з цим певні права та обов'язки. Серед зазначених прав та обов'язків виділяють загальні (стосуються всіх природокористувачів, закріплені в законі "Про охорону навколишнього природного середовища" та інших актах функціонального характеру) та спеціальні (передбачені для окремих суб'єктів щодо певних об'єктів або видів користування і фіксуються з більшим чи меншим ступенем деталізації в поресурсних актах і документах, які посвідчують право природокористування). Необхідно проаналізувати зміст зазначених прав та обов'язків, а також правові заходи їх охорони і захисту.

Надалі при вивченні теми слід зосередитися на правових видах природокористування, розглянувши, зокрема, загальне і спеціальне природокористування, первинне і вторинне (похідне), класифікацію права природокористування залежно від об'єктів природи, залежно від суб'єктного складу та строків природокористування. Окремо виділяються види природокористування, засновані на договорі (оренда природних об'єктів, концесія), на адміністративному дозволі, а також природокористування, що здійснюється на засадах обмежених речових прав (емфітевзис, суперфіцій, сервітут).

Важливим блоком питань теми, що розглядається, є коло підстав виникнення і припинення права природокористування, підстав зміни умов природокористування та обмеження прав природокористувачів. Особливу увагу слід звернути на процесуальний аспект виникнення права природокористування та компетенцію суб'єктів, наділених повноваженнями передавати природні об'єкти в користування.

З цієї теми передбачений наступний перелік тематики індивідуальних навчально-дослідних завдань (на вибір та складання плану відповіді відводиться 1 година академічного часу):

1. Правове регулювання відносин власності на природні ресурси в історії екологічного, земельного і цивільного законодавства.
2. Еволюція відносин власності на природні ресурси в період незалежності України.
3. Колізії в регулюванні відносин власності на природні ресурси, причини їх виникнення та шляхи подолання.
4. Співвідношення цивільного та екологічного законодавства у регулюванні відносин власності на природні ресурси.
5. Особливості об'єктно-суб'єктного складу відносин власності на природні ресурси.
6. Співвідношення приватноправових і публічно-правових засад у регулюванні відносин власності на природні ресурси.
7. Сутність і співвідношення категорій «виключна власність народу України», «публічна власність», «державна власність».
8. Особливості реалізації права державної власності на природні ресурси.
9. Особливості правового регулювання комунальної власності на природні ресурси.

10. Спільна власність на природні ресурси: поняття, види, специфіка правового регулювання.
 11. Право власності іноземних суб'єктів на природні ресурси в Україні.
 12. Історія розвитку права природокористування та його формування як інституту сучасного екологічного права України.
 13. Правове регулювання оренди природних ресурсів.
 14. Концесійні договори та відносини природокористування.
 15. Угоди про розподіл продукції як специфічна форма концесійного природокористування.
 16. Загальне природокористування в умовах плюралізму власності на природні ресурси.
 17. Історичні витоки правового регулювання сервітутних відносин та їх реалізація в сучасних умовах.
 18. Історичні витоки правового регулювання відносин суперфіцію та їх реалізація в сучасних умовах.
 19. Історичні витоки правового регулювання відносин емфітевзису та їх реалізація в сучасних умовах.
- При опрацюванні зазначених питань та виконанні ІНДЗ слід скористатися переліком рекомендованої до теми літератури.

Рекомендована література:

Основна:

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. із змінами від 8 грудня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141; 2005. – № 2. – Ст. 44.
2. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. із наступними змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3–4. – Ст. 27.
3. Водний кодекс України від 6 червня 1995 р. із наступним змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 24. – Ст. 189.
4. Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 р. в редакції від 8 лютого 2006 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 21. – Ст. 170.
5. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 р. із наступними змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 36. – Ст. 340.
6. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 р. із наступними змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546.
7. Про охорону атмосферного повітря: Закон України від 16 жовтня 1992 р. в редакції Закону від 21 червня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 48. – Ст. 252.
8. Про тваринний світ: Закон України від 13 грудня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 14. – Ст. 97.
9. Про екологічну мережу України: Закон України від 24 червня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 34. – Ст. 197.

10. Про природно-заповідний фонд: Закон України від 16 червня 1992 р. із наступними змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 34. – Ст. 502.

11. Про рослинний світ: Закон України від 9 квітня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 22–23. – Ст. 198.

12. Про зону надзвичайної екологічної ситуації: Закон України від 13 липня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 42. – Ст. 348.

13. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24 лютого 1994 р. із наступними змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 27. – Ст. 218.

14. Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000 – 2015 роки: Закон України від 21 вересня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 43. – Ст. 47.

Додаткова:

1. Гетьман А.П. (ред.) Екологічне право - Харків: "Право" 2013. - 432 с.
2. Гетьман А.П., Разметаєва С.В., Анісімова Г.В. Навчально-методичний посібник з Екологічного права України - Харків: "Право", 2012.- 93с.

3. Гетьман А.П., Шульга М.В., Бредіхіна В.Л. та ін. Правове регулювання екологічної безпеки в Україні. - Навчальний посібник. — Х.: Право, 2012. — 296 с.

4. Камінська Н.В. Екологічне право [Текст]: навч. Посібник

5. /Н.В.Камінська, А.І.Камінський, І.С.Куненко.- Вид.2-ге, доп. I

6. перероб.- Київ: Дакор, 2013.- 247 с.

7. Кобецька Н.Р. Екологічне право України. Підручник. 2-ге видання, перероблене і доповнене. Київ. Видавництво: Юрінком Інтер, 2009. — 352 с.

8. Рябець К.А. Екологічне право України Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 438 с.

Тема 5. Екологічна безпека та її правове забезпечення

Із бюджету часу на самостійну роботу з даної теми виділяються 2 (дві) академічні години. За цей час курсанти (студенти) мають вивчити такі питання:

1. Юридична природа екологічної безпеки.

2. Поняття екологічного ризику та його місце в системі правовідносин екологічної безпеки.

3. Правові засади забезпечення екологічної безпеки.

4. Ядерна та радіаційна (радіоекологічна) безпека в системі екологічної безпеки.

5. Правові аспекти біологічної безпеки при поводженні з генетично-модифікованими організмами.

При самостійному засвоєнню теми слід звернути увагу на основні проблеми щодо правового забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людства:

1. Поняття екологічної безпеки як правової та соціальної категорії.
2. Поняття екологічного ризику та його місце в системі правовідносин екологічної безпеки.
3. Характеристика правового регулювання транснаціональної екологічної безпеки.
4. Органи які здійснюють державне управління в галузі забезпечення екологічної безпеки.
5. Гарантії захисту права людини та населення на екологічну безпеку.
6. Зміст правових заходів щодо забезпечення екологічної безпеки.
7. Порядок оголошення території зоною надзвичайної екологічної ситуації.
8. Заходи, що вживаються в зонах надзвичайної екологічної ситуації.
9. Види і заходи юридичної відповідальності передбачені за порушення вимог щодо забезпечення екологічної безпеки.

Поняття екологічної безпеки є одним з ключових понять екологічного права. Правове забезпечення екологічної безпеки реалізується практично всією системою екологічного законодавства, актами як загального (функціонального), так і галузевого характеру. Екологічну безпеку прийнято розглядати як такий стан довкілля, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки, не завдається шкода життю і здоров'ю людини, не створюється загроза заподіяння такої шкоди.

За якісними показниками стан довкілля можна представити певними рівнями. Найвищий рівень якості – це чисте навколишнє середовище, в якому рівень забруднення практично нульовий, відсутні шкідливі впливи на нього людської діяльності. Другий рівень становить «сприятливе навколишнє середовище». Він допускає забруднення довкілля, але за умови недопущення будь-яких негативних факторів, що впливають на його стан чи здоров'я людини. Право людини на сприятливе для життя і здоров'я довкілля закріплене низкою міжнародно-правових документів, а також конституціями багатьох держав. Проте в Україні законодавчо вимагається додержання найнижчого третього рівня якості довкілля, тобто безпечного навколишнього середовища. Цей рівень допускає наявність у середовищі певних негативних факторів за умови, якщо вони не загрожують здоров'ю людини. Отже, довкілля вважається безпечним, коли його стан відповідає встановленим у законодавстві критеріям, стандартам, нормативам, які стосуються його чистоти, невиснаженості, екологічної стійкості, санітарних вимог тощо.

Важливе місце у системі правовідносин екологічної безпеки займає екологічний ризик. Слід вивчити визначення цієї категорії та з'ясувати її зміст.

Вимоги, які становлять зміст екологічної безпеки, визначаються насамперед залежно від суб'єкта господарювання та виду господарської діяльності. Відповідно слід розглянути вимоги екологічної безпеки в промисловості, сільському господарстві, на транспорті, в атомній енергетиці, при розміщенні населених пунктів.

Класифікація видів екологічної безпеки проводиться залежно від різних критеріїв: за джерелами небезпеки, за територіальним принципом, за масштабами шкідливого впливу, за способами і заходами забезпечення тощо.

Окремо слід розглянути екологічну безпеку транспортних засобів, ядерну та радіаційну безпеку, екологічну безпеку при поводженні з відходами, правові основи біологічної безпеки.

Правові заходи щодо забезпечення екологічної безпеки залежно від спрямованості дій поділяються на організаційно-превентивні, регулятивно-стимулюючі, розпорядчо-виконавчі, охоронно відновлювальні та забезпечувальні. Слід розглянути їхній зміст та правові форми здійснення.

Окремим блоком у рамках теми виділяється правовий режим зон надзвичайних екологічних ситуацій. Необхідно вивчити такі поняття: зони надзвичайної екологічної ситуації, зони екологічної катастрофи, зони підвищеної екологічної небезпеки та інших категорій зон надзвичайних екологічних ситуацій; з'ясувати порядок їх оголошення та зміст заходів, що можуть застосовуватися в режимі зони надзвичайної екологічної ситуації.

З цієї теми передбачений наступний перелік тематики індивідуальних навчально-дослідних завдань (на вибір та складання плану відповіді відводиться 0,5 години академічного часу):

1. Правові засади забезпечення біологічної безпеки.
2. Юридична відповідальність за правопорушення у галузі забезпечення екологічної безпеки.
3. Правове забезпечення ядерної та радіаційної безпеки.
4. Забезпечення екологічної безпеки при поводженні з відходами промисловості та сільського господарства.
5. Особливості екологічної безпеки на транспорті.
6. Правові основи забезпечення соціально-екологічної безпеки.
7. Глобальна екологічна безпека та її правове забезпечення.
8. Міжнародно-правове регулювання відносин щодо забезпечення екологічної безпеки.
9. Юридичні критерії екологічної безпеки.
10. Захист прав людини в умовах надзвичайної екологічної ситуації.

При опрацюванні зазначених питань та виконанні ІНДЗ слід скористатися переліком рекомендованої до теми літератури.

Рекомендована література:

Основна:

1. Конституція України [Текст] : за станом на 1 березня 2009 р. / Верховна Рада України. – Офіц. Вид. – К. : Парлам. Вид-во, 2009. – 67 с.
2. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку від 14 червня 1992 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=995_455.
3. Стокгольмська декларація (щодо питань навколишнього середовища) від 16 червня 1972 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=995_454.

4. Конвенція про доступ до інформації і участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, від 25 червня 1998 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

5. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку [Електронний ресурс] : Закон України від 8 лютого 1995 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

6. Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів [Текст] : Закон України від 31 травня 2007 року // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 35. – Ст. 484.

7. Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру [Електронний ресурс] : Закон України від 8 червня 2000 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

8. Про зону надзвичайної екологічної ситуації [Електронний ресурс] : Закон України від 13 липня 2002 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

9. Про охорону атмосферного повітря [Електронний ресурс] : Закон України від 21 червня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

10. Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи [Електронний ресурс] : Закон України від 27 лютого 1991 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

Додаткова:

1. Андрейцев, В. І. Право екологічної безпеки [Текст] : навчальний та науково-практичний посібник / В. І. Андрейцев. – Київ : Знання-Прес, 2002. – 332с.

2. Андрейцев В.І. та ін. Екологічне право: Особлива частина: Підруч. для студ. юрид. Вузів і фак.: Повний акад. Курс /За ред. акад. АПрН В.І. Андрейцева. – К.: Істина, 2001. – 544с.

3. Аніщенко В.О., Олійник О.І., Зенченко О.О. Екологічне право: Навчальний посібник. 2-ге видання, доповнене – Чернігів: Десна Поліграф, 2015. – 264 с.

4. Гетьман А.П. (ред.) Екологічне право - Харків: "Право" 2013. - 432 с.

5. Гетьман А.П., Разметаєва С.В., Анісімова Г.В. Навчально-методичний посібник з Екологічного права України - Харків: "Право", 2012.- 93с.

6. Гетьман А.П., Шульга М.В., Бредіхіна В.Л. та ін. Правове регулювання екологічної безпеки в Україні. - Навчальний посібник. — Х.: Право, 2012. — 296 с.

7. Екологічне право України. Академічний курс [Текст] : підручник / за заг. Ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : Юридична думка. – 2005. – 848 с.

8. Камінська Н.В. Екологічне право [Текст]: навч. Посібник

9. /Н.В.Камінська, А.І.Камінський, І.С.Куненко.- Вид.2-ге, доп. І 10.перероб.- Київ: Дакор, 2013.- 247 с.
- 11.Кобецька Н.Р. Екологічне право України. Підручник. 2-ге видання, перероблене і доповнене. Київ. Видавництво: Юрінком Інтер, 2009. — 352 с.
- 12.Шуміло О.М., Зуєв В.А., Бригадир І.В. та ін. Екологічне право України. Особлива частина. - К.: Центр учбової літератури, 2013. — 432 с.

Інтернет-ресурси

1. Міністерство екології та природних ресурсів України [Елект. ресурс.]. – Режим доступу : <http://www.menr.gov.ua/>
2. Головне державне об'єднання правової інформації Міністерства юстиції України [Елект. ресурс.]. – Режим доступу : <http://www.gdo.kiev.ua/>
3. Український юридичний портал [Елект. ресурс.]. – Режим доступу : <http://www.zakoni.com.ua>

Розділ 2. Державне управління та охорона НПС

Тема 6. Державне управління в екологічній сфері

Із бюджету часу на самостійну роботу з даної теми виділяються 2 (дві) академічні години. За цей час курсанти (студенти) мають вивчити такі питання:

1. Поняття управління, його мети, основних ознак в галузі екології
2. Органи державного управління загальної та спеціальної компетенції. Інші органи державного управління в галузі охорони навколишнього природного середовища
3. Основні функції управління в галузі охорони навколишнього природного середовища
4. Державний моніторинг навколишнього природного середовища
5. Державний облік у галузі природокористування й охорони навколишнього природного середовища. Ведення державних кадастрів природних ресурсів
6. Стандартизація, нормування та лімітування в галузі охорони навколишнього природного середовища

При самостійному засвоєнню теми слід звернути увагу на основні проблеми:

1. Поняття, види та особливості управління в сфері використання і охорони навколишнього середовища.
2. Принципи управлінської діяльності в сфері екології. Як вони співвідносяться з принципами екологічного права як галузі?
3. Відмінності управління в сфері екології від інших сфер управлінської діяльності.
4. Повноваження органів загальної компетенції в сфері управління використанням і охороною довкілля.
5. Структура, завдання і повноваження Міністерство екології та природних ресурсів України. У чому сутність відносин Мінекології з органами поресурсного управління?

6. Повноваження мають контрольно-інспекційні органи в сфері охорони довкілля?
7. Правовий статус органів поресурсного управління.
8. Екологічний моніторинг: сутність, основні завдання та види.
9. Екологічне планування: види екологічних програм та планів, їх відмінності.
10. Сутність обліку природних ресурсів. Які види природноресурсових кадастрів вам відомі? Щодо яких природних ресурсів кадастри не ведуться та які форми обліку при цьому використовуються?
11. Функції екологічного нормування та стандартизації. Які органи уповноважені на прийняття екологічних стандартів і нормативів?

Приступаючи до розгляду питань, пов'язаних із правовими основами управління в галузі використання природних ресурсів охорони довкілля, слід пам'ятати, що тема є складною через великі обсяги інформації та постійні процеси адміністративного реформування в державі. Водночас ці проблеми є основними в курсі екологічного права й потребують особливої уваги. Перед розглядом рекомендованої літератури з екологічного права доцільно повторити відповідні теми з курсів конституційного та адміністративного права України, а також державного будівництва та самоврядування.

Загальна характеристика управління у сфері використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища передбачає розгляд поняття управління, об'єктів і суб'єктів управлінської діяльності, методів, принципів її здійснення та видів управління в сфері екології.

Слід мати на увазі, що система органів державного управління в сфері екології базується на загально визнаному в теорії управління поділі на органи державного управління загальної компетенції та органи державного управління спеціальної компетенції в сфері охорони навколишнього природного середовища й використання природних об'єктів. У рамках першої групи слід проаналізувати повноваження екологічної спрямованості, що входять до компетенції Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Верховної Ради й уряду Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування.

Розгляд органів спеціальної компетенції слід розпочинати зі структури, завдань і повноваження Міністерства охорони навколишнього природного середовища України та його органів на місцях. Крім того, до органів спеціальної компетенції включаються органи державного управління в сфері використання та охорони земель, вод, надр, лісів, тваринного світу, атмосферного повітря, територій і об'єктів природного заповідного фонду. Необхідно також з'ясувати міжгалузеву компетенцію МОЗ України, Міністерства транспорту та зв'язку України, Міністерства аграрної політики України та інших центральних органів виконавчої влади, що мають повноваження в сфері охорони довкілля.

Вивчення правового регулювання громадської управлінської діяльності в сфері охорони навколишнього природного середовища доцільно розпочинати з відповідних статей Конституції України, законів «Про об'єднання громадян» та «Про охорону навколишнього природного середовища». Крім того, слід ознайомитися з міжнародно-правовим регулюванням участі громадськості в процесі прийняття рішень, що стосуються довкілля, а також із діяльністю громадських інспекторів з охорони навколишнього природного середовища.

Важливою частиною опанування теми є розгляд питань стосовно функцій управління у сфері використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища. Слід визначитися з поняттям функцій управління та їх класифікацією, а також окремо проаналізувати кожен зі специфічних еколого-управлінських функцій, а саме: просторово-територіальний устрій об'єктів природи; облік природних ресурсів і види природноресурсових кадастрів; екологічне планування та прогнозування; екологічний моніторинг використання та охорони навколишнього природного середовища; екологічне інформування; стандартизацію та нормування в галузі охорони навколишнього природного середовища; розподіл і перерозподіл природних ресурсів між власниками та природокористувачами; екологічний контроль; екологічну експертизу; вирішення екологічних спорів. Необхідно також ознайомитися з процесуальним порядком здійснення функцій управління природокористуванням та охороною довкілля.

З цієї теми передбачений наступний перелік тематики індивідуальних навчально-дослідних завдань (на вибір та складання плану відповіді відводиться 1 година академічного часу):

1. Поняття, сутність і значення екологічної функції держави.
2. Методи еколого-управлінської діяльності.
3. Трансформації в системі органів управління в сфері природокористування та охорони довкілля: причини, сутність, наслідки.
4. Система і компетенція органів управління в сфері використання та охорони земель.
5. Система і компетенція органів управління в сфері використання та охорони лісів та нелісової рослинності.
6. Система і компетенція органів управління в сфері використання та охорони надр.
7. Система і компетенція органів управління в сфері використання та охорони вод.
8. Система і компетенція органів управління в сфері використання та охорони тваринного світу.
9. Система і компетенція органів управління в сфері використання та охорони атмосферного повітря.
10. Система і компетенція органів управління в сфері використання та охорони природно-заповідного фонду.

11. Розмежування компетенції органів виконавчої влади на місцях і органів місцевого самоврядування в сфері природокористування та охорони довкілля.

При опрацюванні зазначених питань та виконанні ІНДЗ слід скористатися переліком рекомендованої до теми літератури.

Рекомендована література:

Основна:

1. Конституція України [Текст] : за станом на 1 березня 2009 р. / Верховна Рада України. – Офіц. Вид. – К. : Парлам. Вид-во, 2009. – 67 с.

2. Конвенція про доступ до інформації і участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, від 25 червня 1998 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

3. Водний кодекс України від 6 червня 1995 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

4. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

5. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

6. Лісовий кодекс України [Текст] : за станом на 8 лютого 2006 року // Урядовий кур'єр. – 2006. – 18 лютого.

7. Про екологічну експертизу [Електронний ресурс] : Закон України від 9 лютого 1995 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

8. Про охорону атмосферного повітря [Електронний ресурс] : Закон України від 21 червня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

9. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] : Закон України від 25 липня 1991 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

10. Про природно-заповідний фонд [Електронний ресурс] : Закон України від 16 липня 1992 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

11. Про тваринний світ [Електронний ресурс] : Закон України від 13 грудня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

Додаткова:

1. Аніщенко В.О., Олійник О.І., Зенченко О.О. Екологічне право: Навчальний посібник. 2-ге видання, доповнене – Чернігів: Десна Поліграф, 2015. – 264 с.

2. Гетьман А.П. (ред.) Екологічне право - Харків: "Право" 2013. - 432 с.

3. Гетьман А.П., Разметаєва С.В., Анісімова Г.В. Навчально-методичний посібник з Екологічного права України - Харків: "Право", 2012.- 93с.

4. Камінська Н.В. Екологічне право [Текст]: навч. Посібник /Н.В.Камінська, А.І.Камінський, І.С.Куненко.- Вид.2-ге, доп. І перероб.- Київ: Дакор, 2013.- 247 с.

5. Кобецька Н.Р. Екологічне право України. Підручник. 2-ге видання, перероблене і доповнене. Київ. Видавництво: Юрінком Інтер, 2009. — 352 с.

6. Рябець К.А. Екологічне право України Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 438 с.

7. Шуміло О.М., Зуєв В.А., Бригадир І.В. та ін. Екологічне право України. Особлива частина. - К.: Центр учбової літератури, 2013. — 432 с.

Інтернет-ресурси

1. Міністерство екології та природних ресурсів України [Елект. ресурс.]. – Режим доступу : <http://www.menr.gov.ua/>

2. Вісник Верховного Суду України [Елект. ресурс.]. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/>

3. Головне державне об'єднання правової інформації Міністерства юстиції України [Елект. ресурс.]. – Режим доступу : <http://www.gdo.kiev.ua/>

4. Голос України [Елект. ресурс.]. – Режим доступу : <http://www.golos.com.ua/>

5. Інформаційний центр Міністерства юстиції України [Елект. ресурс.]. – Режим доступу : <http://www.informjust.kiev.ua/>

6. Право України [Елект. ресурс.]. – Режим доступу : <http://pravoua.com.ua/ua/index.php?linkmy=golovna>

7. Правовий експерт [Елект. ресурс.]. – Режим доступу : <http://lawexpert.com.ua>

8. Український юридичний портал [Елект. ресурс.]. – Режим доступу : <http://www.zakoni.com.ua>

9. Український юрист [Елект. ресурс.]. – Режим доступу : <http://ukrjurist.com/>

10. Урядовий кур'єр [Елект. ресурс.]. – Режим доступу : <http://ukurier.gov.ua/uk/>

Тема 7. Правове забезпечення оцінки впливу довкілля

Із бюджету часу на самостійну роботу з даної теми виділяються 2 (дві) академічні години. За цей час курсанти (студенти) мають вивчити такі питання:

1. Зміст понять: «якість довкілля», «вплив на довкілля», «планова діяльність».

2. Сфера застосування оцінки впливу на довкілля.

3. Звіт з оцінки впливу на довкілля.

4. Громадське обговорення у процесі оцінки впливу на довкілля.

5. Висновок з оцінки впливу на довкілля.

6. Оцінка транскордонного впливу на довкілля.

7. Відповідальність за порушення законодавства про оцінку впливу на

При самостійному засвоєнню теми слід звернути увагу на основні проблеми:

1. Оцінка впливу на довкілля як особлива форма попереджувального контролю.
2. Сутність принципів оцінки впливу на довкілля.
3. Особливості об'єктів оцінки впливу на довкілля.
4. Особливості участі громадськості під час проведення оцінки впливу на довкілля.
5. Алгоритм процедури проведення оцінки впливу на довкілля.

Довкілля (навколишнє природне середовище) — всі живі та неживі об'єкти, що природно існують на Землі або в деякій її частині (наприклад, довкілля країни). Сукупність абіотичних та біотичних факторів, природних та змінених діяльністю людини, які впливають на живий світ планети. Природний складник довкілля вирізняється властивістю самопідтримання й саморегуляції втручання людини.

Якість навколишнього середовища – міра відповідності навколишнього середовища і природних умов потребам людей та інших живих організмів. Для оцінки якості навколишнього середовища на національному рівні розробляються і затверджуються єдині вимоги і нормативи, що пред'являються до її стану і діяльності виробничо-господарських об'єктів.

По чинному екологічному законодавству нормативи якості навколишнього середовища встановлюються у формі нормативів гранично допустимих концентрацій (ГДК) шкідливих речовин, а також шкідливих мікроорганізмів та інших біологічних речовин, що забруднюють навколишнє середовище, та нормативів гранично допустимих рівнів (ГДР) шкідливих фізичних впливів на неї.

Необхідність та процедура проведення екологічної експертизи визначені природоохоронним законодавством України. Здійснюється вона на підставі закону України «Про оцінку впливу на довкілля» (2017 рік).

Нині проведення оцінки впливу на довкілля є обов'язковою умовою законодавчої, управлінської, інвестиційної, господарської та інших видів діяльності, що впливають на стан довкілля.

Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» від 23 травня 2017 року встановлює правові та організаційні засади оцінки впливу на довкілля, спрямованої на запобігання шкоді довкіллю, забезпечення екологічної безпеки, охорони довкілля, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, у процесі прийняття рішень про провадження господарської діяльності, яка може мати значний вплив на довкілля, з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів.

Згідно даного Закону (Ст. 1) під впливом на довкілля розуміють будь-які наслідки планованої діяльності для довкілля, в тому числі наслідки для безпечності життєдіяльності людей та їхнього здоров'я, флори, фауни, біорізноманіття, ґрунту, повітря, води, клімату, ландшафту, природних територій та об'єктів, історичних пам'яток та інших матеріальних об'єктів чи для сукупності цих факторів, а також наслідки для об'єктів культурної спадщини чи соціально-економічних умов, які є результатом зміни цих факторів;

За даним Законом (Ст. 1): планована діяльність - планована господарська діяльність, що включає будівництво, реконструкцію, технічне переоснащення, розширення, перепрофілювання, ліквідацію (демонтаж) об'єктів, інше втручання в природне середовище; планована діяльність не включає реконструкцію, технічне переоснащення, капітальний ремонт, розширення, перепрофілювання об'єктів, інші втручання в природне середовище, які не справляють значного впливу на довкілля відповідно до критеріїв, затверджених Кабінетом Міністрів України від 13 грудня 2017 р. №1010 «Про затвердження критеріїв визначення планованої діяльності, яка не підлягає оцінці впливу на довкілля, та критеріїв визначення розширень і змін діяльності та об'єктів, які не підлягають оцінці впливу на довкілля»

Зміст і суб'єкти оцінки впливу на довкілля:

1. Оцінка впливу на довкілля - це процедура, що передбачає:

1) підготовку суб'єктом господарювання звіту з оцінки впливу на довкілля відповідно до статей 5, 6 та 14 цього Закону;

2) проведення громадського обговорення відповідно до статей 7, 8 та 14 цього Закону;

3) аналіз уповноваженим органом відповідно до статті 9 цього Закону інформації, наданої у звіті з оцінки впливу на довкілля, будь-якої додаткової інформації, яку надає суб'єкт господарювання, а також інформації, отриманої від громадськості під час громадського обговорення, під час здійснення процедури оцінки трансграничного впливу, іншої інформації;

4) надання уповноваженим органом мотивованого висновку з оцінки впливу на довкілля, що враховує результати аналізу, передбаченого пунктом 3 цієї частини;

5) врахування висновку з оцінки впливу на довкілля у рішенні про провадження планованої діяльності відповідно до статті 11 цього Закону.

2. Оцінка впливу на довкілля здійснюється з дотриманням вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища, з урахуванням стану довкілля в місці, де планується провадити плановану діяльність, екологічних ризиків і прогнозів, перспектив соціально-економічного розвитку регіону, потужності та видів сукупного впливу (прямого та опосередкованого) на довкілля, у тому числі з урахуванням впливу наявних об'єктів, планованої діяльності та об'єктів, щодо яких отримано рішення про провадження планованої діяльності або розглядається питання про прийняття таких рішень.

3. Суб'єктами оцінки впливу на довкілля є суб'єкти господарювання, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, які є замовниками планованої діяльності.

Сфера застосування оцінки впливу на довкілля:

1. Здійснення оцінки впливу на довкілля є обов'язковим у процесі прийняття рішень про провадження планованої діяльності, визначеної частинами другою і третьою цієї статті. Така планована діяльність підлягає оцінці впливу на довкілля до прийняття рішення про провадження планованої діяльності.

2. Оцінці впливу на довкілля не підлягає планована діяльність, спрямована виключно на забезпечення оборони держави, ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій, наслідків антитерористичної операції на території проведення антитерористичної операції на період її проведення, відповідно до критеріїв, затверджених Кабінетом Міністрів України.

Громадське обговорення у процесі оцінки впливу на довкілля проводиться з метою виявлення, збирання та врахування зауважень і пропозицій громадськості до планованої діяльності.

Громадське обговорення планованої діяльності після подання Звіту з ОВД проводиться у формі громадських слухань та у формі надання письмових зауважень і пропозицій.

Громадське обговорення планованої діяльності після подання Звіту з ОВД починається з дня офіційного оприлюднення Оголошення про початок громадського обговорення Звіту і триває не менше 25 робочих днів і не більше 35 робочих днів.

Протягом зазначеного строку громадськість має право подавати будь-які зауваження чи пропозиції, які, на її думку, стосуються планованої діяльності, без необхідності їх обґрунтування. Усі пропозиції та зауваження громадськості, одержані протягом встановленого строку, підлягають обов'язковому розгляду уповноваженим органом. Пропозиції, надані після встановленого строку, не розглядаються. У разі ненадання зауважень та пропозицій протягом визначеного строку вважається, що зауваження та пропозиції відсутні.

Оголошення про початок громадського обговорення Звіту з ОВД вноситься уповноваженим органом до Реєстру протягом 3 робочих днів з дня надходження.

Оголошення про початок громадського обговорення Звіту з ОВД оприлюднюються не пізніше 3 робочих днів з дня їх подання уповноваженому органу шляхом опублікування в друкованих засобах масової інформації (не менше двох), територія розповсюдження яких охоплює адміністративно-територіальні одиниці, які можуть зазнати впливу планованої діяльності, а також розміщуються на дошках оголошень органів місцевого самоврядування або в інших громадських місцях на території, де планується провадити плановану діяльність, або оприлюднюються в інший спосіб, що гарантує доведення інформації до відома мешканців відповідної адміністративно-територіальної одиниці, на території якої планується розміщення об'єкта, чи до відповідної територіальної громади, яка може зазнати впливу планованої діяльності, та інших зацікавлених осіб.

В рамках процесу громадського обговорення Звіту з ОВД проводяться громадські слухання. Організатор громадських слухань визначається уповноваженим органом. У разі проведення уповноваженим органом громадських слухань самостійно відповідний орган виконує всі функції, передбачені Порядком для організатора громадських слухань. Громадські слухання проводяться не раніше ніж через 10 робочих днів з дня оприлюднення уповноваженим центральним органом або уповноваженим

територіальним органом оголошення про початок громадського обговорення Звіту з ОВД. Організатор громадських слухань забезпечує запис громадського слухання із застосуванням засобів аудіо- та/або відеофіксації. Аудіо- та/або відеозапис є невід'ємною частиною протоколу громадських слухань. Хід та результати громадських слухань оформлюються протоколом громадських слухань, який підписується головуючим на громадських слуханнях. Організатор громадських слухань передає не пізніше ніж через 7 робочих днів після проведення громадських слухань уповноваженому органу підписаний протокол громадських слухань з усіма додатками. Уповноважений орган протягом 3 робочих днів вносить протокол громадських слухань до Реєстру.

Уповноважений орган забезпечує підготовку звіту про громадське обговорення. Звіт про громадське обговорення вноситься до Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля не пізніше строку надання Висновку з ОВД.

Витрати, пов'язані з проведенням громадського обговорення входять до вартості наших послуг.

Висновок з оцінки впливу на довкілля видає уповноважений орган. Висновок з ОВД визначає допустимість чи обґрунтовує недопустимість провадження планованої діяльності та визначає екологічні умови її провадження.

Висновок з ОВД та умови провадження планованої діяльності є обов'язковим для виконання.

Висновок з ОВД враховується при прийнятті рішення про провадження планованої діяльності та може бути підставою для відмови у видачі рішення про провадження планованої діяльності.

Висновок з ОВД надається суб'єкту господарювання безоплатно протягом 25 робочих днів з дня завершення громадського обговорення.

Висновок з ОВД та рішення про провадження планованої діяльності оприлюднюються не пізніше 3 робочих днів з дня їх подання уповноваженому органу шляхом опублікування в друкованих засобах масової інформації (не менше двох), територія розповсюдження яких охоплює адміністративно-територіальні одиниці, які можуть зазнати впливу планованої діяльності, а також розміщуються на дошках оголошень органів місцевого самоврядування або в інших громадських місцях на території, де планується провадити плановану діяльність, або оприлюднюються в інший спосіб, що гарантує доведення інформації до відома мешканців відповідної адміністративно-територіальної одиниці, на території якої планується розміщення об'єкта, чи до відповідної територіальної громади, яка може зазнати впливу планованої діяльності, та інших зацікавлених осіб.

Висновок з ОВД втрачає силу через 5 років у разі, якщо не було прийнято рішення про провадження планованої діяльності.

Якщо до отримання рішення про провадження планованої діяльності внесено зміни до проектної документації чи зміни до законодавства, які вимагають зміни екологічних умов, визначених у Висновку з ОВД, оцінка впливу на довкілля здійснюється повторно.

Висновок з ОВД та інші результати оцінки впливу на довкілля протягом 5 років з дня прийняття рішення про провадження планованої діяльності можуть бути використані для отримання інших документів дозвільного характеру, передбачених законодавством.

З цієї теми передбачений наступний перелік тематики індивідуальних навчально-дослідних завдань (на вибір та складання плану відповіді відводиться 1 година академічного часу):

1. Поняття і сутність оцінки впливу на довкілля.
2. Алгоритм процедури проведення оцінки впливу на довкілля в країнах ЄС.
3. Оцінка значущості дії на довкілля, в т.ч. програма екомоніторингу та після проектного менеджменту.
4. Оцінка транскордонного впливу на довкілля.
5. Відповідальність за порушення законодавства про оцінку впливу на

При опрацюванні зазначених питань та виконанні ІНДЗ слід скористатися переліком рекомендованої до теми літератури.

Рекомендована література:

Основна

1. Конституція України [Текст] : за станом на 1 березня 2009 р. / Верховна Рада України. – Офіц. Вид. – К. : Парлам. Вид-во, 2009. – 67 с.
2. Про оцінку впливу на довкілля [Електронний ресурс] : Закон України від 23 травня 2017 року. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19>
3. Конвенція про доступ до інформації і участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, від 25 червня 1998 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
4. Про екологічний аудит [Електронний ресурс] : Закон України від 24 червня 2004 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
5. Про екологічну експертизу [Електронний ресурс] : Закон України від 9 лютого 1995 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
6. Про об'єкти підвищеної небезпеки [Електронний ресурс] : Закон України від 18 січня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
7. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] : Закон України від 25 липня 1991 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

Допоміжна

1. Аніщенко В.О., Олійник О.І., Зенченко О.О. Екологічне право: Навчальний посібник. 2-ге видання, доповнене – Чернігів: Десна Поліграф, 2015. – 264 с.
2. Артамонов Б.Б., Міронова Н.Г. Екологічна експертиза: Навчальний посібник. - Львів: Новий Світ-2000, 2013. -142 с.

3. Гетьман А.П. (ред.) Екологічне право - Харків: "Право" 2013. - 432 с.

Інтернеті-ресурси

1. Міністерство екології та природних ресурсів України [Елект. ресурс.]. – Режим доступу : <http://www.menr.gov.ua/>

Тема 8. Економіко-правовий механізм забезпечення охорони навколишнього природного середовища

Із бюджету часу на самостійну роботу з даної теми виділяються 4 (чотири) академічні години. За цей час курсанти (студенти) мають вивчити такі питання:

1. Поняття про економіко-правовий механізм природокористування та охорони навколишнього природного середовища
2. Фінансування екологічних заходів.
3. Екологічний податок (платники податку та податкові агенти; об'єкт та база оподаткування; види ставок податку в галузі природокористування та охорони довкілля; екологічне страхування; екологічний аудит; екологічний менеджмент).

При самостійному засвоєнню теми слід звернути увагу на основні проблеми:

1. Економіко-правовий механізм в сфері природокористування та охорони довкілля.
2. Складові елементи економіко-правового механізму в сфері природокористування і охорони довкілля.
3. Правовий режим справляння екологічного податку, рентної плати за нафту, природний газ і газовий конденсат, що видобувається в Україні, плати за користування надрами, земельними ресурсами та зборів за спеціальне використання води і лісових ресурсів згідно чинного Податкового кодексу України.
4. Природоохоронні заходи, що визнаються чинним законодавством, і фінансуються за рахунок державного і місцевих бюджетів.
5. Недержавні джерела фінансування природоохоронної діяльності.
6. Екологічний аудит. Хто може бути екологічним аудитором?
7. Мета і завдання еколого-аудиторської діяльності.
8. Види діяльності, що визнаються законодавством джерелами підвищеної екологічної небезпеки.
9. В яких випадках екологічне страхування є обов'язковим?

Економічні заходи стимулювання суб'єктів екологічних відносин до належної екологічно значущої поведінки відіграють важливу роль у забезпеченні раціонального природокористування та охорони довкілля. Часто вони є набагато більш ефективними, ніж адміністративні приписи і санкції. Саме тому вивченню економіко-правового механізму регулювання в цій сфері в екологічному праві слід приділити особливу увагу.

Поняття економіко-правового механізму в сфері екології слід розглянути як в теоретичному плані (доктринальні визначення, еволюція цього інституту, зарубіжний досвід тощо), так і в аспекті сучасного законодавчого регулювання. Слід з'ясувати функції економічного механізму охорони навколишнього природного середовища, сутність економічних методів впливу на виробничо-господарську діяльність і заходів, які становлять структуру цього механізму.

Подальше вивчення теми має ґрунтуватися на основі аналізу окремих складових економічного механізму: екологічного податку, рентної плати за нафту, природний газ і газовий конденсат, що видобувається в Україні, плати за користування надрами, земельними ресурсами та зборів за спеціальне використання води і лісових ресурсів згідно чинного Податкового кодексу України. Слід окреслити механізм встановлення та справляння плати, зборів.

Наступна складова економічного механізму – фінансування природоохоронних заходів, потребує встановлення кола природоохоронних заходів, щодо яких воно може здійснюватися, джерел і порядку фінансування. У системі джерел фінансування природоохоронних заходів особливе значення мають фонди охорони навколишнього природного середовища, тому слід ретельно вивчити правовий статус таких фондів, як державних та комунальних, так і громадських та приватних.

Екологічний аудит – порівняно нове явище в системі регулювання екологічних відносин. З'ясування правового режиму його здійснення передбачає визначення поняття, завдань, видів аудиту, зокрема випадків, коли екологічний аудит є обов'язковим, суб'єктів еколого-аудиторської діяльності, порядку її здійснення, змісту і значення еколого-аудиторського висновку.

Екологічне страхування як елемент економічного механізму в сфері природокористування та охорони довкілля ґрунтується на загальних положеннях цивільного законодавства з урахуванням специфіки, визначеної в еколого-правових нормах. При його вивченні основна увага має бути приділена розгляду випадків обов'язкового страхування відповідальності за шкоду, заподіяну джерелами підвищеної екологічної небезпеки.

З цієї теми передбачений наступний перелік тематики індивідуальних навчально-дослідних завдань (на вибір та складання плану відповіді відводиться 1 година академічного часу):

1. Еволюція економіко-правового механізму природокористування та охорони довкілля в період незалежності України.
2. Зарубіжний і міжнародний досвід економічного стимулювання раціонального природокористування та охорони довкілля.
3. Правова природа екологічного аудиту та його місце в системі регулювання екологічних відносин.
4. Проблеми реалізації екологічного аудиту в Україні.
5. Екологічні фонди та їх роль у фінансуванні природоохоронної діяльності.

6. Проблемні питання механізму екологічного страхування.

7. Економічні важелі стимулювання енергозбереження.

При опрацюванні зазначених питань та виконанні ІНДЗ слід скористатися переліком рекомендованої до теми літератури.

Рекомендована література:

Основна:

1. Конституція України [Текст] : за станом на 1 березня 2009 р. / Верховна Рада України. – Офіц. Вид. – К. : Парлам. Вид-во, 2009. – 67 с.

2. Водний кодекс України від 6 червня 1995 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

3. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

4. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

5. Лісовий кодекс України [Текст] : за станом на 8 лютого 2006 року // Урядовий кур'єр. – 2006. – 18 лютого.

6. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку [Електронний ресурс] : Закон України від 8 лютого 1995 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

7. Про екологічний аудит [Електронний ресурс] : Закон України від 24 червня 2004 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

8. Про екологічну експертизу [Електронний ресурс] : Закон України від 9 лютого 1995 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

9. Про об'єкти підвищеної небезпеки [Електронний ресурс] : Закон України від 18 січня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

10. Про охорону атмосферного повітря [Електронний ресурс] : Закон України від 21 червня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

11. Про охорону земель [Електронний ресурс] : Закон України від 19 червня 2003 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

12. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] : Закон України від 25 липня 1991 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

Додаткова:

1. Аніщенко В.О., Олійник О.І., Зенченко О.О. Екологічне право: Навчальний посібник. 2-ге видання, доповнене – Чернігів: Десна Поліграф, 2015. – 264 с.

2. Гетьман А.П. (ред.) Екологічне право - Харків: "Право" 2013. - 432 с.

3. Гетьман А.П., Разметаєва С.В., Анісімова Г.В. Навчально-методичний посібник з Екологічного права України - Харків: "Право", 2012.- 93с.

4. Гетьман А.П., Шульга М.В., Бредіхіна В.Л. та ін. Правове регулювання екологічної безпеки в Україні. - Навчальний посібник. — Х.: Право, 2012. — 296 с.

5. Камінська Н.В. Екологічне право [Текст]: навч. Посібник /Н.В.Камінська, А.І.Камінський, І.С.Куненко.- Вид.2-ге, доп. I перероб.- Київ: Дакор, 2013.- 247 с.

6. Кобецька Н.Р. Екологічне право України. Підручник. 2-ге видання, перероблене і доповнене. Київ. Видавництво: Юрінком Інтер, 2009. — 352 с.

7. Шуміло О.М., Зуєв В.А., Бригадир І.В. та ін. Екологічне право України. Особлива частина. - К.: Центр учбової літератури, 2013. — 432 с.

Тема 9. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення

Із бюджету часу на самостійну роботу з даної теми виділяються 2 (дві) академічні години. За цей час курсанти (студенти) мають вивчити такі питання:

1. Поняття юридичної відповідальності в галузі екології
2. Мета та функції юридичної відповідальності за екологічні правопорушення
3. Класифікація екологічних правопорушень та основні причини їх виникнення
4. Предмет, об'єкт та суб'єкти правопорушень в галузі екології
5. Адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення.
6. Дисциплінарна відповідальність за екологічні правопорушення.
7. Цивільно-правова відповідальність за екологічні правопорушення.
8. Кримінальна відповідальність за екологічні правопорушення.

При самостійному засвоєнню теми слід звернути увагу на основні проблеми:

- a. Визначення юридичної відповідальності за екологічні правопорушення, характеристика її ознак.
- b. Екологічне правопорушення. Як його відрізнити від інших протиправних дій? Види екологічних правопорушень.
- c. Взаємодія норм екологічного законодавства з нормами інших галузей у регулюванні юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.
- d. Яким чином заходи дисциплінарного характеру застосовуються до порушників екологічного законодавства?
- e. Які органи уповноважені застосовувати заходи адміністративної відповідальності до порушників екологічного законодавства?
- f. Особливості адміністративної відповідальності юридичних осіб за екологічні правопорушення.
- g. Екологічні злочини: їх склади, що передбачає КК України.
- h. Характеристика екологічної шкоди (поняття, особливості, структура).

і. Загальні умови притягнення до цивільної відповідальності у разі порушення екологічного законодавства.

Поняття юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства, як і юридичної відповідальності взагалі, є одним із найбільш дискусійних у вітчизняній юридичній науці. Саме тому перш ніж приступати до вивчення теми, курсантам (студентам) рекомендується повторити відповідний матеріал з теорії права, а також галузевих юридичних дисциплін у частині регулювання цивільної, адміністративної, кримінальної, дисциплінарної і матеріальної відповідальності за трудовим правом. При формулюванні визначення юридичної відповідальності необхідно врахувати основні концепції, які склалися на сьогоднішній день у доктрині, а також аргументувати доцільність того чи іншого методологічного підходу.

Підставою юридичної відповідальності в галузі екологічних відносин є екологічне правопорушення. Слід мати на увазі, що чинне законодавство не містить нормативного визначення екологічного правопорушення, а передбачає загальні переліки таких правопорушень (закон “Про охорону навколишнього природного середовища) або ж порушень у галузі використання земель, вод, надр, рослинного і тваринного світу, атмосферного повітря, територій та об’єктів природно-заповідного фонду (поресурсові кодекси та закони). Тому важливим є визначення критерію, за яким те чи інше протиправне діяння може бути віднесене до кола екологічних правопорушень. У науці екологічного права сформувалося два основні погляди на цю проблему. Відповідно до першого екологічними порушеннями слід вважати ті протиправні діяння, які завдають екологічну шкоду (шкоду довкіллю, життю і здоров’ю людини). Прибічники другого вважають, що екологічними правопорушеннями слід вважати більш широке коло протиправних діянь, зокрема порушення, що посягають на встановлений екологічний правопорядок. Студентам необхідно проаналізувати вказані погляди, а також чинне законодавство і зробити власний аргументований висновок з цього приводу й на цій основі сформулювати визначення екологічних правопорушень, встановити їхні особливості та види.

Видами юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства є дисциплінарна та матеріальна відповідальність працівників, які допустили екологічні правопорушення в зв’язку з виконанням своїх трудових обов’язків, адміністративна, кримінальна і цивільно-правова. Відповідно слід вивчити підстави та особливості кожного з цих видів.

Так, розглядаючи адміністративну відповідальність за порушення екологічного законодавства, необхідно окреслити види адміністративних проступків у сфері екології, види адміністративних стягнень, які застосовуються до осіб, що допустили адміністративні правопорушення, коло і компетенцію органів, уповноважених розглядати справи про адміністративні порушення екологічної спрямованості. Окремо варто проаналізувати особливості адміністративної відповідальності юридичних осіб за порушення екологічного законодавства, враховуючи, що на цих

суб'єктів не поширюється дія куपाп, і їх адміністративна відповідальність визначається спеціальними законодавчими актами (наприклад, Законом України “Про виключну (морську) економічну зону”, “Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення” тощо). Крім того, на особливу увагу заслуговує правова природа заходів щодо обмеження, тимчасової заборони (зупинення) та припинення діяльності суб'єктів господарювання, що допустили порушення екологічного законодавства.

В еколого-правовій літературі набула поширення думка, згідно з якою майнова відповідальність за екологічні правопорушення є окремим самостійним видом юридичної відповідальності поряд з адміністративною, кримінальною чи цивільно-правовою. При цьому така самостійність обґрунтовується, головним чином, особливостями і структурою шкоди, яка завдається порушеннями екологічного законодавства, а також специфікою способів обчислення розміру відшкодування у разі її заподіяння. Вивчивши рекомендовані джерела, студентам слід зробити власні висновки щодо проблеми визначення юридичної природи цієї відповідальності та бути готовими аргументувати свою думку.

Окремим питанням у рамках теми виділяється цивільна відповідальність за ядерну шкоду. Варто звернути увагу на її абсолютний характер та з'ясувати інші особливості юридичної конструкції такої відповідальності, вивчивши її національне і міжнародно-правове регулювання.

З цієї теми передбачений наступний перелік тематики індивідуальних навчально-дослідних завдань (на вибір та складання плану відповіді відводиться 1 година академічного часу):

1. Основні доктринальні підходи до визначення категорії “юридична відповідальність за екологічні правопорушення”.
2. Перспективна і ретроспективна відповідальність у сфері охорони навколишнього середовища.
3. Екологічне правопорушення як підстава юридичної відповідальності.
4. Кримінально-правова охорона довкілля.
5. Розмежування кримінальної та адміністративної відповідальності за екологічні правопорушення.
6. Штрафні та правовідновлювальні санкції за екологічні правопорушення: поняття, сутність, проблеми ефективності.
7. Проблема виділення самостійного виду юридичної відповідальності за екологічним правом.
8. Поняття і структура екологічної шкоди.
9. Основні методи обчислення розміру шкоди, заподіяної порушеннями екологічного законодавства.

При опрацюванні зазначених питань та виконанні ІНДЗ слід скористатися переліком рекомендованої до теми літератури.

Рекомендована література:

Основна:

1. Конституція України [Текст] : за станом на 1 березня 2009 р. / Верховна Рада України. – Офіц. Вид. – К. : Парлам. Вид-во, 2009. – 67 с.
2. Конвенція про цивільну відповідальність за ядерну шкоду в ред. Від 12 вересня 1997 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=995_006.
3. Водний кодекс України від 6 червня 1995 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
4. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=80731-10>.
6. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
7. Кримінальний кодекс України в ред. 11.03.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=2341-14>.
8. Лісовий кодекс України [Текст] : за станом на 8 лютого 2006 року // Урядовий кур'єр. – 2006. – 18 лютого.
9. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку [Електронний ресурс] : Закон України від 8 лютого 1995 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
10. Про мисливське господарство та полювання [Електронний ресурс] : Закон України від 22 лютого 2000 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
11. Про об'єкти підвищеної небезпеки [Електронний ресурс] : Закон України від 18 січня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
12. Про охорону атмосферного повітря [Електронний ресурс] : Закон України від 21 червня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
13. Про охорону земель [Електронний ресурс] : Закон України від 19 червня 2003 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
14. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] : Закон України від 25 липня 1991 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
15. Про рослинний світ [Електронний ресурс] : Закон України від 9 квітня 1999 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
16. Про тваринний світ [Електронний ресурс] : Закон України від 13 грудня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
17. Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення [Електронний ресурс] : Закон України від 13 грудня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
18. Про Червону книгу України [Електронний ресурс] : Закон України від 7 лютого 2002 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

19. Цивільний кодекс України в ред. 12.03.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=435-15>.
20. Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довілля [Електронний ресурс] : постанова Пленуму Верховного Суду України від 10 грудня 2004 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=435-15>.

Додаткова:

1. Аніщенко В.О., Олійник О.І., Зенченко О.О. Екологічне право: Навчальний посібник. 2-ге видання, доповнене – Чернігів: Десна Поліграф, 2015. – 264 с.
2. Гетьман А.П. (ред.) Екологічне право - Харків: "Право" 2013. - 432 с.
3. Гетьман А.П., Разметаєва С.В., Анісімова Г.В. Навчально-методичний посібник з Екологічного права України - Харків: "Право", 2012.- 93с.
4. Камінська Н.В. Екологічне право [Текст]: навч. Посібник /Н.В.Камінська, А.І.Камінський, І.С.Куненко.- Вид.2-ге, доп. І перероб.- Київ: Дакор, 2013.- 247 с.
5. Кобецька Н.Р. Екологічне право України. Підручник. 2-ге видання, перероблене і доповнене. Київ. Видавництво: Юрінком Інтер, 2009. — 352 с.
6. Рябець К.А. Екологічне право України Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 438 с.
7. Сурілова О.О. Порівняльне екологічне право. Навчальний посібник. — О.: Видавництво:"Фенікс", 2010 рік, 220 с.
8. Шуміло О.М., Зуєв В.А., Бригадир І.В. та ін. Екологічне право України. Особлива частина. - К.: Центр учбової літератури, 2013. — 432 с.

Розділ 3. Правова охорона земель, надр, та вод в Україні

Тема 10. Правовий режим використання та охорона земель

Із бюджету часу на самостійну роботу з даної теми виділяються 4 (чотири) академічні години. За цей час курсанти (студенти) мають вивчити такі питання:

1. Земля як об'єкт правової охорони. Склад земельного фонду.
2. Право власності на землю.
3. Зміст, форми та види права землекористування.
4. Підстави виникнення, зміни і припинення права землекористування.
5. Порядок передачі земель у власність.
6. Права і обов'язки власників землі та землекористувачів.
7. Зміст правової охорони земель.
8. Відповідальність за порушення земельного законодавства.

При самостійному засвоєнню теми слід звернути увагу на основні проблеми:

1. Визначення земельного права. Яке місце воно займає в правовій системі України?

2. Особливості землі як об'єкта земельних відносин. Чим відрізняється ця категорія у земельному і міжнародному праві?
3. Функції які виконує земля та їх значення.
4. Характеристика ЗК України як джерела земельного права. Дати відповідь: у чому, на ваш погляд, полягають особливості цього нормативного документа?
5. Які ще існують джерела земельного права України? Чи можуть бути ними звичаї, міжнародні договори та судові прецеденти?
6. На яких правових титулах використовується земля в Україні?
7. Визначення поняття, суб'єктів та об'єктів права власності на землю. У чому особливості правового становища іноземних суб'єктів у земельних відносинах?
8. Правовий режим права постійного землекористування.
9. Розгорнута характеристика правового регулювання оренди землі.
10. Обмежені речові права на землю та правовий режим їх здійснення.
11. Заходи щодо охорони земель передбачені земельним законодавством.
12. Стандарти й нормативи в галузі охорони земель. Органи, які компетентні на встановлення таких стандартів і нормативів.

Правове регулювання земельних відносин в Україні вивчається в рамках окремого навчального курсу “Земельне право”, тому при вивченні екологічного права увага приділяється лише найбільш загальним земельно-правовим питанням, насамперед тим, оволодіння якими необхідне для подальшого успішного освоєння інших тем Особливої частини.

Земля як об'єкт земельних відносин володіє істотною специфікою як природний ресурс і одночасно об'єкт нерухомого майна; основний елемент навколишнього середовища, з яким пов'язані всі інші природні компоненти; просторово-територіальний базис для здійснення будь-якої людської діяльності та розміщення будь-яких об'єктів; основний засіб виробництва у сільському і лісовому господарствах. Ці властивості землі з необхідністю визначають правовий режим земельних відносин і значною мірою – зміст сучасного земельного права.

Особливу увагу слід приділити вивченню джерел земельного права України. Переважна роль у системі джерел належить закону, що прямо впливає зі змісту ст. 92 Конституції України. Земельний кодекс України відіграє велику роль у регулюванні як земельних, так і інших природноресурсових відносин. Більше того, інші акти поресурсної спрямованості застосовуються лише в тій мірі, в якій вони не суперечать ЗК України. Однак ЗК України не охоплює єдиним регулюванням усіх земельно-правових питань, містить низку відсильних норм. У зв'язку з цим після прийняття ЗК України на розвиток його положень ухвалено низку законів, зокрема «Про охорону земель», «Про державний контроль за охороною земель», «Про землеустрій», «Про використання земель оборони», «Про оцінку земель» та інші. Слід мати на увазі, що цей процес остаточно не завершено, оскільки не всі, необхідні для комплексного

врегулювання земельних відносин, закони прийняті. Триває мораторій на відчуження земель, призначених для товарного сільськогосподарського виробництва, а також земельних паїв і ділянок, виділених на паї, на зміну цільового призначення сільськогосподарських земель, що обумовлено відсутністю законів «Про ринок земель» і «Про державний земельний кадастр». Отже, система земельно-правового регулювання в Україні перебуває у стадії формування.

Для успішного вивчення наступних тем навчальної дисципліни слід чітко окреслити правові титули, які встановлені чинним законодавством для використання земель, та добре знати правовий режим їх здійснення. Такими правовими титулами є право власності на землю, постійне землекористування (з обмеженим суб'єктним складом відповідно до ст. 92 ЗК України), оренда землі, використання її на умовах обмежених речових прав.

Ще однією необхідною складовою вивчення теми є з'ясування правового режиму категорій земель, кожна з яких має свої особливості.

Виражене еколого-правове спрямування має також коло питань, що стосуються правової охорони земель. Для їх розгляду слід звернутися до відповідного закону і визначити загальні та спеціальні вимоги щодо охорони земель.

З цієї теми передбачений наступний перелік тематики індивідуальних навчально-дослідних завдань (на вибір та складання плану відповіді відводиться 1 година академічного часу):

1. Юридична природа земельного права та співвідношення його з екологічним правом.
2. Основні тенденції сучасної науки земельного права.
3. Трансформація інституту постійного землекористування з 1992 р.
4. Трансформація відносин власності на землю в період незалежності України.
5. Земельний сервітут: історія та сучасність.
6. Емфітевзис і суперфіцій: історичний досвід і перспективи впровадження в практику земельних відносин в Україні.
7. Особливості орендного землекористування при укладанні договору концесії.
8. Обмеження щодо розпорядження земельними ділянками, призначеними для товарного сільськогосподарського виробництва: історія впровадження, позитивні і негативні наслідки для економічної та екологічної ситуації в Україні, перспективи скасування.
9. Земельний пай як правова категорія.
10. Сутність, періодизація та наслідки земельної реформи в Україні.

При опрацюванні зазначених питань та виконанні ІНДЗ слід скористатися переліком рекомендованої до теми літератури.

Рекомендована література:

Основна:

1. Конституція України [Текст] : за станом на 1 березня 2009 р. / Верховна Рада України. – Офіц. Вид. – К. : Парлам. Вид-во, 2009. – 67 с.
2. Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовища існування водоплавних птахів від 2 лютого 1971 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
3. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
4. Про державну реєстрацію прав на нерухоме майно та їх обмежень [Електронний ресурс] : Закон України від 1 липня 2004 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
5. Про охорону земель [Електронний ресурс] : Закон України від 19 червня 2003 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
6. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] : Закон України від 25 липня 1991 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

Додаткова:

1. Аніщенко В.О., Олійник О.І., Зенченко О.О. Екологічне право: Навчальний посібник. 2-ге видання, доповнене – Чернігів: Десна Поліграф, 2015. – 264 с.
2. Гетьман А.П. (ред.) Екологічне право - Харків: "Право" 2013. - 432 с.
3. Гетьман А.П., Разметаєва С.В., Анісімова Г.В. Навчально-методичний посібник з Екологічного права України - Харків: "Право", 2012.- 93с.
4. Камінська Н.В. Екологічне право [Текст]: навч. Посібник /Н.В.Камінська, А.І.Камінський, І.С.Куненко.- Вид.2-ге, доп. I перероб.- Київ: Дакор, 2013.- 247 с.
5. Кобецька Н.Р. Екологічне право України. Підручник. 2-ге видання, перероблене і доповнене. Київ. Видавництво: Юрінком Інтер, 2009. — 352 с.
6. Рябець К.А. Екологічне право України Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 438 с.
7. Сурілова О.О. Порівняльне екологічне право. Навчальний посібник. — О.: Видавництво:"Фенікс", 2010 рік, 220 с.
8. Шуміло О.М., Зуєв В.А., Бригадир І.В. та ін. Екологічне право України. Особлива частина. - К.: Центр учбової літератури, 2013. — 432 с.

Тема 11. Правовий режим використання та охорона надр

Із бюджету часу на самостійну роботу з даної теми виділяються 4 (чотири) академічні години. За цей час курсанти (студенти) мають вивчити такі питання:

1. Поняття надр як об'єкту використання і правової охорони. Загальна характеристика їх правового режиму.
2. Державне управління в галузі використання і охорони надр.
3. Право користування надрами та його види.

4. Права та обов'язки користувачів надр. Плата за користування надрами.

5. Основні вимоги до охорони надр.

6. Відповідальність за порушення законодавства про надра.

При самостійному засвоєнню теми слід звернути увагу на основні проблеми:

1. Визначення понять «родовище корисних копалин», «техногенне родовище корисних копалин», «гірничий відвід», «державний фонд надр», «державний фонд родовищ корисних копалин».

2. Органи, які здійснюють державне управління в галузі використання і охорони надр.

3. Види платежів, що стягуються за використання надрами. Які пільги передбачені чинним законодавством для користувачів надр?

4. В яких випадках законодавство дозволяє використовувати надра безоплатно і без отримання спеціального дозволу?

5. Порядок укладення угоди про розподіл продукції. Чи можна вважати такі угоди різновидом договору концесії?

6. Заходи щодо відповідальності за порушення законодавства про надра. Міжнародно-правові акти, що визначають правовий режим використання та охорони континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони.

7. Заходи охорони надр, що передбачені чинним законодавством.

8. Розмежування корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення, значення їх правового поділу.

9. Порядок отримання спеціального дозволу на користування надрами та отримання гірничого відводу.

10. Випадки можливого обмеження, зупинення (тимчасової заборони) та припинення користування надрами.

Розпочинати вивчення теми слід з базових понять гірничого законодавства, зокрема таких, як «надра», «родовища корисних копалин», «техногенні родовища корисних копалин», «державний фонд надр», «державний фонд родовищ корисних копалин». Необхідно мати на увазі, що надра є винятково державною власністю і не можуть передаватися у приватну чи комунальну власність. Потрібно також враховувати, що деякі норми Кодексу України про надра застосовуються з урахуванням змін, що відбулися в системі органів управління в галузі використання та охорони надр. При цьому до тексту Кодексу відповідні зміни не вносилися (наприклад, у частині повноважень ліквідованого Державного комітету геології і використання надр, основана маса функцій якого виконується нині Державною геологічною службою в складі Мінприроди України).

Право користування надрами може розглядатися в об'єктивному значенні – як інститут гірничого права – та в суб'єктивному – як право конкретної особи здійснювати експлуатацію надр з метою задоволення різноманітних потреб. Об'єктами права користування надрами виступають індивідуалізовані ділянки надр (гірничі відводи). Користувачами надр

можуть бути спеціалізовані підприємства та організації, а також громадяни, які мають відповідну кваліфікацію, матеріально-технічні та економічні можливості для користування надрами та зареєстровані як суб'єкти підприємницької діяльності.

Класифікація права користування надрами здійснюється за строками користування і за цільовою ознакою, яка має вирішальне значення. Від мети користування залежить зміст прав та обов'язків надрокористувачів, їх суб'єктний склад, умови користування тощо. В Україні здійснюються такі види користування надрами: 1) для геологічного вивчення, зокрема й дослідно-промислової розробки родовищ корисних копалин загальнодержавного значення; 2) для видобування корисних копалин; 3) для будівництва та експлуатації підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, у тому числі споруд для підземного зберігання нафти, газу та інших речовин і матеріалів, захоронення шкідливих речовин і відходів виробництва, скидання стічних вод; 4) для створення геологічних територій та об'єктів, що мають важливе наукове, культурне, санітарно-оздоровче значення (наукові полігони, геологічні заповідники, заказники, пам'ятки природи, лікувальні, оздоровчі заклади та ін.); 5) для задоволення інших потреб. Слід чітко знати правовий режим кожного виду користування, маючи при цьому на увазі, що чинне законодавство не розкриває зміст останнього виду (для задоволення інших потреб), очевидно, з розрахунку, що інші потреби можуть виникнути в перспективі. Далі слід розглянути права та обов'язки користувачів надр як загалом, так і в розрізі кожного з названих видів користування, а також підстави та порядок виникнення права користування надрами, підстави припинення права цього права, повноваження органів, які здійснюють управління в галузі використання та охорони надр, правове регулювання плати за користування надрами.

Окрему увагу необхідно приділити питанням надрокористування, врегульованим спеціальним законодавством, зокрема особливостям користування нафтогазоносними надрами; використання надр на умовах угод про розподіл продукції як специфічного виду концесійних договорів; використання надр континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони. Необхідно вивчити правовий режим такої діяльності, визначений законами України «Про нафту і газ», «Про газ (метан) вугільних родовищ», «Про угоди про розподіл продукції», «Про виключну (морську) економічну зону України», а також Конвенцією ООН з морського права.

Завершується вивчення теми розглядом положень щодо правової охорони надр, а також відповідальності за порушення гірничого законодавства України.

З цієї теми передбачений наступний перелік тематики індивідуальних навчально-дослідних завдань (на вибір та складання плану відповіді відводиться 1 година академічного часу):

1. Угоди про розподіл продукції: зарубіжний досвід і вітчизняна практика.
2. Правове регулювання використання надр України іноземними суб'єктами.
3. Особливості правового режиму використання нафтогазоносних надр.
4. Правові проблеми освоєння надр виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу.
5. Правове забезпечення охорони довкілля при здійсненні гірничодобувної діяльності.
6. Правове регулювання використання надр для створення геологічних територій та об'єктів, що мають важливе наукове, культурне, санітарно-оздоровче значення.
7. Шляхи вдосконалення управління в галузі використання та охорони надр і забезпечення протидії корупції в цій сфері.
8. Правове забезпечення екологічної безпеки при розміщенні відходів та захороненні шкідливих речовин у надрах.
9. Державний контроль за проведенням робіт з геологічного вивчення надр.

При опрацюванні зазначених питань та виконанні ІНДЗ слід скористатися переліком рекомендованої до теми літератури.

Рекомендована література:

Основна:

1. Конституція України [Текст] : за станом на 1 березня 2009 р. / Верховна Рада України. – Офіц. Вид. – К. : Парлам. Вид-во, 2009. – 67 с.
2. Конвенція по морському праву от 30 апреля 1982 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.un.org/russian/document/convents/lawsea.html.
3. Гірничий закон України від 6 жовтня 1999 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
4. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
5. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
6. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] : Закон України від 25 липня 1991 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
7. Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля [Електронний ресурс] : постанова Пленуму Верховного Суду України від 10 грудня 2004 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=435-15>.

Додаткова:

1. Аніщенко В.О., Олійник О.І., Зенченко О.О. Екологічне право: Навчальний посібник. 2-ге видання, доповнене – Чернігів: Десна Поліграф, 2015. – 264 с.
2. Гетьман А.П. (ред.) Екологічне право - Харків: "Право" 2013. - 432 с.
3. Гетьман А.П., Разметаєва С.В., Анісімова Г.В. Навчально-методичний посібник з Екологічного права України - Харків: "Право", 2012.- 93с.
4. Камінська Н.В. Екологічне право [Текст]: навч. Посібник /Н.В.Камінська, А.І.Камінський, І.С.Куненко.- Вид.2-ге, доп. І перероб.- Київ: Дакор, 2013.- 247 с.
5. Кобецька Н.Р. Екологічне право України. Підручник. 2-ге видання, перероблене і доповнене. Київ. Видавництво: Юрінком Інтер, 2009. — 352 с.
6. Рябець К.А. Екологічне право України Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 438 с.
7. Сурилова О.О. Порівняльне екологічне право. Навчальний посібник. — О.: Видавництво:"Фенікс", 2010 рік, 220 с.
8. Шуміло О.М., Зуєв В.А., Бригадир І.В. та ін. Екологічне право України. Особлива частина. - К.: Центр учбової літератури, 2013. — 432 с.

Тема 12. Правовий режим використання та охорони вод

Із бюджету часу на самостійну роботу з даної теми виділяються 4 (чотири) академічні години. За цей час курсанти (студенти) мають вивчити такі питання:

1. Води як об'єкт використання та охорони. Склад водного фонду України.
2. Право водокористування та його види.
3. Права, обов'язки та обмеження прав водокористувачів.
4. Державне управління використанням та охороною вод.
5. Відповідальність за порушення водного законодавства.

При самостійному засвоєнню теми слід звернути увагу на основні проблеми:

1. Визначення понять «води», «водний об'єкт», «водний ресурс», «водойма».
2. Відмінності між собою водойм і водотоків; озер, ставків і водосховищ; природні і штучні водойми. Вплив природних характеристик вказаних об'єктів на їх правовий режим.
3. Водні об'єкти загальнодержавного значення.
4. Відмінності первинних водокористувачів від вторинних.
5. Класифікація права використання вод залежно від цільової ознаки.
6. Зміст і особливості права загального і спеціального водокористування.
7. Права та обов'язки водокористувачів, що передбачені законодавством.
8. Органи і порядок видачі дозволів на спеціальне водокористування.
9. Суб'єкти, які можуть бути орендодавцями водних об'єктів.

10. Підстави припинення права спеціального водокористування.
11. Заходи, що передбачені законодавством по боротьбі із шкідливою дією вод.
12. Напрямки правової охорони водних об'єктів і зміст заходів, що здійснюються у межах кожного напрямку.
13. Види відповідальності, що встановлені за порушення водного законодавства.

Характеристика правового режиму використання і охорони вод повинна розпочинатися з вивчення основних понять водного законодавства, насамперед таких термінів, як «води», «водний об'єкт», «водойма», «водні ресурси». Згідно з законодавством водні об'єкти, залежно від правового режиму, поділяються на об'єкти загальнодержавного та місцевого значення. За природними характеристиками виділяються поверхневі і підземні водні об'єкти; штучні та природного походження. Коло суб'єктів права водокористування законодавством практично не обмежується – ними можуть бути фізичні та юридичні особи, зокрема й іноземні. Серед суб'єктів слід виділяти первинних – тих, що мають власні водозбірні споруди і відповідне обладнання для забору води, та вторинних – тих, що таких споруд і обладнання не мають, отримують воду з водозабірних споруд первинних водокористувачів і скидають стічні води в їхні системи на погоджених умовах.

Важливе значення має вивчення видів права водокористування. Слід знати класифікацію цих видів залежно від мети користування, суб'єктного складу, строків здійснення права, умов надання водного об'єкта в користування, а також правовий режим кожного з визначених видів.

Логічним продовженням розгляду видів права водокористування є вивчення системи прав та обов'язків водокористувачів, а також підстав обмеження, зміни або зупинення цих прав. Обмеження, зміна або зупинення прав водокористувачів можливі лише на визначених у законі підставах, наприклад, у разі маловоддя, загрози поширення інфекційних захворювань тощо. Застосовувати такі заходи можуть лише спеціально уповноважені на це суб'єкти.

Одним із найбільш складних питань у рамках теми, що вивчається, є визначення підстав і порядку виникнення права водокористування. Зокрема, слід розглянути порядок погодження та видачі дозволу на право водокористування, його основні стадії (етапи); коло органів, які видають дозволи на право водокористування, особливості надання в користування водних об'єктів загальнодержавного й місцевого значення; підстави і порядок припинення права водокористування.

Реформування відносин власності на природні об'єкти торкнулося й водних відносин, тому положення чинного Водного кодексу України, згідно з якими всі води (водні об'єкти) є державною власністю, втратили силу. Слід мати на увазі, що, відповідно до ЦК і ЗК України, водні об'єкти можуть перебувати також у комунальній і приватній власності та визначити режим такої власності, повторивши відповідну тему Загальної частини.

Водні об'єкти можуть передаватися в оренду, тому необхідно звернути увагу і на цей вид права водокористування та з'ясувати правове регулювання оренди водних об'єктів.

При вивченні основних положень правової охорони вод слід звернути увагу на види шкідливого впливу на води (водні об'єкти) – забруднення, засмічення та вичерпання вод, а також систему заходів, які становлять зміст правової охорони вод. Основними напрямками правової охорони вод є такі: охорона морських вод; охорона підземних вод; охорона рибогосподарських водних об'єктів; охорона вод при здійсненні сільськогосподарської діяльності; охорона вод від шкідливого впливу промислових об'єктів; охорона лікувальних водних об'єктів; охорона водних об'єктів, що є джерелами питного водопостачання. Відповідно слід знати заходи, які законодавство вимагає вживати в кожному напрямку, а також визначені ВК України шляхи попередження шкідливої дії вод і подолання наслідків такої дії.

Аналіз проблем відповідальності за порушення водного законодавства та видів його порушень має ґрунтуватися на знаннях, отриманих при вивченні Загальної частини екологічного права, з урахуванням специфіки регулювання водних відносин.

З цієї теми передбачений наступний перелік тематики індивідуальних навчально-дослідних завдань (на вибір та складання плану відповіді відводиться 1 година академічного часу):

11. Колізії між водним і земельним законодавством і шляхи їх вирішення.

12. Проблеми реалізації права приватної і комунальної власності на води.

13. Правове регулювання водопостачання для питних і побутових потреб населення та якості питної води.

14. Правовий режим водних об'єктів, віднесених до категорії лікувальних.

15. Правова охорона підземних вод.

16. Правова охорона внутрішніх і територіальних вод України.

17. Правове регулювання використання вод для потреб гідроенергетики і водного транспорту.

18. Правовий режим використання водних об'єктів для потреб рибного і мисливського господарства.

19. Підстави і порядок обмеження загального водокористування.

20. Правове регулювання оренди водних об'єктів.

При опрацюванні зазначених питань та виконанні ІНДЗ слід скористатися переліком рекомендованої до теми літератури.

Рекомендована література:

Основна:

1. Конституція України [Текст] : за станом на 1 березня 2009 р. / Верховна Рада України. – Офіц. Вид. – К. : Парлам. Вид-во, 2009. – 67 с.

2. Конвенція по морському праву от 30 апреля 1982 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.un.org/russian/document/convents/lawsea.html.

3. Водний кодекс України від 6 червня 1995 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
4. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
5. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] : Закон України від 25 липня 1991 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

Додаткова:

1. Аніщенко В.О., Олійник О.І., Зенченко О.О. Екологічне право: Навчальний посібник. 2-ге видання, доповнене – Чернігів: Десна Поліграф, 2015. – 264 с.
2. Гетьман А.П. (ред.) Екологічне право - Харків: "Право" 2013. - 432 с.
3. Гетьман А.П., Разметаєва С.В., Анісімова Г.В. Навчально-методичний посібник з Екологічного права України - Харків: "Право", 2012.- 93с.
4. Камінська Н.В. Екологічне право [Текст]: навч. Посібник /Н.В.Камінська, А.І.Камінський, І.С.Куненко.- Вид.2-ге, доп. І перероб.- Київ: Дакор, 2013.- 247 с.
5. Кобецька Н.Р. Екологічне право України. Підручник. 2-ге видання, перероблене і доповнене. Київ. Видавництво: Юрінком Інтер, 2009. — 352 с.
6. Рябець К.А. Екологічне право України Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 438 с.
7. Сурілова О.О. Порівняльне екологічне право. Навчальний посібник. — О.: Видавництво:"Фенікс", 2010 рік, 220 с.

Розділ 4. Правова охорона лісів, рослинного та тваринного світу, атмосферного повітря

Тема 13. Правовий режим використання і охорона лісів та інших об'єктів рослинного світу

Із бюджету часу на самостійну роботу з даної теми виділяються 2 (дві) академічні години. За цей час курсанти (студенти) мають вивчити такі питання:

1. Ліс як об'єкт правової охорони і використання. Поняття державного лісового фонду.
2. Поділ лісів на групи та їх правовий режим.
3. Право використання лісових ресурсів та його види.
4. Право побічного лісокористування.
5. Захист прав суб'єктів лісових відносин.
6. Правова охорона лісів.
7. Юридична відповідальність за порушення лісового законодавства.
8. Рослинний світ як об'єкт правової охорони та використання
9. Правове регулювання використання та охорони рослинного світу
10. Управління і контроль у сфері охорони та використання рослинного світу

11. Юридична відповідальність за порушення законодавства про рослинний світ

При самостійному засвоєнню теми слід звернути увагу на основні проблеми:

1. Співвідношення норм Закону України «Про рослинний світ» і Лісового кодексу України.
2. Випадки, в яких ліси можуть перебувати у приватній власності.
3. Органи, які забезпечують державне управління в галузі використання та охорони рослинного світу.
4. Суб'єкти, які можуть здійснювати постійне лісокористування.
5. Коло прав та обов'язків постійних і тимчасових лісокористувачів.
6. Розрахункова лісосіка та порядок її визначення.
7. Випадки, в яких для здійснення спеціального лісокористування необхідно отримати лісовий квиток, а в яких – лісорубний квиток. Чим відрізняється лісорубний ордер від лісорубного квитка? Які органи їх надають?
8. Порядок здійснення побічних лісових користувань і заготівлі другорядних лісових матеріалів.
9. Збір за спеціальне лісокористування: порядок обчислення, перерахунку та сплати згідно чинного Податкового кодексу України.
10. Порядок ведення та юридичне значення Червоної книги України.

Вивчення базових термінів флороохоронного законодавства передбачає насамперед визначення правового поняття «рослинний світ». Зверніть увагу, що в цьому випадку юридична категорія не збігається з визначенням рослинного світу в біологічному розумінні, оскільки Закон України «Про рослинний світ» поширюється також на гриби, які рослинами не є. Крім того, слід знати, що сільськогосподарські рослини не є об'єктами флороохоронних відносин, а їхній правовий режим встановлюється, головним чином, актами цивільного і аграрного права. Для отримання повного уявлення про систему регулювання флороохоронних відносин, крім Закону України «Про рослинний світ» і ЛК України, потрібно також звернутися до законів «Про Червону книгу України», «Про природно-заповідний фонд» і повторити матеріал з основ земельного права. Зокрема, завдяки цьому може бути досягнуте повне й правильне розуміння інституту права власності на об'єкти рослинного світу, права користування рослинним світом.

Центральне місце серед відносин з приводу використання та охорони рослинного світу займають лісові відносини, що пояснюється екологічною значущістю лісу як природного комплексу та важливістю лісових ресурсів для економіки держави. При цьому Закон України «Про рослинний світ» містить загальні положення щодо всіх відносин з приводу використання та охорони рослинного світу, а норми Лісового кодексу України мають спеціальний характер і стосуються лісової рослинності та лісу як комплексного природного утворення.

Ліси України можуть перебувати в державній, приватній і комунальній власності. Студентам слід пригадати загальні положення про власність на природні ресурси і, спираючись на норми ЗК і ЛК України, з'ясувати, як розмежовуються державні і комунальні ліси, які ділянки лісу можуть перебувати в приватній власності, а також врахувати встановлені для власників лісів обмеження в користуванні та розпорядженні лісами.

Право лісокористування може розглядатися в об'єктивному (як правовий інститут) і суб'єктивному (як право конкретного лісокористувача) значеннях. Об'єктно-суб'єктний склад відносин лісокористування залежить від виду лісокористування.

Насамперед розрізняють загальне та спеціальне лісокористування. Спеціальне лісокористування у свою чергу поділяється на постійне (без заздалегідь встановленого строку) та тимчасове (на певний строк). Слід пам'ятати, що чинна редакція ЛК допускає право постійного користування лісами лише для державних і комунальних спеціалізованих лісогосподарських підприємств або державних чи комунальних підприємств, в яких створені спеціалізовані лісогосподарські підрозділи. Саме постійні лісокористувачі мають виключне право на заготівлю деревини. Вони ж наділені найбільш широким колом обов'язків стосовно охорони, захисту та відновлення лісів.

Тимчасове лісокористування буває довгостроковим (до 50 років) і короткостроковим (до 1 року). Таке користування здійснюється для визначених ЛК потреб без вилучення земельних ділянок лісогосподарського призначення у постійних лісокористувачів. Тобто при укладенні договору чи видачі дозволу на користування не відбувається передача права володіння відповідною земельною ділянкою – надається право лише користуватися відповідним лісовим ресурсом для потреб мисливського господарства, культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних та освітньо-виховних цілей, проведення науково-дослідних робіт (довгострокове користування), для заготівлі другорядних лісових матеріалів, побічних лісових користувань та інших потреб (короткострокове користування).

Підстави та порядок виникнення права лісокористування залежать від виду лісокористування. Особливу увагу слід звернути на порядок видачі та призначення лісорубного квитка і лісового квитка. Далі необхідно вивчити положення, які стосуються підстав припинення права лісокористування, плати за спеціальне лісокористування організації та порядку ведення лісового господарства.

Завершується розгляд положень флороохоронного законодавства питаннями правової охорони рослинного світу загалом і лісів зокрема та положеннями про відповідальність за порушення законодавства про охорону та використання рослинного світу.

З цієї теми передбачений наступний перелік тематики індивідуальних навчально-дослідних завдань (на вибір та складання плану відповіді відводиться 1 година академічного часу):

1. Трансформація правового режиму відносин з приводу використання та охорони рослинного світу в період незалежності України.
 2. Розмежування лісів державної і комунальної власності.
 3. Правовий режим приватної власності на ліси в Україні.
 4. Особливості правового режиму земельних ділянок лісогосподарського призначення.
 5. Правове регулювання використання та охорони нелісової рослинності в межах населених пунктів.
 6. Функціональний поділ лісів і його юридичне значення.
 7. Поняття та зміст лісовпорядкування.
 8. Поняття, призначення та порядок ведення державного лісового кадастру.
 9. Заготівля деревини як вид спеціального використання лісових ресурсів.
 10. Правове регулювання здійснення заготівлі побічних лісових користувань і заготівлі другорядних лісових матеріалів.
 11. Правове забезпечення лісовідновлення.
 12. Особливості майнової відповідальності за порушення лісового законодавства.
- При опрацюванні зазначених питань та виконанні ІНДЗ слід скористатися переліком рекомендованої до теми літератури.

Рекомендована література:

Основна:

1. Конституція України [Текст] : за станом на 1 березня 2009 р. / Верховна Рада України. – Офіц. Вид. – К. : Парлам. Вид-во, 2009. – 67 с.
2. Кримінальний кодекс України в ред. 11.03.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=2341-14>.
3. Лісовий кодекс України [Текст] : за станом на 8 лютого 2006 року // Урядовий кур'єр. – 2006. – 18 лютого.
4. Про мораторій на проведення суцільних рубок на гірських схилах в ялицево-букових лісах карпатського регіону [Електронний ресурс] : Закон України від 10 лютого 2000 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
5. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] : Закон України від 25 липня 1991 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
6. Про природно-заповідний фонд [Електронний ресурс] : Закон України від 16 липня 1992 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
7. Про рослинний світ [Електронний ресурс] : Закон України від 9 квітня 1999 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
8. Про Червону книгу України [Електронний ресурс] : Закон України від 7 лютого 2002 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

9. Цивільний кодекс України в ред. 12.03.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=435-15>.
10. Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля [Електронний ресурс] : постанова Пленуму Верховного Суду України від 10 грудня 2004 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=435-15>.

Додаткова:

1. Аніщенко В.О., Олійник О.І., Зенченко О.О. Екологічне право: Навчальний посібник. 2-ге видання, доповнене – Чернігів: Десна Поліграф, 2015. – 264 с.
2. Гетьман А.П. (ред.) Екологічне право - Харків: "Право" 2013. - 432 с.
3. Гетьман А.П., Разметаєва С.В., Анісімова Г.В. Навчально-методичний посібник з Екологічного права України - Харків: "Право", 2012.- 93с.
4. Камінська Н.В. Екологічне право [Текст]: навч. Посібник /Н.В.Камінська, А.І.Камінський, І.С.Куненко.- Вид.2-ге, доп. І перероб.- Київ: Дакор, 2013.- 247 с.
5. Кобецька Н.Р. Екологічне право України. Підручник. 2-ге видання, перероблене і доповнене. Київ. Видавництво: Юрінком Інтер, 2009. — 352 с.
6. Рябець К.А. Екологічне право України Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 438 с.
7. Сурілова О.О. Порівняльне екологічне право. Навчальний посібник. — О.: Видавництво:"Фенікс", 2010 рік, 220 с.

Тема 14. Правовий режим використання та охорона тваринного світу

Із бюджету часу на самостійну роботу з даної теми виділяються 2 (дві) академічні години. За цей час курсанти (студенти) мають вивчити такі питання:

1. Тваринний світ як об'єкт правової охорони та використання.
2. Поняття та види користування тваринним світом.
3. Правове регулювання мисливства.
4. Правове регулювання рибальства.
5. Правове регулювання інших видів використання тваринного світу.
6. Правові заходи охорони тваринного світу.
7. Контроль у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу.
8. Відповідальність за порушення законодавства про охорону, використання і відтворення тваринного світу.

При самостійному засвоєнню теми слід звернути увагу на основні проблеми:

1. Випадки, в яких відносини з приводу тварин, їх частин і продуктів життєдіяльності мають характер еколого-правових і регулюються фауністичним законодавством.
2. Особливості права власності на об'єкти тваринного світу.

3. Органи, які здійснюють управління в галузі використання та охорони тваринного світу.
4. Документи, що посвідчують законність здійснення полювання.
5. Заходи охорони тваринного світу, що передбачені при здійсненні мисливства і полювання.
6. Порядок використання мисливських угідь.
7. Види рибальства, що передбачені чинним законодавством, порядок їх здійснення.
8. Вимоги щодо обігу об'єктів тваринного світу, що встановлені чинним законодавством.
9. Правомочності, які надаються іноземцям, щодо використання об'єктів тваринного світу в Україні.
10. Заходи відповідальності, що передбачені за порушення законодавства про тваринний світ.

Загальна характеристика права використання тваринного світу включає визначення поняття «тваринний світ» (необхідно взяти до уваги, що воно не охоплює сільськогосподарських та інших свійських тварин, проте включає об'єкти дикої фауни, що утримуються в неволі або напіввільних умовах), кола об'єктів тваринного світу та суб'єктів його використання. Використання об'єктів тваринного світу в Україні можливо як на праві власності, так і на праві користування. Власниками об'єктів тваринного світу є держава, територіальні громади, фізичні та юридичні особи, зокрема й іноземні, які набули права власності на законних підставах. Коло користувачів об'єктів тваринного світу законодавством не обмежується також, хоча в деяких випадках вимагається наявність спеціальної фауністичної правосуб'єктності громадян та юридичних осіб. Наприклад, здійснення полювання зі зброєю можливе лише з 21 року.

Особливу увагу слід звернути на правове регулювання видів права використання тваринним світом. Загальне використання здійснюється без вилучення об'єктів тваринного світу з навколишнього середовища (крім любительського і спортивного рибальства, у водоймах загального користування в межах встановлених обсягів допустимого вилову) з метою задоволення естетичних, рекреаційних, оздоровчих та інших потреб.

Спеціальне використання тваринного світу здійснюється з вилученням об'єктів тваринного світу з навколишнього середовища. Відповідно до закону передбачаються такі види спеціального використання об'єктів тваринного світу: мисливство; рибальство, включаючи добування водних безхребетних тварин; використання об'єктів тваринного світу в наукових, культурно-освітніх, виховних та естетичних цілях; використання корисних властивостей життєдіяльності тварин – природних санітарів середовища, запилювачів рослин тощо; використання диких тварин з метою отримання продуктів їх життєдіяльності; добування (придбання) диких тварин з метою їх утримання і розведення у напіввільних умовах чи в неволі.

Перш ніж переходити до аналізу конкретних видів використання об'єктів тваринного світу, рекомендується визначити підстави та порядок

виникнення права власності та права користування тваринним світом, а також підстави припинення цих прав.

Далі слід окремо розглянути правове регулювання мисливства та рибальства, звернувшись при цьому до спеціальних актів законодавства, що регулюють ці питання. Зокрема, необхідно встановити відмінності між поняттями «мисливство» і «полювання», «рибальство» і «ведення рибного господарства», з'ясувати, які органи видають дозволи на здійснення вказаних видів використання тваринного світу, підстави їх припинення тощо.

Вимоги щодо охорони тваринного світу передбачені різними актами законодавства. При їх вивченні потрібно звернути увагу як на загальні положення, так і на правила охорони тваринного світу при здійсненні мисливства, рибальства та інших видів використання тваринного світу, а також розглянути заходи юридичної відповідальності за порушення законодавства України про тваринний світ.

З цієї теми передбачений наступний перелік тематики індивідуальних навчально-дослідних завдань (на вибір та складання плану відповіді відводиться 1 година академічного часу):

1. Особливості здійснення рибальства та водного добувного промислу в територіальних і внутрішніх морських водах України.
2. Правове регулювання розведення диких тварин у неволі та створення зоологічних колекцій.
3. Правове регулювання використання корисних властивостей життєдіяльності тварин.
4. Правовий режим використання мисливських угідь в Україні.
5. Правове регулювання здійснення рибальства у виключній (морській) економічній зоні України.
6. Порядок виникнення та припинення права власності на об'єкти тваринного світу.
7. Порядок і умови здійснення полювання іноземцями в Україні.
8. Правове регулювання здійснення любительського рибальства.
9. Особливості правового режиму використання та охорони тварин, занесених до Червоної книги України.

При опрацюванні зазначених питань та виконанні ІНДЗ слід скористатися переліком рекомендованої до теми літератури.

Рекомендована література:

Основна:

1. Конституція України [Текст] : за станом на 1 березня 2009 р. / Верховна Рада України. – Офіц. Вид. – К. : Парлам. Вид-во, 2009. – 67 с.
2. Конвенція по морському праву от 30 апреля 1982 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.un.org/russian/document/convents/lawsea.html.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=80731-10>.

4. Про мисливське господарство та полювання [Електронний ресурс] : Закон України від 22 лютого 2000 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

5. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] : Закон України від 25 липня 1991 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

6. Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них [Електронний ресурс] : Закон України від 6 лютого 2003 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

7. Про тваринний світ [Електронний ресурс] : Закон України від 13 грудня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

8. Про Червону книгу України [Електронний ресурс] : Закон України від 7 лютого 2002 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

9. Цивільний кодекс України в ред. 12.03.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=435-15>.

10. Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довілля [Електронний ресурс] : постанова Пленуму Верховного Суду України від 10 грудня 2004 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=435-15>.

Додаткова:

1. Аніщенко В.О., Олійник О.І., Зенченко О.О. Екологічне право: Навчальний посібник. 2-ге видання, доповнене – Чернігів: Десна Поліграф, 2015. – 264 с.

2. Гетьман А.П. (ред.) Екологічне право - Харків: "Право" 2013. - 432 с.

3. Гетьман А.П., Разметаєва С.В., Анісімова Г.В. Навчально-методичний посібник з Екологічного права України - Харків: "Право", 2012.- 93с.

4. Камінська Н.В. Екологічне право [Текст]: навч. Посібник /Н.В.Камінська, А.І.Камінський, І.С.Куненко.- Вид.2-ге, доп. І перероб.- Київ: Дакор, 2013.- 247 с.

5. Кобецька Н.Р. Екологічне право України. Підручник. 2-ге видання, перероблене і доповнене. Київ. Видавництво: Юрінком Інтер, 2009. — 352 с.

6. Рябець К.А. Екологічне право України Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 438 с.

7. Сурілова О.О. Порівняльне екологічне право. Навчальний посібник. — О.: Видавництво:"Фенікс", 2010 рік, 220 с.

Тема 15. Правове регулювання охорони атмосферного повітря

Із бюджету часу на самостійну роботу з даної теми виділяються 2 (дві) академічні години. За цей час курсанти (студенти) мають вивчити такі питання:

1. Атмосферне повітря як об'єкт використання та правової охорони.
2. Стандартизація і нормування використання та охорони атмосферного повітря.
3. Правові заходи охорони атмосферного повітря.
4. Контроль в галузі охорони повітря.
5. Юридична відповідальність за порушення законодавства про охорону атмосферного повітря.

При самостійному засвоєнню теми слід звернути увагу на основні проблеми:

Визначення поняття “правова охорона атмосферного повітря”.

Чи може бути атмосферне повітря об'єктом права власності?

Порядок встановлення лімітів використання атмосферного повітря як сировини основного виробничого призначення.

Характеристика механізм встановлення та справляння екологічного податку за викиди в атмосферне повітря стаціонарними та пересувними джерелами.

Органи, які здійснюють управління в галузі охорони атмосферного повітря.

Особливості правового режиму функціонування пересувних і стаціонарних джерел забруднення атмосферного повітря.

Заходи, що передбачені з метою охорони атмосферного повітря від шкідливого впливу фізичних і біологічних факторів.

Облік об'єктів, що можуть шкідливо вплинути на стан атмосферного повітря.

Порядок здійснення діяльності, спрямованої на штучні зміни стану атмосфери та атмосферних явищ.

Заходи відповідальності, що встановлені за порушення законодавства про охорону атмосферного повітря.

Поняття правової охорони атмосферного повітря та її законодавче забезпечення передбачено, головним чином, у Законі України “Про охорону атмосферного повітря. Проте слід врахувати й інші законодавчі акти, які визначають питання охорони атмосферного повітря від забруднення стаціонарними та пересувними джерелами. Необхідно пам'ятати також, що названий закон не регулює відносини з приводу повітря жилих, виробничих та інших приміщень, повітря, що знаходиться в компресорах, балонах тощо.

Питання щодо можливості привласнення атмосферного повітря і, відповідно, існування права власності на цей об'єкт є спірним. З одного боку, в ст. 13 Конституції України передбачено, що атмосферне повітря є об'єктом виключної власності народу України, з іншого – фізичні властивості цього природного ресурсу такі, що не дають можливості для його індивідуалізації та відособлення. Студентам рекомендується розглянути наявні погляди та

визначитися з власним підходом щодо проблеми, а також порівняти категорії «атмосферне повітря в межах території України» та «повітряний простір України».

Екологічні суспільні відносини щодо використання атмосферного повітря не потребують узагальнюючого правового регулювання, вони врегульовані лише настільки, наскільки це необхідно для підтримання та забезпечення екологічної безпеки, створення сприятливих умов для життєдіяльності, запобігання шкідливому впливу на життя і здоров'я людини. Саме через це в законі «Про охорону атмосферного повітря відсутній самостійний розділ про використання атмосферного повітря.

У той же час атмосферне повітря використовується у хімічній та металургійній промисловості, машинобудуванні, енергетиці, транспортній галузі, слугує природним резервуаром для викидів забруднюючих речовин, зазнає впливу діяльності, спрямованої на штучну зміну стану атмосфери та атмосферних явищ у господарських цілях тощо. У рамках загального природокористування атмосферне повітря є неодмінною природною умовою життя людей, складовою частиною безпечного навколишнього середовища.

Саме тому важливими для розуміння теми є положення щодо правового регулювання лімітів використання атмосферного повітря та викидів забруднюючих речовин, особливостей правового режиму функціонування стаціонарних і пересувних джерел забруднення, статусу суб'єктів права використання атмосферного повітря, насамперед їхніх прав та обов'язків щодо використання атмосферного повітря.

Вивчаючи правове регулювання стандартизації та нормування у сфері використання та охорони атмосферного повітря, слід з'ясувати поняття екологічних стандартів у сфері використання та охорони атмосферного повітря, мету і порядок їх встановлення, сутність та види екологічних нормативів, їх відмінність від екологічних стандартів. Завершення роботи над темою потребує детального опрацювання атмосфероохоронних заходів превентивного, дозвільного, відновлювального, стимулюючого та контрольного характеру. Оскільки рух повітряних мас відбувається незалежно від державних кордонів, важливими складовими у механізмі правової охорони атмосферного повітря є міжнародні норми, спрямовані на зменшення шкідливих впливів на озоновий шар, на стан клімату тощо.

З цієї теми передбачений наступний перелік тематики індивідуальних навчально-дослідних завдань (на вибір та складання плану відповіді відводиться 1 година академічного часу):

1. Правове регулювання діяльності, що впливає на погоду і клімат.
2. Правові засади охорони озонового шару: національне і міжнародно-правове регулювання.
3. Поняття та порядок організації моніторингу у сфері охорони атмосферного повітря.
4. Кіотський протокол до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та його значення для України.

5. Правова охорона атмосферного повітря від забруднення пересувними джерелами.
 6. Правова охорона атмосферного повітря при здійсненні космічної діяльності.
 7. Відшкодування шкоди, заподіяної порушеннями законодавства про атмосферне повітря.
 8. Організаційно-економічні заходи щодо охорони атмосферного повітря.
 9. Нормативи екологічної безпеки атмосферного повітря.
- При опрацюванні зазначених питань та виконанні ІНДЗ слід скористатися переліком рекомендованої до теми літератури.

Рекомендована література:

Основна:

1. Конституція України [Текст] : за станом на 1 березня 2009 р. / Верховна Рада України. – Офіц. Вид. – К. : Парлам. Вид-во, 2009. – 67 с.
2. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку від 14 червня 1992 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=995_455.
3. Стокгольмська декларація (щодо питань навколишнього середовища) від 16 червня 1972 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=995_454.
4. Кримінальний кодекс України в ред. 11.03.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=2341-14>.
5. Про охорону атмосферного повітря [Електронний ресурс] : Закон України від 21 червня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

Додаткова:

1. Аніщенко В.О., Олійник О.І., Зенченко О.О. Екологічне право: Навчальний посібник. 2-ге видання, доповнене – Чернігів: Десна Поліграф, 2015. – 264 с.
2. Гетьман А.П. (ред.) Екологічне право - Харків: "Право" 2013. - 432 с.
3. Гетьман А.П., Разметаєва С.В., Анісімова Г.В. Навчально-методичний посібник з Екологічного права України - Харків: "Право", 2012.- 93с.
4. Камінська Н.В. Екологічне право [Текст]: навч. Посібник /Н.В.Камінська, А.І.Камінський, І.С.Куненко.- Вид.2-ге, доп. І перероб.- Київ: Дакор, 2013.- 247 с.
5. Кобецька Н.Р. Екологічне право України. Підручник. 2-ге видання, перероблене і доповнене. Київ. Видавництво: Юрінком Інтер, 2009. — 352 с.
6. Рябець К.А. Екологічне право України Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 438 с.
7. Сурілова О.О. Порівняльне екологічне право. Навчальний посібник. — О.: Видавництво:"Фенікс", 2010 рік, 220 с.

Тема 16. Правовий режим використання та охорони природних ресурсів й умов територій, що підлягають особливій охороні

Із бюджету часу на самостійну роботу з даної теми виділяються 6 (шість) академічних годин. За цей час курсанти (студенти) мають вивчити такі питання:

1. Поняття та основні складові національної екологічної мережі України.
2. Природні території та об'єкти особливої державної охорони як ключові території екомережі.
3. Природно-заповідний фонд України.
4. Курортні та лікувально-оздоровчі території.
5. Рекреаційні зони.
6. Водоохоронні зони.
7. Полезахисні природні (лісові) смуги.
8. Види тварин і рослин, занесені до Червоної книги України.
9. Природні рослинні угруповання, занесені до Зеленої книги України.
10. Водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, як місця перебування водоплавних птахів.
11. Природні об'єкти, що мають особливу наукову цінність.
12. Відновлювані території, що підлягають включенню до національної екомережі України.
13. Юридична відповідальність за порушення законодавства в галузі охорони природно-заповідного фонду України.

При самостійному засвоєнню теми слід звернути увагу на основні проблеми:

1. Визначення понять: «заповідник», «біосферний заповідник», «національний природний парк», «заказник», «регіональний ландшафтний парк», «пам'ятка природи», «заповідне урочище», «зоологічний парк», «ботанічний сад», «дендрологічний парк», «парк-пам'ятник садово-паркового мистецтва».
2. Визначення екологічної мережі та територій які до неї входять.
3. Особливості правового режиму біосферних заповідників.
4. Території та об'єкти природно-заповідного фонду, які можуть перебувати у приватній власності.
5. Органи, які здійснюють управління територіями та об'єктами природно-заповідного фонду.
6. Порядок створення та оголошення територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Яке правове значення має класифікація територій та об'єктів природно-заповідного фонду?
7. Заходи відповідальності, що передбачені за порушення законодавства про природно-заповідний фонд.
8. Систему засобів забезпечення формування, збереження та раціонального використання екологічної мережі України.
9. Визначення понять «рекреаційна зона», «лікувально-оздоровча зона», «рекреаційна зона», «лікувальні природні ресурси».

10. Юридичні ознаки курорту або курортної зони. Види курортних зон та особливості їх правового режиму.

11. Склад земель рекреаційного призначення.

12. Зони, що виділяються в межах округів санітарної охорони курортів.

13. Державний облік, контроль і спостереження як форми правової охорони курортних, лікувально-оздоровчих і рекреаційних зон.

14. Суб'єкти-користувачі курортних і лікувально-оздоровчих територій.

15. Види відповідальності, що передбачені за порушення санітарно-курортного законодавства.

Поняття екологічної мережі є відносно новим для законодавства України і впроваджене з урахуванням європейського досвіду в сфері охорони довкілля. Екологічною мережею України є єдина територіальна система, яка утворюється з метою поліпшення умов для формування та відновлення довкілля, підвищення природно-ресурсного потенціалу території України, збереження ландшафтного та біорозмаїття, місць оселення та зростання цінних видів тваринного і рослинного світу, генетичного фонду, шляхів міграції тварин через поєднання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також інших територій, які мають особливу цінність для охорони навколишнього природного середовища і, відповідно до законів та міжнародних зобов'язань України, підлягають особливій охороні. Необхідно знати, з яких елементів складається екологічна мережа, як вони між собою пов'язані та який правовий режим для них встановлено.

Території та об'єкти природно-заповідного фонду є найважливішою складовою екологічної мережі, тому саме правовому регулюванню з приводу їх використання і охорони слід приділити основну увагу. Загальна правова класифікація територій та об'єктів природно-заповідного фонду передбачає їх поділ на:

а) території та об'єкти, що мають природне походження та штучно створені;

б) території та об'єкти загальнодержавного і місцевого значення.

Поряд з цільовим призначенням віднесення території або об'єкта до вказаних класифікаційних груп має вирішальне значення для їх правового режиму.

Слід врахувати, що території та об'єкти природно-заповідного фонду перебувають переважно у державній власності, проте деякі з них можуть належати також до комунальної або приватної власності. При цьому об'єкти, створені до прийняття закону про природно-заповідний фонд, приватизації не підлягають.

Вивчивши загальні положення, які характеризують природно-заповідний фонд, необхідно перейти до аналізу правових засад функціонування окремих видів територій та об'єктів природно-заповідного фонду, зокрема природних заповідників, біосферних заповідників, національних природних парків, регіональних ландшафтних парків (при цьому також потрібно враховувати зонування вказаних природно-заповідних територій), заказників, заповідних

урочищ, пам'яток природи, ботанічних садів, дендрологічних парків, зоологічних парків і парків-пам'ятників садово-паркового мистецтва.

Порядок створення та оголошення територій і об'єктів природно-заповідного фонду доволі складний і включає низку стадій, які необхідні для обґрунтованого прийняття рішення Президентом України (у разі створення чи оголошення територій та об'єктів загальнодержавного значення), Верховною Радою Автономної Республіки Крим чи обласною радою (територій та об'єктів місцевого значення).

Правова охорона територій і об'єктів природно-заповідного фонду передбачає низку заходів, пов'язаних як безпосередньо з їх функціонуванням, так і з охороною від шкідливих антропогенних впливів. Важливе місце в охоронному механізмі екологічних правовідносин займають заходи відповідальності.

Законодавство про рекреаційні, лікувально-оздоровчі зони та курорти має комплексний характер і складається з низки нормативно-правових актів. Більшість з них тією чи іншою мірою вже вивчалися в попередніх темах, оскільки регулюють питання охорони і використання земельних, водних та інших ресурсів, які і є складовими частинами рекреаційних, лікувально-оздоровчих зон і курортів.

Для отримання повного уявлення про правовий режим курортів необхідно вивчити поняття “лікувальні ресурси (фактори)”, їх види (особливо цінні, унікальні та загальнопоширені) та типи (бальнеологічні, кліматичні, грязьові тощо). Крім підтвердженої у встановленому законом порядку наявності лікувальних ресурсів, юридичними ознаками курорту також є розташування необхідної для використання зазначених ресурсів і лікування людей об'єктів інфраструктури та оголошення території курортом з визначенням меж і правового режиму використання.

За характером природних ресурсів курорти поділяються на курорти загальнодержавного і місцевого значення. Залежно від спеціалізації або медичного профілю відокремлюються курорти загального призначення та спеціалізовані для лікування конкретних захворювань.

Порядок створення курорту охоплює декілька самостійних етапів, тому слід вивчити послідовність і зміст кожної стадії, а також суб'єктів, компетентних здійснювати відповідні дії і приймати рішення про створення курорту загальнодержавного чи місцевого значення.

Наявність лікувальних ресурсів також є обов'язковою ознакою лікувально-оздоровчих зон, однак останні, на відміну від курортів, не завжди мають необхідну інфраструктуру, тому юридичний статус курорту їм не присвоюється. Звідси такі території розглядаються як резервні – на них у майбутньому можуть бути створені курорти.

Розглядаючи поняття рекреаційних зон та їх юридичні ознаки, необхідно враховувати, що це території, які призначені для масового відпочинку людей і туризму. Природним ресурсам цих зон притаманні певні властивості, які справляють благотворний вплив на здоров'я людини, відновлюючи її життєві, психофізичні сили, працездатність. Склад

рекреаційних зон (земель рекреаційного призначення) та їх правовий режим деталізується у ЗК України.

Усі названі території мають особливу, відповідно, лікувально-оздоровчу, рекреаційну, естетичну, наукову цінність і становлять єдиний лікувально-рекреаційний фонд України.

Для отримання повного уявлення про правовий режим цих територій слід повторити питання щодо права власності на землі рекреаційного й лікувально-оздоровчого призначення, особливості використання природних ресурсів у межах рекреаційних і лікувально-оздоровчих зон та курортів.

Правова охорона рекреаційних, курортних і лікувально-оздоровчих зон становить стрижневу основу правової регламентації відносин щодо використання природних ресурсів цих територій. Необхідно визначити вимоги до господарської діяльності, що проводиться в межах рекреаційних, лікувально-оздоровчих зон і курортів, обмеження, які встановлюються для власників і користувачів природних ресурсів, заходи відповідальності за порушення санітарно-курортного та рекреаційного законодавства.

З цієї теми передбачений наступний перелік тематики індивідуальних навчально-дослідних завдань (на вибір та складання плану відповіді відводиться 1 година академічного часу):

1. Міжнародне співробітництво в сфері формування, збереження та раціонального використання об'єктів екологічної мережі.

2. Правовий режим водно-болотних угідь, що мають міжнародне значення переважно як середовище існування водоплавних птахів.

3. Принципи формування, збереження та раціонального використання екологічної мережі.

4. Природно-заповідні території Чернігівщини та правові проблеми їх функціонування.

5. Правовий режим охоронних зон територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

6. Правове забезпечення науково-дослідних робіт на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду.

7. Шляхи вдосконалення економічного забезпечення функціонування територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

8. Особливості юридичної відповідальності за порушення законодавства про природно-заповідний фонд України.

9. Правовий режим земель рекреаційного призначення.

10. Правовий режим земель лікувально-оздоровчого призначення.

11. Система і компетенція органів державного управління у сфері курортної і рекреаційної діяльності.

12. Повноваження місцевого самоврядування у галузі курортної і рекреаційної діяльності.

13. Особливості організації курортно-рекреаційної діяльності в Автономній Республіці Крим.

14. Правове регулювання відшкодування шкоди, заподіяної природним об'єктам у межах лікувально-оздоровчих, рекреаційних і курортних територій.

15. Принципи державної політики у сфері курортної справи.
16. Порядок створення курорту.
17. Правовий режим округів санітарної охорони курортів.
18. Зонування рекреаційних територій.

При опрацюванні зазначених питань та виконанні ІНДЗ слід скористатися переліком рекомендованої до теми літератури.

Рекомендована література:

Основна:

1. Конституція України [Текст] : за станом на 1 березня 2009 р. / Верховна Рада України. – Офіц. Вид. – К. : Парлам. Вид-во, 2009. – 67 с.
2. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку від 14 червня 1992 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=995_455.
3. Стокгольмська декларація (щодо питань навколишнього середовища) від 16 червня 1972 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=995_454.
4. Конвенція про доступ до інформації і участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, від 25 червня 1998 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
5. Водний кодекс України від 6 червня 1995 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
6. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=80731-10>.
8. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
9. Кримінальний кодекс України в ред. 11.03.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=2341-14>.
10. Лісовий кодекс України [Текст] : за станом на 8 лютого 2006 року // Урядовий кур'єр. – 2006. – 18 лютого.
11. Про екологічну експертизу [Електронний ресурс] : Закон України від 9 лютого 1995 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
12. Про екологічну мережу України [Електронний ресурс] : Закон України від 24 червня 2004 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
13. Про курорти [Електронний ресурс] : Закон України від 15 жовтня 2000 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
14. Про об'єкти підвищеної небезпеки [Електронний ресурс] : Закон України від 18 січня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

15. Про охорону атмосферного повітря [Електронний ресурс] : Закон України від 21 червня 2001 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

16. Про охорону земель [Електронний ресурс] : Закон України від 19 червня 2003 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

17. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] : Закон України від 25 липня 1991 року. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

Додаткова:

1. Аніщенко В.О., Олійник О.І., Зенченко О.О. Екологічне право: Навчальний посібник. 2-ге видання, доповнене – Чернігів: Десна Поліграф, 2015. – 264 с.

2. Гетьман А.П. (ред.) Екологічне право - Харків: "Право" 2013. - 432 с.

3. Гетьман А.П., Разметаєва С.В., Анісімова Г.В. Навчально-методичний посібник з Екологічного права України - Харків: "Право", 2012.- 93с.

4. Камінська Н.В. Екологічне право [Текст]: навч. Посібник /Н.В.Камінська, А.І.Камінський, І.С.Куненко.- Вид.2-ге, доп. І перероб.- Київ: Дакор, 2013.- 247 с.

5. Кобецька Н.Р. Екологічне право України. Підручник. 2-ге видання, перероблене і доповнене. Київ. Видавництво: Юрінком Інтер, 2009. — 352 с.

6. Рябець К.А. Екологічне право України Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 438 с.

7. Сурилова О.О. Порівняльне екологічне право. Навчальний посібник. — О.: Видавництво:"Фенікс", 2010 рік, 220 с.

ПЕРЕЛІК ОЦІНЮЮЧИХ ЗАСОБІВ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Оцінка знань, вмінь та навичок з навчальної дисципліни «Екологічне право» може проводитися у різні способи (Табл. 1). Головне ці способи повинні бути узгоджені з думкою курсантів (студентів) та сприймалися ними як необхідна певна складова не тільки як «оцінка», але й для можливості викладача за результатами оцінки виконати певні корегування у навчальній програмі, змісту певних завдань щодо самостійно, індивідуальної науково-дослідної роботи, складання тестів тощо.

Правила проведення круглих столів, міні-конференцій, дискусій та дебатів

Тема, цілі, актуальність та питання для обговорення *круглого столу* оголошуються заздалегідь. Під час зустрічі зі складу групи курсантів (студентів) обирається ведучий. Викладач тільки може допомагати або направляти дискусійні обговорення питань упродовж часу засідання. Наприкінці круглого столу відбувається відпрацювання висновків засідання (резолуція круглого столу).

Види способів оцінки знань курсантів (студентів),
їх характеристика та засобів

№ з/п	Назва засобу оцінки	Стисла характеристика засобу оцінки	Вид або форма засобу оцінки
1	Круглий стіл, дискусії, дебати, міні-конференції, ділові ігри	Засіб проміжного контролю, що дозволяє оцінити засвоєння навичок застосування отриманих знань на практиці	Перелік тем для круглого столу, дискусії, дебатів, міні-конференцій, методика проведення ділових ігор
2	Тестування	Система завдань, що дозволяє автоматизувати процедуру виміру рівня знань та вмінь курсантів (студентів), оперативно отримати об'єктивну картину успішності одночасно всієї групи осіб, які навчаються	Комплект тестових завдань
3	Контрольна робота	Засіб контролю засвоєння тем (розділів) дисципліни, сприяє більш глибокому осмисленню теоретичних положень, сприяє виробленню навичок аналізу юридичної практики і роботи з нормативно-правовими актами	Перелік тем контрольних робіт; комплект карток з контрольними питаннями з певної теми (розділу)
4	Залік	Засіб підсумкового контролю засвоєння матеріалів всіх розділів дисципліни, який організовується викладачем у вигляді співбесіди викладача і курсанта (студента)	Перелік питань до заліку

Для проведення *міні-конференції* курсанти (студенти) діляться на дві групи. Перша група готує заздалегідь доповіді за питаннями теми, а друга група виступає в якості опонентів. Опоненти аналізують виступи доповідачів і задають їм питання. Наприкінці міні-конференції представники від першої та другої групи разом з викладачем роблять висновки (резолуція міні-конференції).

Для проведення *дискусій, дебатів* курсанти (студенти) діляться на дві групи, що протистоять одна з одною. Кожна з груп приводить доводи у підтвердження своєї точки зору і спростовує доводи другої групи. Попередньо необхідно вивчити список літератури за темою, що буде обговорюватися, вміти аргументувати свої доводи, посилаючись на фактологічний матеріал, точки зору вчених, громадських діячів. Важливо пам'ятати, що всі учасники мають розуміти сенс слів, зміст понять та категорій тощо.

Проведення *ділової гри* передбачає знання курсантами (студентами) назви гри, її цілі та умов, правил проведення. Між учасниками розподіляються ролі, ставляться завдання, обіграється задана ситуація.

Наприкінці проведення круглого столу, міні-конференції, дискусії, дебатів, ділової гри викладач оцінює роботу кожного курсанта (студента), виходячи з його рівня підготовленості, і виставляючи відповідні бали.

Перелік питань до заліку

1. Поняття екологічного права, етапи його формування та розвитку. Передумови виникнення та розвитку екологічних правовідносин.
2. Предмет, об'єкти та метод екологічного права.
3. Поняття про економіко-правовий механізм природокористування та охорони навколишнього природного середовища
4. Юридична відповідальність за порушення законодавства в галузі охорони природно-заповідного фонду України.
5. Фінансування екологічних заходів.
6. Відновлювані території, що підлягають включенню до національної екомережі України.
7. Принципи екологічного права.
8. Екологічний податок: платники податку та податкові агенти; об'єкт та база оподаткування; види ставок податку в галузі природокористування та охорони довкілля.
9. Природні об'єкти, що мають особливу наукову цінність.
10. Співвідношення екологічного права з іншими галузями права та перспективи його розвитку.
11. Правове забезпечення екологічного страхування, екологічного аудиту та екологічного менеджменту.
12. Водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, як місця перебування водоплавних птахів.
13. Система екологічного права як галузі права та як навчальної дисципліни
14. Поняття та підстави юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.
15. Природні рослинні угруповання, занесені до Зеленої книги України.

16. Класифікація джерел екологічного права
17. Адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення.
18. Види тварин і рослин, занесені до Червоної книги України.
19. Конституція України як джерело екологічного права.
20. Дисциплінарна відповідальність за екологічні правопорушення.
21. Полезахисні природні (лісові) смуги.
22. Закон України про охорону навколишнього природного середовища: загальна та детальна характеристика.
23. Цивільно-правова відповідальність за екологічні правопорушення.
24. Водоохоронні зони.
25. Кодекси і закони, що регулюють охорону і використання окремих об'єктів природи.
26. Кримінальна відповідальність за екологічні правопорушення.
27. Рекреаційні зони.
28. Підзаконні нормативні акти та міжнародні договори як джерела екологічного права.
29. Земля як об'єкт правової охорони. Склад земельного фонду.
30. Курортні та лікувально-оздоровчі території.
31. Охарактеризуйте державне управління в галузі охорони довкілля.
32. Право власності на землю.
33. Природно-заповідний фонд України.
34. Охарактеризуйте громадське управління в галузі охорони навколишнього природного середовища.
35. Зміст, форми та види права землекористування.
36. Природні території та об'єкти особливої державної охорони як ключові території екомережі.
37. Основні функції управління в галузі охорони довкілля.
38. Відповідальність за порушення земельного законодавства.
39. Поняття та основні складові національної екологічної мережі України.
40. Характеристика екологічних прав громадян.
41. Поняття надр як об'єкту використання і правової охорони. Загальна характеристика їх правового режиму.
42. Відповідальність за порушення законодавства про охорону, використання і відтворення тваринного світу.
43. Право громадян на безпечне для життя та здоров'я навколишнє природне середовище.
44. Державне управління в галузі використання і охорони надр.
45. Контроль у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу.
46. Характеристика екологічних прав громадян на екологічну інформацію; на участь у проведенні громадської екологічної експертизи та інших.
47. Право користування надрами та його види.
48. Правові заходи охорони тваринного світу.
49. Гарантії реалізації екологічних прав громадян.
50. Права та обов'язки користувачів надр. Плата за користування надрами.

51. Правове регулювання інших видів використання тваринного світу.
52. Захист екологічних прав громадян.
53. Основні вимоги до охорони надр.
54. Правове регулювання рибальства.
55. Обов'язки громадян у галузі охорони навколишнього природного середовища.
56. Відповідальність за порушення законодавства про надра.
57. Правове регулювання мисливства.
58. Поняття та зміст права власності на природні ресурси.
59. Основні вимоги до проведення процедури оцінки довкілля.
60. Поняття та види користування тваринним світом.
61. Природні ресурси як надбання українського народу.
62. Права та обов'язки користувачів надр. Плата за користування надрами.
63. Тваринний світ як об'єкт правової охорони та використання.
64. Форми власності на природні ресурси.
65. Право користування надрами та його види.
66. Відповідальність за порушення лісового законодавства.
67. Суб'єкти права власності на природні ресурси.
68. Державне управління в галузі використання і охорони надр.
69. Правова охорона лісів.
70. Зміст права власності на природні ресурси.
71. Поняття надр як об'єкту використання і правової охорони. Загальна характеристика їх правового режиму.
72. Захист прав суб'єктів лісових відносин.
73. Поняття права природокористування та його види.
74. Відповідальність за порушення земельного законодавства.
75. Право побічного лісокористування.
76. Право загального та спеціального природокористування.
77. Зміст правової охорони земель.
78. Право використання лісових ресурсів та його види.
79. Постійне та тимчасове природокористування.
80. Права і обов'язки власників землі та землекористувачів.
81. Контроль в галузі охорони повітря.
82. Право користування природними ресурсами загальнодержавного та місцевого значення.
83. Стандартизація і нормування використання та охорони атмосферного повітря.
84. Ліс як об'єкт правової охорони і використання. Поняття державного лісового фонду.
85. Принципи права природокористування.
86. Підстави виникнення, зміни і припинення права землекористування.
87. Юридична відповідальність за порушення законодавства про охорону атмосферного повітря.
88. Порядок передачі земель у власність.
89. Правові заходи охорони атмосферного повітря.

90. Поділ лісів на групи та їх правовий режим.

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ

Дані критерії призначені для використання при оцінці знань курсантів (студентів) на семінарських, практичних заняттях, виконання самостійної роботи та індивідуальних науково-дослідних завдань, поточного та рубіжного контролю.

Поточний контроль складається із контролю активності здобувачів вищої освіти; усного та письмового опитування.

Контроль активності курсантів (студентів) передбачає:

- а) письмовий контроль (за рішення практичних завдань) – 0 - 3 бали;
- б) усна відповідь з питань семінарів – 0 - 4 бали;
- в) бліцопитування – 0-1 бал;
- г) змістовні доповнення під час обговорення питань семінарів – 1-2 бали;
- д) підготовка та презентація реферату – 2 - 3 бали;
- є) складання комплексного кросворду – 1 - 3 бали;
- з) складання тематичних тестів – 2 - 4 бали;
- ж) виконання індивідуального дослідного завдання - 2-5 балів.

Прим: пункти д) - з) - на вибір студента.

Здобувач вищої освіти додатково отримує 5 балів у разі виконання всіх наступних умов: 75 % відвідування занять; відсутності незадовільних оцінок за усні відповіді; наявності хоча б однієї усної відповіді, оціненої позитивно.

Письмовий контроль для отримання заліку здійснюється шляхом виконання тестових завдань. За результатами виконання тестового завдання здобувач вищої освіти може отримати від 0 до 40 балів. У разі використання недозволених джерел і підказок здобувач вищої освіти отримує 0 балів.

Критерії оцінювання доводяться до здобувачів вищої освіти перед складанням екзамену (заліку).

Запам'ятайте: якщо з поважних причин здобувач вищої освіти протягом семестру не набрав 60 балів із 100:

- з поважних причин – він має право звернутись до викладача і виконати відповідні контрольні завдання протягом семестру, але не пізніше, ніж за тиждень до початку екзаменаційної сесії, та у разі їх виконання буде допущений до складання екзамену (заліку);

- без поважних причин – він не допускається до складання заліку.

Порядок складання визначає викладач.

Підсумковий контроль: здійснюється у формі заліку

Схема нарахування балів та критерії оцінювання знань

Аудиторна робота, поточне тестування та самостійна робота																Підсумковий контроль	Підсумкова кількість балів	
Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Залік	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	1	2	3	4	5	6			

60 балів	40 балів	100 балів
----------	----------	-----------

Сума балів за 100-бальною шкалою	Оцінка в ECTS	Значення оцінки ECTS	Критерії оцінювання	Рівень компетентності	Оцінка за національною шкалою	
					екзамен	залік
90-100	A	відмінно	Студент (курсант) виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили.	Високий (творчий)	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	Студент (курсант) вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує вправи та задачі в стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна.	Достатній (конструктивно-варіативний)	добре	
75-81	C		Студент (курсант) вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; в цілому самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок.			

64-74	D	задовільно	Студент (курсант) відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання та розуміння основних положень; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих.	Середній (репродуктивний)	задовільно	
60-63	E		Студент (курсант) володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні			
35-59	FX	3 можливістю повторного складання семестрового	Студент (курсант) володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.	Низький (рецептивно-продуктивний)	незадовільно	не зараховано
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням залікового кредиту	Студент (курсант) володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання та відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів.			

**ЕТИКО-ДИСЦИПЛІНАРНА ПОЛІТИКА
ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ
ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАННЯ
З КУРСУ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА**

Відвідування занять. Курсанти (студенти) повинні відвідувати всі аудиторні заняття і позааудиторні заняття з самостійної роботи, відповідно до розкладу. Позааудиторні заняття з самостійної роботи, якщо не заплановані у розкладі, мають консультативний характер і відвідуються у випадку, якщо курсант (студент) має питання до викладача, для здачі завдань для самостійної роботи і матеріалу пропущених занять. В окремих випадках даний вид занять є обов'язковим для відвідування на вимогу викладача.

Робота курсанта (студента) в аудиторії. Під час аудиторних занять курсант (студент) повинен приймати участь у всіх формах роботи, які

проводяться (усні відповіді, письмові роботи, обговорення, дискусія, дебати, робота в групах, виконання проекту тощо).

Пропуски занять. Можливі пропуск занять з поважних причин. Причини, які вважаються поважними: несення служби (для курсантів), хвороба, участь в загально академічних, місцевих, обласних спортивних змаганнях, наукових конференціях, конкурсах, олімпіадах різного рівня тощо.

Курсанти (студенти), які з поважних причин пропустили заняття, мають право здати викладачу матеріал з пропущеної теми, а також відповідну самостійну роботу без зниження оцінки. Ті, хто пропустили заняття, без поважної причини отримують за зданий матеріал оцінку зі зниженням на 25 %. У випадку, коли курсант (студент) без поважних причин пропустив більше 3-х занять, викладач пише доповідну записку на ім'я начальника факультету. У випадку невідвідування більше 50 % занять без поважних причин, курсант (студент) повинен пройти дисципліну повторно.

Запізнення на заняття категорично забороняються. У випадку запізнення до 10 хвилин курсант (студент) може бути допущений до заняття з дозволу викладача. У випадку запізнення більше ніж на 10 хвилин курсант (студент) не допускається до заняття й заняття вважається пропущеним без поважної причини.

Академічна чесність. Курсанту (студенту) забороняється під час виконання аудиторних і самостійних завдань:

– списування, використання шпаргалок та інших незаконних способів отримання інформації з метою допомоги собі та будь-кому іншому;

– плагіат, тобто крадіжку й видачу за власні результати будь-чиїх ідей або висновків, представлення відповідної роботи (проекту, презентації, реферату, есе та ін.);

– інші форми недостойної академічної поведінки.

У випадку порушення вищеперелічених правил академічної чесності викладач не приймає завдання до перевірки і не виставляє оцінку по темі.

Десять безплатних он-лайн ресурсів для перевірки матеріалів на плагіат:

1. <http://www.plagtracker.com/>
2. <http://www.scanmyessay.com/>
3. <http://www.plagscan.com/seesources/analyse.php>
4. <http://plagiarismdetector.net/>
5. <http://sourceforge.net/projects/antiplagiarismc/>
6. <http://www.duplchecker.com/>
7. <http://www.paperrater.com/>
8. <http://plagiarisma.net/>
9. <http://www.plagiarismchecker.com/help-teachers.php>
10. <http://www.plagium.com/>

Права та обов'язки курсанта (студента)

Курсант (студент) має право:

1. Отримати силабус з дисципліни у паперовому та електронному варіанті.
2. Своєчасно отримувати інформацію про отримані поточні оцінки.
3. Отримувати аргументоване обґрунтування щодо виставленої оцінки.
4. Здавати викладачу матеріал з пропущеної теми, а також відповідну самостійну роботу.
5. Отримувати консультацію зі змісту курсу та виконанню самостійної роботи, індивідуального науково-дослідного завдання.
6. Отримувати додаткові завдання з метою підвищення поточної оцінки не більше одного разу до рубіжного контролю.
7. Подавати апеляцію щодо підсумкової оцінки в установленому порядку.

Курсант (студент) зобов'язаний:

1. Відвідувати всі аудиторні та позааудиторні заняття відповідно розкладу.
2. У випадку неможливості відвідати заняття з поважної причини повідомити начальника факультету та командира (старосту) групи. В екстрених випадках – повідомити викладача.
3. Не запізнюватися на заняття.
4. Своєчасно виконувати й здавати на перевірку всі види самостійної роботи.
5. Систематично готуватися до аудиторної роботи.
6. Брати активну участь в аудиторній роботі.
7. Дотримуватись поведінки та норм етики у відносинах з викладачем, одногрупниками, співробітниками та іншими учасниками освітнього процесу закладу вищої освіти.

Права й обов'язки викладача***Викладач має право:***

1. Вносити зміни й доповнення в силабус протягом семестру.
2. Вимагати пояснень за актами пропуску занять.
3. Знижувати курсантам (студентам) оцінки за завдання по темах пропущених занять без поважних причин на 25 % на свій розсуд.
4. Знижувати оцінку за самостійні роботи, які здані невчасно на 25 %.
5. Не допускати до заняття курсантів (студентів), які запізнилися більше ніж на 10 хвилин.
6. Не приймати на перевірку роботи курсантів (студентів), які порушили правила академічної чесності.
7. Просити курсанта (студента), який під час заняття порушує поведінку та норми етики, покинути аудиторію та повернутися до заняття тільки з дозволу начальника факультету.

Викладач зобов'язаний:

1. Надавати курсантам (студентам) силабус з дисципліни у паперовому та електронному варіанті в перший день занять з дисципліни.

2. Своєчасно інформувати курсантів (студентів) про внесення змін і доповнень у силабус протягом семестру.
3. Бути в аудиторії під час аудиторних занять згідно розкладу.
4. Надавати курсантам (студентам) інформацію про їх оцінки.
5. Аргументовано обґрунтовувати виставлені курсантам (студентам) оцінки.
6. Проводити консультативні заняття згідно графіком консультацій або у вигляді он-лайн-консультацій (скап, вайбер, месенджер тощо) за графіком, який викладач заздалегідь довів курсантам (студентам)
7. Дотримуватись норм етики по відношенню до курсантів (студентів), всіх учасників освітнього процесу в закладі вищої освіти.

ЗМІСТ

	стор.
АНОТАЦІЯ КУРСУ.....	2
МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО».....	2
КОМПЕТЕНЦІЇ ОСІБ, ЩО ФОРМУЮТЬСЯ В РЕЗУЛЬТАТІ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	3
СТРУКТУРА І ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	4
АНОТАЦІЯ РОЗДІЛІВ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	6
ЗМІСТОВНА ХАРАКТЕРИСТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, ЗАВДАНЬ НА ІНДИВІДУАЛЬНЕ ОПРАЦЮВАННЯ ЗГІДНО БЮДЖЕТУ АУДИТОРНИХ ГОДИН ЗА НАВЧАЛЬНИМ ПЛАНОМ.....	14
СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ.....	14
ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ.....	36
САМОСТІЙНА РОБОТА	42
ПЕРЕЛІК ОЦІНЮЮЧИХ ЗАСОБІВ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	105
КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ.....	110
ЕТИКО-ДИСЦИПЛІНАРНА ПОЛІТИКА ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАННЯ З КУРСУ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА....	112